

CSALÁDBARÁT ORSZÁG
EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001

A KAPCSOLATI ERŐSZAK EREDMÉNYEKÉNT KRÍZISHELYZETBE KERÜLÉS MEGELŐZÉSÉT CÉLZÓ ORSZÁGOS, REPRESENTATÍV KUTATÁS KÉSZÍTÉSE

KUTATÁSI
ZÁRÓTANULMÁNY 1.

**CSALÁDBARÁT
ORSZÁG**
NONPROFIT KÖZHASZNÚ KFT.

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

**CSALÁDBARÁT
ORSZÁG**
NONPROFIT KÖZHASZNÚ KFT.

A KAPCSOLATI ERŐSZAK EREDMÉNYEKÉNT KRÍZISHELYZETBE KERÜLÉS MEGELŐZÉSÉT CÉLZÓ ORSZÁGOS, REPREZENTATÍV KUTATÁS KÉSZÍTÉSE

KUTATÁSI ZÁRÓTANULMÁNY 1.
A KAPCSOLATI ERŐSZAK JELENSÉGÉT,
A BÁNTALMAZÁSOK TÍPUSAIT
ÉS HOSSZÚSÁGÁT FELMÉRŐ KVALITATÍV KUTATÁS
A KAPCSOLATI ERŐSZAK ÁLDOZATAI KÖRÉBEN

A kiadvány az EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001 – Családbarát ország elnevezésű kiemelt projekt keretében készült el.

Projektmenedzser:
Gerlach Viktor

Projekt mb. szakmai vezető:
Dr. Wernigg Róbert

A kiadvány a Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001 azonosító számú Családbarát ország megnevezésű kiemelt projekt keretében készült.

Szerző:
Dr. Nagy Beáta Magda, Ercsey-Orbán Melánia, Galambos László, Lukács György, Mészáros Zoltán

Lektorálta:
Boglacsik Tímea, Téglásy Kristóf Gábor, dr. Wernigg Róbert

EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001 Családbarát ország kiemelt projekt

csaladbaratorszag@csbo.hu
www.csaladbaratorszag.hu

Budapest, 2020

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS.....	4
2. A KUTATÁSRÓL.....	5
2.2. Alkalmazott módszerek bemutatása	5
2.2.1. Az adatfelvételtől röviden	5
2.2.2. A diskurzuselemzés módszeréről röviden	6
3. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ.....	7
3.1. A bántalmazó kapcsolat idői mintázata, dinamikája	7
3.2. A gyermekkorra és a jövőképre vonatkozó fontosabb megállapítások	8
3.3. A kilépés tényezői	9
3.4. Tapasztalatok az ellátórendszerről	10
3.4.1. Hatékony és nem hatékony módszerek a segítségnyújtásban	11
3.4.2. A rendszerről való tájékoztatás hatékony és nem hatékony formái	12
3.4.3. Az áldozatok előzetes ismeretei az ellátási formákról	12
3.5. A tartalomelemzés tanulságai	12
4. A BÁNTALMAZÓ KAPCSOLAT TÖRTÉNETE	13
4.1. A bántalmazó kapcsolat idői mintázata, dinamikája	13
4.1.1. A bántalmazás típusainak előfordulása, kombinálódása	16
4.1.2. A bántalmazás következményei	21
4.1.3. Belső megélés, esetleges torzítások	24
<i>A bántalmazó kapcsolat idői mintázata, dinamikája – Összefoglalás</i>	<i>26</i>
4.2. Múlt és jövő: a gyermekkor és a jövőbeli tervek összevetése	27
4.2.1. Gyermekkor	27
4.2.2. Jövőképek	33
<i>Múlt és jövő: a gyermekkor és a jövőbeli tervek összevetése – Összefoglalás</i>	<i>38</i>
4.3. A kilépés tényezői	39
4.3.1. Akadályozó tényezők a kilépésben	39
4.3.2. A segítségkérés és segítségnyújtás útjai	43
4.3.3. A segítségnyújtás elmaradásának okai	45
4.3.4. Kiket kell érzékenyíteni?	46
4.3.5. A döntő lökés a kilépéshez	49
4.3.6. A kilépési folyamat dinamikája – menekülés	51
4.3.7. Kritikus helyzetek a bántalmazó kapcsolatba való visszatérés szempontjából	52
4.3.8. További kapcsolat a bántalmazóval	53
<i>A kilépés tényezői – Összefoglalás</i>	<i>57</i>
4.4. Tapasztalatok az ellátórendszerről	58
4.4.1. Kutatási kérdések és az elemzés módszere	58
4.4.2. Az ellátórendszer hatékonyabb működésének lehetősége	58
4.4.3. A közvetlen ellátórendszerre (családok átmeneti otthona, krízisszállók, anyaotthon) vonatkozó kritikák ...	66
<i>Tapasztalatok az ellátórendszerről – Összefoglalás</i>	<i>70</i>
4.5. Diskurzuselemzés	71
4.5.1. A felelősség kérdése	71
4.5.2. Hagyományos családmodell, női és férfi szerepek	78
4.5.3. A párkapcsolat jellemzői – a romantikus diskurzus	82
4.5.4. Jellemző megküzdési módok az interjúkban	84
<i>Diskurzuselemzés – Összefoglalás</i>	<i>86</i>
5. HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE	88
6. MELLÉKLETEK, FÜGGELÉKEK FELSOROLÁSA.....	89

1. BEVEZETÉS

Az EFOP-1.2.6-VEKOP-17-00001 Családbarát ország projekt célkitűzésrendszere illeszkedik a kormányzat stratégiai irányához. A projekt bázisát adó stratégiai cél, hogy a társadalomban megerősödjön és általánossá váljon a család-barát értékrend. A kitűzött cél eléréséhez többek között a szolgáltatók és szolgáltatások család- és gyermekbarát szemléletének kialakításával, a munka és a családi élet összeegyeztetését elősegítő megoldások kidolgozásával, terjesztésével kíván hozzájárulni a projekt.

A fenti tevékenységek megvalósítását kutatási tevékenység támogatja. A kutatási tevékenység célja, hogy olyan ismeretbázis jöjjön létre a projekt céljainak elérésében fontos szerepet játszó kulcstényezőkről, melynek birtokában a tapasztalható, illetve a várható problémák beazonosíthatóvá válnak és megalapozzák a probléma megoldására irányuló adekvát megoldások, intézkedések megalkotását.

A kapcsolati erőszak témakörében lebonyolításra kerülő kutatás célja a kapcsolati erőszak általi érintettség felmérése, a témával kapcsolatos általános ismeretszint és attitűd feltérképezése, továbbá rizikófelmérés a kapcsolati erőszak jelenségének sokszínűségét megfelelően reprezentáló, leíró kutatás keretében. Ezeket a témákat több kutatási elem tárja fel.

A kutatások lefolytatása mellett cél a kutatásra épülő elemzések, tanulmányok készítése egyaránt.

Az országos, reprezentatív kutatás összességében 2 kvalitatív és 2 kvantitatív kutatási részegységből épül fel, melyek az alábbi kutatási tématerületeket dolgozzák fel:

Kutatási paraméterek	Kvantitatív kutatás I.	Kvantitatív kutatás II.	Kvalitatív kutatás I.	Kvalitatív kutatás II.
Kutatási tématerület	A kapcsolati erőszak előfordulási gyakoriságának, a gyermekeket érintő bántalmazástípusok beazonosítása.	Attitűdvizsgálat és általános ismeretszintfelmérés	A kapcsolati erőszak jelenségét, a bántalmazások típusait és hosszúságát felmérő kutatás	Attitűdvizsgálat és rizikófelmérés
Célcsoport	Lakosság egésze	Lakosság egésze	Kapcsolati erőszak áldozatai – ellátórendszerben lévő áldozatok	18–25 év közötti fiatalok
Módszertan és minta-elemszám	Országos, reprezentatív (5000 fős) minta lekérdezése személyesen	Országos, reprezentatív (2000 fő) minta lekérdezése személyesen	50 elemes strukturált mélyinterjú	100 elemes strukturált interjú

Jelen kutatási beszámoló a „Kvalitatív kutatás I.” részkutatás eredményeit tartalmazza.

2. A KUTATÁSRÓL

2.1. Általános megállapítások

A kapcsolati erőszak elnevezés többféle erőszak típust foglal össze, a párkapcsolaton belüli erőszak éppúgy ide tartozik, mint az idősek vagy gyermekek bántalmazása. Jelen kutatásunkban mi kimondottan a párkapcsolaton belüli erőszakkal foglalkozunk. Az általunk rögzített interjúk krízisközpontokban, illetve Családok Átmeneti Otthonaiban (továbbiakban: CSÁO) készültek. Ez magyarázza, hogy interjúalanyaink kivétel nélkül nők voltak, akik minden esetben párkapcsolaton belüli erőszak elszenvedői, a bántalmazó – ennek megfelelően – minden esetben az élettárs vagy férj. Szinte minden esetben gyermek, gyermekek is érintettek (közvetett vagy közvetlen módon) az erőszakban. Mindez azt jelenti, hogy interjúink és kutatásunk, elemzésünk nem érintik a kapcsolaton belüli erőszak minden formáját. (A nagymintás kvantitatív vizsgálatok eredményeként remélhetőleg tisztább képpel fogunk rendelkezni arról, hogy a különböző típusú bántalmazások mennyire elterjedtek társadalmunkban, illetve mi jellemzi ezek megítélését a különböző társadalmi csoportokon belül.)

Jelen kutatásunk keretében 2019 áprilisa és júniusa között 50 interjút készítettünk krízisambulanciák és CSÁO-k ügyfeleivel. Az ügyfelek kiválasztását minden esetben az intézmények munkatársai végezték, amit minden egyéb segítségükkel együtt ezúton is köszönünk nekik. Volt olyan interjúalanyunk, aki pár napja érkezett az intézménybe, és több olyan is volt, aki már kiköltözött, új életet tudott kezdeni, de többségük az intézmények kliense, ellátottja volt az adatfelvétel idején. Mivel az interjúk során a bántalmazástörténet elbeszélése magában hordozta a retraumatizáció kockázatát, az intézményeket arra kértük, hogy ahol szükségesnek, indokoltnak tartják, egy-egy munkatársuk is vegyen részt a beszélgetésen az interjúalanyok biztonságérzetének fokozása érdekében. Interjúalanyainknak természetesen teljes anonimitást biztosítottunk, nemcsak a kutatási téma nagyon személyes jellege miatt, de azért is, mert több esetben még éppen zajló rendőrségi, ügyészségi, bírósági ügyekről volt szó. Ebből adódóan elemzésünk során az adott interjúkra csak azok sorszámával fogunk utalni, minden nevet, adatot, ami az áldozatok beazonosítását lehetővé tenné, töröltünk, illetve megváltoztattunk.

Szintén fontosnak tartjuk kiemelni, hogy elemzéseink kizárólag a párkapcsolati erőszakot elszenvedett nők interjúin alapulnak. Ugyan nagyon sok beszélgetést folytattunk az intézményrendszer munkatársaival is, de alapvetően ők is ezekkel a történetekkel, élethelyzetekkel, az áldozatok narratíváival szembesülnek. A teljes kutatási csomag részeként megvalósult workshopokon (Kvalitatív kutatás II.) több alkalommal is említésre került, hogy a „másik oldal” (a bántalmazót) is meg kellene hallgatni. Nem készítettünk interjúkat az erőszakot, agressziót elkövetőkkel – ez sem célja nem volt a kutatásunknak, sem lehetőségünk nem lett volna erre. Elemzésünk az áldozatok szemszögéből mutatja be az erőszakot, ennek dinamikáját, illetve a lehetséges kilépési pontokat, a gyermekkor és a jövőkép alakulását, illetve az intézményrendszerrel, lehetséges intézményi segítő szereplőkkel kapcsolatban felmerült véleményeket és tapasztalatokat.

2.2. Alkalmazott módszerek bemutatása

2.2.1. Az adatfelvételtől röviden

A kutatás kvalitatív módszertan mentén a félig strukturált interjú módszerét használta. Az interjú mintegy egy-másfél óra időtartamú személyes beszélgetés formájában zajlott három interjúkészítő részvételével (interjúer, segítő munkatárs, interjúalany). A válaszadás önkéntesen, a vizsgálatra vonatkozó tájékoztatás és a beleegyező nyilatkozat aktív elfogadása után, név nélkül vagy álnévvel történt, az interjú bármely szakaszában bárminemű következmény nélkül megszakítható volt. Az adatok felvétele, tárolása és feldolgozása anonim módon, a Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. Adatkezelési Szabályzatának megfelelően történt, olyan módon, hogy az adatfeldolgozást követő összegzésben összesített eredményeket publikálunk, az egyes válaszadók által adott konkrét válaszokra semmilyen módon nem lehet visszakövetkeztetni, illetve a válaszokat az egyes interjúalanyokhoz kötni. Az interjúk véletlen számkódokat kaptak, amelyekkel a tanulmányban az idézett interjúkat jelöltük.

Az interjúeredmények alapján vizsgáltuk:

- a bántalmazó kapcsolat idői mintázatát, dinamikáját,
- a múlt és jövő kérdését, vagyis a gyermekkor és a jövőbeli tervek összevetését,
- a kilépés tényezőit,
- az ellátórendszerrel kialakult tapasztalatokat,
- a felelősség kérdését,
- a hagyományos családmódot, a női és férfiszerepek kérdéskörét,
- a párkapcsolattal kapcsolatos diskurzusokat,
- a jellemző megküzdési módokat.

2.2.2. A diskurzuselemzés módszeréről röviden

Az interjúszövegeket a diskurzuselemzés módszerét használva tanulmányoztuk, ennek során igyekeztünk olyan összefüggések feltárására koncentrálni, amelyek a szövegekben explicit módon nem jelennek meg, de a szóhasználat, megfogalmazás, fogalmi háló elemzésével láthatóvá válnak.

A kutatás e fázisában az interjúk szövegeiből kiemeltük az interjúkészítő szövegeit, majd az így nyert szövegkorpust elemeztük. Az adatgyűjtést és elemzést nem egymást követő munkafázisokként, hanem a munka során folyamatosan végzett eljárásokként kezeltük (Meyer, 2001). Első lépésként kódolási kategóriákat alakítottunk ki: a párkapcsolati bántalmazás szakirodalmának áttekintésével, deduktív módon létrehozott kódokat a szövegkorpust többszörös átolvasása során induktív kategóriákkal egészítettük ki (Braun és Clarke, 2006). A kódok egységei a szavaktól a teljes bekezdésekig terjedtek. A kódolás célja az adatok redukálása mellett a főbb tartalmi szálak kiemelése volt. A kódok közti kapcsolatok, logikai összefüggések stb. feltárásával az egyes témákat lefedő kódcsaládokat alakítottunk ki, majd a szöveget az azonosított témakörök, mintázatok által strukturáltan elemeztük.

3. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Az alábbiakban a legfőbb megállapításokat igyekeztünk kiválogatni és témablokkonként rendszerezni. A kutatás eredményeit összefoglalva a következő megállapításokat tehetjük:

3.1. A bántalmazó kapcsolat idői mintázata, dinamikája

Az általunk rögzített esetek egy részében a bántalmazás a kapcsolat nagyon korai szakaszában elkezdődik. A bántalmazó korábbi kapcsolatait is döntően ez jellemezte: ugyanazt a korábbi viselkedésmintát viszi tovább egy következő kapcsolatba. Az esetek másik részében interjúalanyaink nem tudták konkrét helyzethez vagy életeseményhez kötni, hogy mikor kezdődött a bántalmazás. Mintázatokat keresve a következő okok kerültek említésre:

- A gyerek, gyerekek megszületése után vált erőszakossá, majd agresszívvá a bántalmazó (nem tudta feldolgozni az új szerepeket, hogy esetleg kevesebb figyelem jut rá, stb.).
- Szintén tipikusnak mondható az erőszak kialakulásának dinamikája és súlyosságának eszkalációja: a megjelenő verbális agressziót egy-két pofon, kisebb fizikai bántalmazások követik (hajhúzás, lökdösődés), ami aztán egyre agresszívbabb és egyre rendszeresebb (szisztematikus) fizikai erőszakká válik.
- A kontroll (basáskodás) megjelenése: a bántalmazó a bántalmazott minden ideje és cselekedete felett rendelkezni akar, folyamatosan be kell számolnia minden idejével, ezzel együtt állandósul a kapcsolatban a kontrollra okot adó koholt féltékenység; ezt követi a kommunikációs csatornák és eszközök korlátozása és teljes megvonása, az adott párkapcsolaton kívüli kapcsolatok szisztematikus leépülése, leépítése. A párkapcsolati helyzetből hatalmi helyzet alakul ki, szinte teljes anyagi, lelki függőségekkel.
- Sok esetben az interjúalanyaink korábbi élethelyzetükből való egyfajta menekülési lehetőségként választottak egy másik kapcsolatot, ami csapdahelyzetté, majd bántalmazó kapcsolattá vált.

Nagyon kevés olyan eset akadt, amikor tényleges fizikai erőszakra nem került sor, és a kapcsolaton belüli erőszak „megállt” a lelki bántalmazásnál. A lelki bántalmazás ugyanúgy elfogadhatatlan, mint a fizikai – sok esetben a fizikai bántalmazást elszenvedett áldozatok is durvábbnak tartják előbbit az utóbbinál. A lelki bántalmazással szinte minden esetben együtt járt a bántalmazott kommunikációs csatornáinak, külvilággal való kapcsolattartásának kontrollja, egyfajta mesterségesen megteremtett hatalmi helyzet erőszakos fenntartása.

A fizikai erőszaknak szinte minden formája előfordult, a pofonoktól kezdve az életveszélyes sérülésekig. A nemi erőszak egyrészt mint a fizikai bántalmazás egy típusa, másrészt mint hatalmi helyzet kerül elő a legtöbb történetben. Néhány olyan esettel talákoztunk, ahol az első nemi erőszak vagy annak kísérlete után a bántalmazott ki tudott lépni a kapcsolatból, de a legtöbb esetben a nemi erőszak a sokféle elszenvedett bántalmazás egyik változatává vált. Interjúink alapján maga a hatalmi, a fizikai alárendeltség, a mindennapokat meghatározó rendszeres erőszak sokkal meghatározóbbnak, az egész embert felőrlő helyzetnek tűnt, ezen belül a nőiségben való megalázottság, kihasználtság már kevésbé vált kirívóvá.

A bántalmazások egyik külön eseteként lehet említeni az áldozatok teljes megtörését, fizikai és lelki értelemben egyaránt, amikor a tettegesség kiváltó oka teljesen kiszámíthatatlan, követhetetlen, az áldozat számára értelmezhetetlen. Jellemzően a kapcsolatból való kilépéssel sincs vége ennek a típusú erőszaknak, egyfajta pszichológiai nyomást folyamatosan igyekszik fenntartani a bántalmazó, jelezvén, hogy ebből a helyzetből csak akkor van szabadulás, ha ő azt akarja.

A fizikai bántalmazások ugyan szinte minden esetben fizikai tünetekkel, testi sérülésekkel is együtt járnak, ugyanakkor csak az esetek elenyésző részében készül orvosi látlelet. Jellemzően akkor kerül sor látlelet felvételére, amikor az orvosi, kórházi ellátás már elkerülhetetlen. Ezek az esetek nagyon súlyos, életveszélyes bántalmazások. A kisebb sérülésekkel az áldozatok nem fordulnak az alapellátási intézményekhez, ezeket környezetük előtt is titkolják, takargatják. Ennek oka egyrészt egyfajta szégyenérzet is, de sok esetben maga a bántalmazó tiltja ezt meg, vagy lehetetleníti el az orvosi ellátáshoz való hozzáférést, ismételt fenyegetésekkel.

A fizikai erőszak mellett a lelki terror, a bántalmazott személyiségének teljes leépülése, a folyamatos félelem az áldozatok egy részénél szuicid gondolatok megjelenéséig, majd öngyilkossági kísérletekig vezetnek, de még az

idáig el nem jutó bántalmazottak esetében is nagyon hosszú távú lelki töréseket okoznak. A mentális problémák a gyerekeknél is megjelennek (még ha ők közvetlenül nem is voltak bántalmazottak, de látták, hallották, átérték a kapcsolati erőszakot); pszichológiai fejlődési problémák (magatartászavarok, megkésett beszédfejlődés, dadogás, alvásproblémák, stb.) nagyon sok esetben előfordulnak.

Az interjúk alapján az áldozatok egyik első érzése a szégyen, illetve ennek elrejtése, a „nem akarok beszélni róla” érzés. A „miért én” kérdéssel együtt nagyon gyakran megjelenik egyfajta önhibáztatás, vagyis hogy a bántalmazott tehet arról, hogy a bántalmazó ilyenné vált, ő provokálta ki mindezt. Erre a bántalmazók nagyon is rá tudnak erősíteni, a bántalmazottak gyakorlatilag az ő, a bántalmazó férfiak által tematizált kommunikációs kliséket teszik magukévá. A fizikai bántalmazás nagyon sok esetben együtt jár a társadalmi kapcsolatok nagyon erőteljes lehatárolásával, féltékenységgel, rokonoktól, barátoktól való „elzárással” – ilyen helyzetekben pedig a bántalmazott könnyen elveszti azt a viszonyítási rendszert, azokat a személyeket, akik ilyen esetekben a mérleg másik oldalát vagy éppen a mentőkötelet jelenthetik.

Sok esetben maga a kapcsolat is csapdahelyzet, az adott család megélhetése, lakhatása „családként” oldható meg, csak a nő vagy a férfi jövedelme nem lenne elég a megélhetésre. Interjúalanyaink közül többen is azzal szembesültek, hogy kilépnének a kapcsolatból, de „egyedül nem tudok megélni, és a gyerekeknek szükségük van apára” dilemmákra nem találtak válaszokat.

Interjúinkból folyamatosan visszaköszönnek a családi minták mind a bántalmazó, mind a bántalmazott családjában. Az áldozattá vált nők nagyon sok esetben említették, hogy a bántalmazó a származási családjából hozta az erőszak, agresszió mintáját, az a család is így működött, de sokan a saját származási családjukat is így jellemzik.

3.2. A gyermekkorra és a jövőképre vonatkozó fontosabb megállapítások

Az interjúguide készítése során olyan tematikus elemeket határoztunk meg, melyek a feldolgozás során elemzési szempontrendszerként szolgálhatnak. Igyekeztünk minden témakört külön-külön is értelmezni az interjúk alapján, ezek bemutatása a továbbiakban önálló fejezetben történik.

Ezek az elemzési szempontok gyermekkor és a jövőkép vonatkozásában a következők voltak:

- **Rizikófaktorok, predispozíciók az áldozattá válás szempontjából**

Jellemző hajlamosító tényezők voltak a vonatkozó szakirodalmakban is említett szempontok: 1. gyermekkori elhanyagolás és szeretetlenség, 2. a szülők közötti bántalmazó kapcsolat, 3. gyerekként elszenvedett fizikai és lelki bántalmazás, 4. a szülők/nevelők alkoholizmusa, 5. deviancia, 6. nevelőotthoni gondozás.

- **Megküzdési módok, konfliktuskezelés, problémamegoldási mintázatok**

Az interjúalanyok nem rendelkeztek megfelelő szülői mintákkal a megküzdési stratégiáikat, problémamegoldó képességüket illetően (nemcsak a negatív irányú elhanyagolás, hanem pozitív irányú túlszeretés következtében – az ún. védett térben/burokban felnőtté válás is problémás lehet a mintaátadás szempontjából). Sokuknál már gyerekkorban is megfigyelhető volt a diszfunkcionális család, ahol értékátadás nem történt ilyen téren. A konfliktuskezelés két lehetséges mintája vagy az áldozati szerephez kötődik (ilyenkor maga is áldozattá válik a saját bántalmazó kapcsolatában), vagy az agresszor/bántalmazó szerepéhez (sokan számoltak be arról, hogy a testvérük, saját gyerekük agresszívvé vált, gyakrabban fordult elő deviancia a körükben). A kettő között nem nagyon kimutatható átmenet.

- **Családi értékrend**

Az 50 interjúból 19 esetben volt nem erőszakos és 18 esetben erőszakos családi kapcsolat; a maradék 13 esetről nincs adat. Azon interjúalanyok elbeszéléseiben, akik általánosságban pozitívan nyilatkoztak a gyermekkorukról, jellemző elemek voltak, hogy 1. a család anyagi körülményeihez képest megvolt mindenük, 2. a szüleik szerették őket, 3. voltak közös programjaik a családtagjaikkal. Még akkor is boldog gyerekkorról beszéltek a megkérdezettek, amikor valamelyik szülő „nevelő célzattal” rendszeresen büntette veréssel a gyermekeit. Az elbeszélésekből kiderül, hogy annak ellenére, hogy például az anya verte a gyerekeket, az alany utólag hálás ezért.

- **Intergenerációs hatások**

Az interjúalanyok nem rendelkeztek megfelelő szülői mintákkal a megküzdési stratégiáikat, problémamegoldó képességüket illetően. Leginkább ezek átörökítése történik meg a generációk között. Arra a kérdésre, hogy a bántalmazó családi kapcsolatban valaki felnőtt korára miért az áldozati szerepbe vagy az agresszor szerepébe kerül, nem kaptunk választ, erre egyértelmű mintázatunk nem alakult ki.

- **Mit definiálnak bántalmazásnak és mit nem**

A gyerekkorban megélt élmények között nagyobb arányban fordultak elő a megkérdezettek körében olyan bizonytalan helyzetek, amelyek miatt nem érezhették biztonságban magukat, vagy úgy érezhették, hogy nem fontosak a szüleik számára.

Többen is voltak a megkérdezettek közül, akik nevelőotthonban nőttek fel, amely időszakot szüleik deviáns viselkedésének tulajdonították, és kellemetlen emlékként beszéltek róla.

A nevelőotthonban nevelkedett, támogató háttérrel nem rendelkező gyerekek kiszolgáltatottak voltak, gyakran a szeretetéttségük miatt a későbbi elkövetők felé sodródtak, akikben eleinte a menekülés, a hányattatott sorból való kiemelkedés lehetőségét vélték felfedezni. Bár ez előfordult a vér szerinti, de diszfunkcionálisan működő családban felnőtt interjúalanyoknál is.

A felnőttekkel kialakított rossz kapcsolat kedvezőtlenül hatott a megkérdezettek gyerekkori életét körülvevő légkörre, a kölcsönös bizalmi viszony kialakulása nem valósulhatott meg, mely így negatívan befolyásolhatta a megkérdezett gyermekkori önértékelését is.

A gondozás és nevelés elhanyagolása mellett egyértelműen a veszélyhelyzetek közé sorolható az a diszfunkcionális családi működés, amelyben fizikai, szexuális erőszak fenyegeti a gyerekeket. Előzetes várakozásainkkal szemben nagyon kevesen számoltak be arról, hogy szexuális abúzus fordult elő a gyerekkorukban.

A rendszeres konfliktusoknak, verekedésig fajuló vitáknak a gyerekek sokszor szemtanúi, mert egy térben vannak a vitatkozó, egymást bántalmazó szülőkkel, de gyakran előfordul, hogy a bántalmazott családtag védelmére kelnek, és így maguk is súlyos fizikai bántalmazásokat szenvednek el.

A szülői nevelő célzatú pofont nem tekintették erőszaknak, még akkor sem, ha a verés rendszeres nevelési eszköz volt.

3.3. A kilépés tényezői

A fejezetben sorra vesszük a bántalmazó kapcsolatból történő kilépést és továbblépést facilitáló és hátráltató tényezőket.

- **Akadályozó tényezők a kilépésben**

A bántalmazottakat és a segítséget nyújtani szándékozókot több érzelmi, illetve intézményi tényező hátráltathatja abban, hogy sikeresen kilépjenek a bántalmazó kapcsolatból: 1. kontroll, izoláció; 2. lelki terror; 3. információhiány, félelem az ismeretlentől; 4. fizikai fenyegetettség, zsarolás; 5. gyerekek érdekei és a család egységének fenntartása; 6. remény a változásban (a kapcsolatot illetően); 7. jogszabályi korlátok (a beavatkozási szándék ellenére).

A bántalmazottakat sokszor súlyos lelki bántalmazás éri, nem marad önbecsülésük, a személyes autonómiájukat elveszítik. Azért is tűrik a bántalmazást hosszú időn keresztül, mert – tudomásuk szerint – nincs hová menniük, illetve félnek az ismeretlenbe elindulni, nem ismerik az ellátórendszert. Jellemző továbbá, hogy a bántalmazók veréssel vagy a meggyilkolásukkal fenyegetik őket vagy családtagjaikat, ha szóba hozzák a kilépés szándékát, vagy ha már kiléptek, de nem mennek vissza hozzájuk. További akadályozó tényező sokszor, hogy a bántalmazott a gyerekek miatt nem akar konfliktust, egyben szeretné tartani a családot. Félnek attól is – tévesen –, ha kiderül, milyen körülmények között élnek, a gyámügy elveszi tőlük a gyerekeket, de előfordult, hogy a bántalmazó a gyerekekkel zsarolta őket, hogy a bántalmazott mehet, de a gyerekek maradnak. Megjelenik gátló tényezőként, hogy a család (szülők) próbálja egyben tartani a párt és a gyerekeket, olykor ők biztatják továbblépésre, itt tehát nincs egyértelmű mintázat jelen. Jellemző, hogy sokáig várják az alanyok, hogy jobbra fordul a helyzet, a bántalmazó megváltozik, de erre nem kerül sor. Továbbá, olykor még a jogszabályi környezet is akadályozó tényező.

- **A segítségkérés és segítségnyújtás útjai**

Változó képet mutat, kinek a *segítségét kéri* az áldozatok – már ha nem mások tanácsára kéri. Olykor a környezet biztatja őket a kilépésre, de ők nem teszik. Világos mintázat nem rajzolódik ki, az áldozatok családjában vagy a közvetlen környezetükben vegyes képet mutat a hozzáállás. Van, ahol a szülők igyekeznek inkább egyben tartani a családot, más esetben akár még a bántalmazó közvetlen hozzátartozói is figyelmeztették az áldozatot, hogy lépjen. Az ellátórendszerhez jellemzően külső (védőnő, családsegítő, gyámügy, rendőr) felszólításra, javaslatra jutnak el. Ha szakemberhez fordulnak segítségért, az felhívja a figyelmet a problémára, és az adott keretek között igyekszik segíteni a bántalmazottnak.

- **A segítségnyújtás elmaradásának okai**

Vegyes képet mutat, hogy miért maradhat el a segítségnyújtás az áldozat számára. Nincs egyértelmű válasz, de több tényezőt is meghatározhatunk. Egyes esetekben a közvetlen környezet félelemből vagy közönyösségből nem kíván beleavatkozni családi viszályba, máshol viszont közbeavatkoznak rokonok, testvérek, ismerősök. Tehát itt nincs egyértelmű mintázata annak, hogy miért marad el a segítség, olykor pedig az áldozat nem szeretné, ha ismerősök, rokonok jeleznék a problémát a hatóságoknak.

- **Kiket kell érzékenyíteni?**

A hatóságok, a rendőrség, igazságszolgáltatás, de az orvosok vagy az ellátórendszer szakemberei sok esetben közönyösen állnak a bántalmazáshoz és a bántalmazotthoz, vagy nem tudnak tenni a bántalmazóval szemben. Általánosítani nem lehet, mert a bántalmazottak sokszor hálásak a szakszerű közreműködésért, azonban a kirívó esetekre is szükséges felhívni a figyelmet. Az érzékenyítésnek ezért itt komoly szerepe lenne.

- **A döntő lökés a kilépéshez**

Az áldozatok sokszor csak akkor lépnek maguktól, nem tanácsra vagy felszólításra, amikor a családtagjaikat éri vagy érne bántalmazás. Életveszélyes helyzetek alakulnak ki sok esetben, mire a bántalmazott rászánja magát a kilépésre. Olykor pedig előfordul, hogy eljön náluk az a pont, amikor nem bírják tovább, és eldöntik, hogy lépniük kell.

- **A kilépési folyamat dinamikája – menekülés**

Ha sikerül kilépni, általában arra van szükség, hogy kijátsszák a bántalmazót valamilyen indokkal, vagy akkor szöknek el, amikor az nincs otthon. A kilépés tehát menekülést jelent a legtöbb esetben, amit jellemzően az ellátórendszer munkatársai segítenek megszervezni.

- **Kritikus helyzetek a bántalmazó kapcsolatba való visszatérés szempontjából**

Több olyan tényező lehet, amely a sikeres kilépés ellenére arra készítheti az áldozatot, hogy visszatérjen a korábbi kapcsolatába a bántalmazóval. Ezek lehetnek: fenyegetés; folyamatos zaklatás; tettetés a bántalmazó részéről, hogy megváltozott; a gondolat, hogy mi lenne, ha újrakezdenék a kapcsolatot a bántalmazóval (vagyis a remény a bántalmazó attitűdjének megváltozásában).

- **További kapcsolat a bántalmazóval**

Gyakori, hogy a gyerekek láthatása vagy a folyamatban lévő elhelyezési tárgyalás, válóper miatt van még kapcsolat a bántalmazott és a bántalmazó között. Előfordul azonban, hogy telefonon, üzeneteket küldve továbbra is zaklatják, fenyegetik őket, ám olyan is megesik, hogy minden kapcsolat megszakad közöttük.

3.4. Tapasztalatok az ellátórendszerrel

Az intézményrendszerre vonatkozó jellemzőket 3 nézőpontból vizsgáltuk: (1) Melyek a hatékony és nem hatékony módszerek a segítségnyújtásban? (2) Melyek a rendszerről való tájékoztatásnak a hatékony, nem hatékony formái? (3) Milyen információi vannak az áldozatoknak az ellátási formákról?

3.4.1. Hatékony és nem hatékony módszerek a segítségnyújtásban

- Az interjúk alapján **hatékony** megoldásként értelmezhető a családsegítő szerepe, aki minden esetben felmerült olyan szakemberként, aki az áldozattal rendszeres kapcsolattartásban van, akiben az áldozat megbízik, és akihez kész segítségért fordulni. A legtöbb interjúban a családsegítők aktív közreműködésével valósult meg a menekítés. A segítségnyújtásban közvetlen hátrányt ugyan nem jelent, de fontos kiemelni, hogy kirajzolódott egy olyan kép is, hogy a családsegítők sokszor munkakörükön kívül, munkaidejükön kívüli feladatokat is elvállalnak a krízishelyzetekben, ami a szakmai utánpótlásra nézve nincs jó hatással.
- Az ellátórendszer infrastruktúrájáról, az anyaothonok, védett házak felszereltségéről **pozitív** képet rajzoltak az ellátottak, ezenkívül az adminisztratív ügyekben való segítségnyújtásban is felkészültek az anyaothonok, védett házak dolgozói.
- A **rendszer gyengesége**, hogy az interjúalanyok számára az a kép alakult ki az ellátórendszeréről, hogy az intézmények férőhelyhiányra hivatkozva nehézkesen fogadnak be klienseket, olyan várakozási idővel, mely egy kiszolgáltatott helyzetben plusz bizonytalansági tényezőt jelent – legyen szó akár 15 perc várakozási időről krízis-telefonáláskor, akár pár hetes várakozási időről családok átmeneti otthonába kerülés esetén. Az intézményekben dolgozó vezetők flexibilitása ugyanakkor sokszor lehetővé tette, hogy a megkérdezettek a hivatalos tartózkodási idő után is az intézményben maradjanak. Ennek ellenére a rendszerben eltölthető idő – az interjúalanyok elmondása alapján – semmiképpen nem elég egy hátrahagyott egzisztencia újraépítéséhez. Ezen kívül fontos kiemelni, hogy a meghosszabbított tartózkodási lehetőség folyamatos bizonytalanságban telik, például a férőhelyhiányként felfogott helyzet miatt.
- További **hátrány** a menekítés folyamatában és később, a menekítés után felmerülő biztonság hiánya. A menekítés során az áldozat fenyegetve van a bántalmazó által, a bántalmazó például követheti, megakadályozhatja a menekülést, vagy a menekítés után is zaklathatja, amikor az áldozat a korábbi emberi közegében mutatkozik. Ezekben az esetekben gondoskodni kellene a menekülők fizikai biztonságáról.
- A legfontosabb **hátrány**, hogy az intézményi áruulás (Juhász és Sági, 2019)¹ számos példája kirajzolódik az esetekben:²
 - Az elbeszélések alapján számos intézmény esetében felmerült az intézményi áruulás. A gyámhivatal, rendőrség, egészségügyi dolgozók olyan szakmák képviselőiként merülnek fel, akik fenyegetést jelentenek az áldozat számára. Ennek oka az, hogy a többszörösen terhelt anya úgy ítélheti meg, hogy ezek a szakemberek, illetve intézmények a gyerekek kiemelésének megvalósítói lehetnek, vagy a bántalmazó tudomására hozzák, hogy az áldozat segítséget kért. Ez a helyzet az áldozatot az erőszakos kapcsolatban fogja tartani, és nem tereli a segítségkérés felé. Az intézményi áruulás kevésbé merült fel a családgondozókkal és az anyaothonokkal kapcsolatban.
 - Az interjúkban néhány esetben az a helyzet rajzolódott ki, hogy a bírósági eljárás során az apa gyermekkel való kapcsolattartási joga előrébb való, mint a tény, hogy az apa bántalmazó is.
 - Családgondozó, bíró és egészségügyi dolgozó körökben felmerült az a nézőpont, hogy mediációra van szükség olyan esetben, amikor bántalmazás történt a család egyben tartása érdekében. A mediáció olyan esetben megvalósítható, ahol a felek egyenrangú partnereként vesznek részt egy kapcsolatban, bántalmazás esetén ez nem áll fenn.
 - Az áldozat pszichoterápiára utalása azt implikálja, hogy az áldozat egyéni problémái miatt alakulnak ki az erőszakos helyzetek, és ha az áldozat változtatna a hozzáállásán, a helyzet is változna.
 - Az interjúkban gyakran merült fel, hogy a bántalmazott az ellátórendszerben dolgozók segítségnyújtását ki-magasló emberi kvalitásként értelmezi. Ez a felfogás eredményezheti azt, hogy az áldozat a rendszer lekötöttségének érzi magát, ami csökkenti a jövőbeli cselekvőségét hasonló helyzetek megoldásában.
 - Az áldozatok értelmezésében rendőri eljárásra csak súlyos fizikai sérülésekkel számíthatnak, ez is a kilépéstől visszatartó erő.

¹ Juhász B. és Sági M. (2019): Keresd a nőt! Korrupció a társadalmi nemek szempontjából. Transparency International Magyarország Alapítvány és a Magyar Női Érdekvédelem Szövetség kutatása, Budapest. Elérhető: http://noierdek.hu/2/wp-content/uploads/2019/04/keresd_a_not.pdf

² Lásd még a NANE Egyesület és Patent Egyesület fenntartásában működő, nők elleni erőszakra tájékoztató honlap: <https://nokjoga.hu/alap-informaciok/az-intezmenyi-arulas>

- Az intézményi működés legtöbb hátránya abból fakad, hogy a bántalmazó helyett a bántalmazott (és gyereke) van rákényszerítve a menekülésre, ő hagyja hátra anyagi javait, életének megszokott környezetét, menétét, neki kell új életet kezdenie pár hónap alatt egy idegen helyen, miközben jogi vagy hivatali eljárások során érintkeznie kell a bántalmazóval.

3.4.2. A rendszerről való tájékoztatás hatékony és nem hatékony formái

A tájékoztatás hatékony formájaként merültek fel a közterekben kihelyezett plakátok, szóróanyagok. Mivel az áldozatok izoláltan élnek, olyan terekben érdemes ezeket kihelyezni, ahol valószínűleg megfordulnak, pl. óvoda, iskola, házi orvos, védőnő, élelmiszerüzlet. Az áldozatok sok esetben annyira elszigeteltek, hogy nincs internet-hozzáférésük, sőt telefonjuk sem. Fontos lenne ezekre az esetekre is gondolni, amikor információátadásról van szó. Amikor van mód internethasználatra, akkor az áldozatok eljutnak a Nők a Nőkkel az Erőszak Ellen (NANE) oldalára, de az itt megszerzett információ nem elég számukra, például a kimenekítés pontos menetéről. Az áldozatok az internetes keresésről beszélve nem említettek néven más segítőszolgálatot. Jellemzően abban az esetben értesülnek az anyától otthonokról, a védett házakról, a krízistelefonszámról, ha a családgondozótól tájékoznak. Egyértelműen kirajzolódtott, hogy a lehetőségekről való tudás kinyitja az áldozatok cselekvési terét, így fontos lenne, ha az egész társadalom számára ismertek lennének az intézményi keretek. Összességében elmondható, hogy az áldozatok csak krízis esetén értesülnek az intézményi ellátás formáiról, előzetes tudás csak nagyon ritkán áll rendelkezésre.

3.4.3. Az áldozatok előzetes ismeretei az ellátási formákról

Azokban az esetekben, amikor az áldozatnak előzetes tudása van az ellátórendszeréről, jellemzően olyanoktól értesül a folyamatról és a viszonyokról, akik már résztvevői voltak a rendszernek, vagyis a környezetében élő nőktől. Mivel az erőszak tabu az érintkezések során, az ellátórendszer mint lakhatási megoldás merül fel, ezért azt olyanok is igénybe veszik, akiknek lakhatási gondjaik vannak. Ennek lehet következménye, hogy az áldozat nem fizikai bántalmazáskor kér segítséget, hanem olyan esetben, amikor a lakhatása van veszélyben.

Fontos megemlíteni azokat az (interjúink között elenyésző számú) eseteket, amikor az áldozat kiskorától fogva része az ellátórendszernek. Kiismeri magát a működésben, ugyanakkor kérdés, hogy ez a fajta ismeret mennyire járul hozzá ahhoz, hogy benne is maradjon. A kérdés további kutatást igényel. Ezek az esetek példák arra, hogy a rendszer sokszor nem alkalmas arra, hogy önálló cselekvővé tegye a bekerült egyéneket.

3.5. A tartalomelemzés tanulságai

A diskurzuselemzés módszerét használva az interjúk szövegeiben azonosított, és elemzésbe vont egyik téma a bántalmazásért viselt felelősség volt. Eredményeink szerint a bántalmazott nők interpretációiban egyáltalán nem jelenik meg, hogy a bántalmazás egyértelműen és kizárólagosan a bántalmazó felelőssége, inkább a bántalmazó fél felelősségének csökkentése, illetve a saját felelősség hangsúlyozása, vagy – ritkábban – a közös felelősség vállalása jellemző.

A kilépésnek sokszor gátját jelenti, hogy a házasság, a család egységének fenntartása (önmagában vagy a gyerekek vélt vagy valós szempontjai miatt) olyan értéként jelenik meg, amelynek prioritását a (rendszeres) bántalmazás sem kérdőjelezi meg. Ennek hátterében az a hagyományosnak tekinthető családmodell áll, amelyben a nő az alárendelt fél, akinek alkalmazkodni és túrni kell. Jellemző, hogy ez az alárendelt szerep önmagában nem elegendő ok a kilépéshez; az nem a feleség, inkább az anyaszerep által motivált (például amikor a bántalmazás már a gyerekeket is közvetlenül érinti).

A párkapcsolat vonatkozásában feltárhatók azok a mítoszok, amelyek a szerelem transzformatív erejére vonatkoznak (hogy ti. attól az emberek mások, jobbak lesznek), de a „vak szerelem” elképzelése is, ami gyakorlatilag a bántalmazás korai jeleinek fel nem ismerését, illetve téves értelmezését (a féltékenység mint a szerelem jele) rejti.

A megküzdési stratégiákat tekintve a kilépés előtt jellemzően passzív (beletörődés, megbocsátás), illetve – ritkábban – nem-adaptív aktív (pl. szuicid kísérlet) formák jellemzőek. Az érintett nők által hatékonynak észlelt társas támogatás keresés és a problémák kommunikálása a külvilág felé olyan megküzdési módok, amelyek inkább a kilépés szakaszához köthetők – sok esetben a bántalmazotti helyzet nyílt felvállalása a kilépés első lépcsőfokának tekinthető.

4. A BÁNTALMAZÓ KAPCSOLAT TÖRTÉNETE

4.1. A bántalmazó kapcsolat idői mintázata, dinamikája

Természetesen ahogy minden kapcsolat más és más, úgy a párkapcsolati erőszak is nagyon sokféle lehet – ugyanakkor bizonyos jellemzők hasonlóképpen jelennek meg, amelyek mentén csoportosítani tudjuk ezeket. Amennyiben a párkapcsolaton belüli erőszakot tipizálni szeretnénk, interjúink alapján kétfajta csoportosítás is adódik. Az egyik a bántalmazás alapvető formája szerint:

A kapcsolaton belül

1. nincs fizikai erőszak, de verbális vagy lelki bántalmazás van;
2. van fizikai erőszak.

A másik csoportosítás jóval bonyolultabb, ez az erőszak elsődleges oka, illetve a bántalmazó indítékai szerinti kategorizáció:

- a) elromlott párkapcsolat, házasság, ahol a bántalmazó fél (esetenként felek) személyiségproblémái miatt erőszakossá, agresszívvé válik/válnak;
- b) alkohol-, de újabban főleg droghasználat miatt megromló kapcsolat, hol az alkohol/drog hatása alatt, hol annak hiánya miatt kerül sor rendszeres bántalmazásra;
- c) pszichopata bántalmazó, kiszámíthatatlan, érthetetlen az agresszió, erőszak oka és ideje, a bántalmazó teljes terrorban tartja a bántalmazottat, mind fizikálisan, mind lelkileg.

Mint látható, a csoportosítás egyszerre tartalmaz egyéni élethelyzetekből adódó, illetve szociokulturális okokat. A beszámolók egy részében komoly, akár orvosilag is diagnosztizált mentális problémák is felmerültek, több esetben az áldozatok, illetve az intézményrendszerben dolgozó szakértők megállapításai, értékelései jelzik azt, hogy valamilyen személyiségtorzulás állhat az erőszak hátterében. Fontos kiemelni, hogy utóbbi esetek nem orvosi diagnózist jelentenek, hanem a bántalmazottak, illetve a bántalmazottakat segítő ellátó szociális szakemberek véleményét – még ha ezek sokéves munkatapasztalatot tükröznek is. Amit nagyon fontosnak tartunk kiemelni: a legtöbb esetben nem egyetlen okot lehet megjelölni, mint az erőszak, agresszió „ősforrását”, hanem többet, amely okok egymással kölcsönhatásban, egymást követve, erősítve vezetnek a bántalmazáshoz, illetve teszik tönkre az adott kapcsolatot. Vagyis nem lehet egyértelmű ok-okozati összefüggéseket megállapítani az erőszakokat elemezve, sokkal inkább a jelenség multikauzalitása a szembeötlő.

Elemzésünkben elsőként a párkapcsolatok dinamikáját írjuk le, hogy mikor, hol, hogyan jelenik meg bennük az erőszak, agresszió.

Az esetek egy részében a kapcsolat nagyon korai szakaszában elkezdődik a bántalmazás. Rendszerint a bántalmazó korábbi kapcsolatait is ez jellemezte, vagyis ugyanazt a korábbi viselkedésmintát viszi tovább a következő kapcsolatba. Ez a korábbi erőszakos múlt a bántalmazottak számára nem ismert, és csak a kapcsolat későbbi szakaszában derül ki, hogy párjuk korábbi kapcsolatai is így működtek. Számos interjúban elhangzott, hogy a bántalmazás már az együttjárás idején, vagyis a párkapcsolat hivatalossá tétele (házasságkötés) előtt (ha volt ilyen) és/vagy az első gyerek megszületése előtt elkezdődött.

Tipikusnak mondható, hogy **a gyerek, gyerekek megszületése után vált erőszakossá, majd agresszívvé a bántalmazó** (nem tudta feldolgozni az új szerepet, zavarja, hogy kevesebb figyelem jut neki, „bebiztosítottnak” érzi a kapcsolatot stb.)³.

³ Az erőszak és agresszió megkülönböztetésekor kutatásunkban Szil Péter: Miért bántalmaz, miért bántalmazhat? (elérhető: <https://mek.oszk.hu/13900/13935/>) munkájára támaszkodunk, ennek értelmében az agresszió jellemzően szituatív viselkedés, míg „erőszak minden olyan hatalmi visszaélés, mely érzelmi, testi, szóbeli, szexuális, gazdasági vagy szociális kényszer révén próbálja befolyásolni, korlátozni, megtörni mások akaratát. Az erőszak tehát szisztematikus magatartás. Célja a mások feletti uralom és ellenőrzés.”

Igen, és egy hónapja laktunk együtt, mikor hazajött ittas állapotban, akkor már a kislány aludt, és azt mondta, hogy most csukjam be az ajtót és menjünk el igyunk valamit. Mondtam, hogy én sehova nem megyek, így főleg veled nem, és a gyereket soha életbe nem hagyom egyedül. Úgyhogy gyakorlatilag kidobott a lakásból engem meg a gyereket egy hónap után. És akkor könyörgött, hogy ne haragudjak. Nagyon hinni akartam benne, nagyon szerettem, hogy soha többet nem lesz ilyen, és akkor volt, hogy úgy járt haza reggel meg hajnalban, és úgy nézett ki a lakást gyakorlatilag azt úgy kell elképzelni, mint egy bombatámadás. Volt, amikor mindent ki kellett dobni a konyhából meg az étkezőből, mert mindent tönkretett éjszaka, mikor hazajött. És akkor ez ment, ment, ment, akkor megint lecsillapodott. (3. interjú)

Így olyan öt-hat évig nem voltak nagyobb problémák. Hát igaz, mindenhol van igazából, de az, hogy bántalmazott volna, úgy különösebben nem. És akkor utána mikor megszülettek a gyerekek, mikor megszületett a lányom, utána úgy mindig kezdett elromlani a kapcsolatunk. De nem mindig, hisz itt az a legnagyobb problémám ezeknél a férfiaknál, hogy mindig előbbre tartják a barátokat, vagy van olyan is, aki mondjuk őneki is volt egy olyan időszaka, mondjuk őneki csak anyukája, a szüleit tartja előbbre, mint a családot. És ebből mindig konfliktusok, hogy nem az az elsődleges szemszög, hogy a család, hanem mindig másokkal foglalkoznak, hogy másoknak, hogy is mondtam ezt el inkább, hogy mintha mások figyeljenek rá, másoknak megfelelni, nem a családnak. Itt ez a legnagyobb probléma ezeknél a férfiaknál, mert ezt már tapasztalatból mondom, mert már így az évek során már mindent megpróbáltam. (25. interjú)

... normálisabb volt, akkor még, fiatalabbak voltunk, akkor volt 18 éves, hát ... hogy bulizott, mert így ebből nem derült ki hogy tényleg nem lesz jó később, meg az hogy nagyon agresszív lesz, nem gondoltam volna, amíg szép és jó volt minden, dolgoztunk mindketten, aztán jött a gyerek, aztán egyre rosszabb lett, így évek múltán, sokszor úgy voltam, hogy elhagyom, sokat veszekedtünk, akkor még nem volt semmilyen hogy most bántson, vagy ilyesmi, de mindig visszafogadtam, mindig úgy lett hogy kibékültünk. (28. interjú)

Az esetek másik részében viszont interjúalanyaink nem tudták konkrét élethelyzethez kötni, hogy mikor is kezdődött a bántalmazás.

Szintén tipikusnak mondható az erőszak kialakulásának dinamikája és súlyosságának eszkalációja: **a megjelenő verbális agressziót egy-két pofon, kisebb fizikai bántalmazások követik** (hajhúzás, lökdösődés), ami aztán egyre agresszívabb és egyre rendszeresebb (szisztematikus) fizikai erőszakká válik.

...az utolsó másfél-két évben kezdett bántalmazni, később azért megismertem a folyamatot a pszichológusokon keresztül és akkor már felfedeztem azt a vonulatot, hogy a lelki bántalmazás sokkal előbb elkezdődött, csak nem vettem észre a jeleket, voltak előjelei annak, hogy ez el fog fájulni fizikai tettlegességbe, de amikor az ember ebben benne sodródik és nem tűnik fel, hogy ez egy jelenség, láncolat, amiben benne van. (7. interjú)

Szintén többen említették a **kontroll (basáskodás) megjelenését**: a bántalmazó a bántalmazott minden ideje és cselekedete felett rendelkezni akar, folyamatosan el kell számolnia minden idejével, ezzel együtt állandósul a kapcsolatban a kontrollra indokul szolgáló koholt féltékenység, majd ha már megvan az ok, akkor követi a kommunikációs csatornák és eszközök korlátozása és teljes megvonása, az adott párkapcsolaton kívüli kapcsolatok szisztematikus leépülése, leépítése. Alapvető, hogy **a párkapcsolati helyzetből hatalmi helyzet alakul ki, szinte teljes anyagi, lelki függőségekkel.**

Hát tulajdonképpen mi most válóperben vagyunk a jelenlegi férjemmel, már majdnem hogy két éve. 2011-ben ismerkedtünk meg és rövidesen összeházasodtunk, tehát a rövidesen az három hónap. És ott kezdődött az egész, amit ugye nem vettem akkor észre, hogy fokozatosan szippantott el a környezetemtől. A barátaimtól valahogy úgy kisajátított, hogy minden időt vele töltsek, mert hogy ugye valahogy úgy állított be, minthogyha én nélkülözhetetlen lennék az ő számára. És ezért ne találkozzak a testvéremmel, ezért ne beszéljek annyit az anyámmal, apámmal stb, stb., tehát minden idő erre a kettesben levésre koncentrált és ugyanígy, amikor dolgozni mentem – mert dolgoztam mellette, akkor is folyamatos telefonhívásokkal bombázott és nem is lehetett őt letenni, mert gyakorlatilag kialakította azt az érzést bennem, hogyha én leteszem, akkor ezzel őt megsértem és nem képes tudomásul venni se azt, hogy dolgozom, se azt, hogy otthon vagyok ismerősökkel, semmit. És ugye olyan szinten kialakította

bennem ezt az érzést, hogy valóban elhitette, hogy én annyira fontos vagyok számára és e miatt is ugye nagyon összetartottunk, vagy nagyon közel kerültem hozzá, ami alapján nagyon hamar belevágtunk a családalapításba is és már pár, egy-két hónapon belül várandós is lettem. Valahogy az volt az érzésem, hogy itt a nagy szerelem, beállt, beütött a nagy szerelem és Ő úgymond a végzetem. És ugye ez a sok-sok együttlét tartott egészen addig, ameddig tényleg várandós nem lettem ... Viszont én mindig úgy éreztem, hogy vártam rá, várok rá, örültem, hogyha jön, de már kezdetben azért ott valahol megmutatta azt a verbális agresszióját, hogy – ezt a csenddel verést, hogyha nem olyat mondtam neki, amit ő hallani szeretett volna, akkor nem szólt hozzám, akkor nem engedte, hogy hozzáérjek, akkor azzal büntetett gyakorlatilag, hogy elvonta magát fizikailag is, lelkileg is az én környezetemből. Voltak persze kiabálásai is, akkor még úgy nem mutatkozott meg az, hogy fizikailag is agresszív lenne. ... És akkor így gyakorlatilag így az évek folyamán azt vettem észre, hogy kevesebb lett a barátom, nem nagyon tudok emberekkel beszélni, mert amikor találkoztunk különböző ismerősökkel, barátokkal, mindig azt vettem észre, hogy egy-egy olyan mondatot mond róluk ami után nekem is elment a kedvem, hogy találkozzam velük, de valahogy nekik is kellemetlen kérdéseket vetett fel ... És folyamatosan így a családommal is szembe állított, tehát a szüleimmel gyakorlatilag, hogy anyádék miért nem adnak neked ezt, miért nem vesznek autót, miért nem vesznek házat, miért nem vesznek lakást – úgy hogy ő gyakorlatilag a mi családi házunkba beköltözött, és ott élt az én gyerekszobámban. ... És hát ugye nyomást gyakorolt ránk ilyen-olyan dolgokkal, hogy én vetsek magamnak autót, eljutottam addig, hogy én vetetek magamnak autót, az édesapám föl is ajánlotta rá összeget, ki is néztük, hogy meg is vesszük. Utolsó pillanatban bedurcított és közölte, hogy nem kell nekünk semmi, mert nem szívesen adják, és akkor inkább utasítsam vissza, mert hogyha nem utasítom vissza, hogy ők vesznek nekem egy autót, akkor már három gyerekünk megszületett, mind a három ... Szóval akkor azt mondta, hogy akkor elvállok tőled, hogyha elfogadod az ő ajándékukat. Nem fogadhatsz el tőlük semmit. És akkor már olyan szintre emelkedett ez a dolog, hogy kialakította bennem azt, hogy én – rengeteg sok mindent megtettem neki, azért, hogy ő értékeljen, de minél többet tettem, annál kevésbé értékelt gyakorlatilag. És előjöttek ezek a családi konfliktusok, hogy úgy akart szembe állítani a szüleimmel, hogy mondjam meg nekik, hogy soha többé nem láthatják az unokákat, hogyha nem adják ki az én jussomat. ... És akkor egy ilyen veszekedés után ő elment, elhagyott, hogy hát én úgy beállítva, hogy én hagytam el, mert hogy én a szüleimet választottam. Holott erről szó sem volt. ... Utóbb derült ki, hogy még a házasságunk előtt négy nappal elment az ex-barátnőjéhez és jól összeverte, abból lett neki egy vádhalasztása. Azért, mert nem szerette úgy, ahogy ő elvárta volna. Tulajdonképpen akkor elérkeztünk oda, hogy ő elhagyott, akkor már az az érzés volt bennem, hogy örülök, hogy elmegy, mert én nem merem elhagyni, mert meg fogja bosszulni, hogyha én hagynám el. És akkor nyugalom volt egy olyan pár hétig, de amint észrevette, hogy én nem megyek utána, mint azelőtt egy párszor utánamentem, akkor egy alkalommal három hét után berontott a házunkba, elkezdte fojtogatni az édesapámat, ütlegelte a gyerekeim szeme láttára, füle hallatára, hogy agyonüttelek, itt, a saját házában áslak el, takarodj innen. (35. interjú)

Egy másik esetben interjúalanyunk a szülői házból akart elszökni, ezért jött össze 16 évesen egy férfival a diszkóból. Nem éltek jól, nagyon hamar gyerekek születtek, mert nem volt lehetséges a védekezés. Ilyen történetek esetében az interjúalanyok a – gyakran szintén bántalmazó – származási családból való menekülési lehetőségként választották a párkapcsolatot, ami a későbbiekben erőszakos kapcsolattá, de egyszersmind csapdahelyzetté is vált, ahonnan nem volt hova vissza- vagy éppen kilépni. (Részletesebben jelen tanulmány 4.2.1. részében lesz szó a gyerekkori tapasztalatokról.)

És eljöttem. Harmadik napra rá feküdtem le vele. Nem mondott semmit, azt se, semmit. Szép-jó volt pár évig. Barátokkal volt, diszkózott, össze-vissza ment. Mostam rá, főztem rá, mellette dolgozni jártam. Gyereket neveltem, hogy megszülettem neki a kisfiút. Mellette ő nőzött, ez nem volt elég. A nagyanja eldugdosta tőlem a gyógyszereket, a fogamzásgátlót, hogy szüljek gyereket, mert jön a szocpol még akkoriba, lehet ingyen építeni lakást. ... Ütöttem, vágtam a hasamat, mert nem akartam gyereket. Egyet akartam csak, hogy igen, nekem is legyen, de nem akartam többet. (14. interjú)

Egy következő esetben a bántalmazó a férjpartner, nem férj, hanem másfél évig élettárs: „se vele, se nélküle” kapcsolatban éltek az interjúalany elmondása szerint. Az interjúalany agresszívnek írja le a férfit, ezzel együtt inkább ő, az interjúalany ragaszkodott a férfihöz, aki a kapcsolat alatt többször megcsalta. Egy ponton az áldozat úgy írja le a bántalmazót, mint egy látszatra túl kedves embert, aki otthon agresszívvá változik.

... énszerintem őbenne két ember lakozott, volt egy otthoni, mert egyébként nagyon kedves úriember volt, ha leülne vele beszélgetni, nem is gondolná, hogy milyen, volt egy otthoni, és hogy otthon én vagyok az úr, hogy rávágok az asztalra és akkor az van, amit én akarok, viszont amikor mentünk az utcán egy végtelenül, hát bocsánat, nem tudom jobban kifejezni, végtelenül nyálas ember, bocsánat, nem tudtam szebben kifejezni magam, a kedvesség nem jó, igen, őbenne két ember... (17. interjú)

Egy másik esetben szintén a kapcsolatról mint csapdahelyzetről kaphatunk képet, ahol a félelem és a segítő kapcsolatok hiánya jelenik meg:

5 évvel ezelőtt összejöttem a gyerekeknek az édesapjával, és már terhesség alatt is, meg mielőtt teherbe estem volna a nagyobbik lányommal, bántalmazott, de viszont féltem és nem mertem lépni, nem mertem senkinek szólni, jelezni, segítséget kérni, és hát ezt 5 évig túrtam. (42. interjú)

A beszámoló egyik részében a nő a bántalmazás kezdetét, vagy annak gyakoribbá, intenzívebbé válását ahhoz kötik, hogy a férfitárs partner alkoholt vagy drogot kezdett fogyasztani. Ennek háttéréként megjelent az interjúkban a munkahely elvesztése, a baráti kör negatív hatása, vagy a származási családban is jelen lévő alkoholproblémák.

A következő példa az erőszak multikauzalitására – az alapvetően is indulatos, agresszivitását kontrollálni nem képes bántalmazó droghasználat következtében még erőszakosabbá válik:

18 évesen elköltöztem albérletbe, és ott, azon a településen ismerkedtem meg a fiatalemberrel. Rá egy olyan félévre össze is költöztünk, elhamarkodott volt, igaz. És utána minden szép és jó volt, fél év után kaptam az első pofont veréssel együtt, akkor a bordámat is eltörte. Mindezt kettő darab szúnyogért, mert volt a szobában. Igen. Utána ott akartam hagyni, de jó, utána folyamatosan mondta a szépet, meg a jót, változtatott is, de idővel sokkal rosszabb lett. Utána terhes lettem, megszületett a lányunk. Utána megint szép és jó volt minden. Utána rászokott a drogra, és onnantól fogva már napi szinten, szinte óránként bántott. (46. interjú)

Hát neki csak akkor volt ilyen, mikor ivott. Az alkohol, ami... úgymond szó szerint bekattant, idegbeteg lett, olyan, esküszöm magának, fű... mint egy gyilkos, pszichopata gyilkos, úgy is nézett ki, olyan fű..., nem mertem olyankor még ránézni se. Ahogy ránéztem, oszt láttam a tekintetét, a szemét, jaj istenem, mondom, esküszöm én féltem tőle. Na, aztán mikor így bántalmazott, mert többször bántott, másnapra megbánta. Hát nem az, hogy megbocsátottam neki mindig, csak akkor nem volt magánál úgymond, mert ivott és elég sokat ivott, és aztán megbolondult. Tudtam, hogy olyankor nincs magánál, másnap megbánta. Jó volt még az elején még minden, jött haza a munkából, hozta gyerekeknek az édességet, minden, elváltak. Aztán már egy, két sör, már kis pálinka. Volt úgy, hogy már hazajött, elkezdte az ivászatot, vagy már út útközben ivott, ahogy említettem is, volt olyan, hogy munkából hazajött, érkezésem sem volt kinyitni az ajtót, már ökölrel ideütött, meg ilyen dolgok. Úgyhogy már akkor elkezdte, ezt a mit tudom én milyen életet, aztán kirúgták a munkahelyről, és nem dolgozott, otthon volt. Akkor már jött a fű, füvezgetett magának, akkor se változott meg. Pedig megmondták neki ott is a kórházban, ha tovább folytatja, tehát meg fog halni. Hát ezek szerint ez se érdekelte. (26. interjú)

4.1.1. A bántalmazás típusainak előfordulása, kombinálódása

A bántalmazások típusai az előző részekben is előkerültek. Ezek a típusok a valóságban nehezen választhatók el egymástól, ugyanakkor az erőszak dinamikáját meglehetősen jól leírják.

Nagyon kevés olyan eset akadt, amikor tényleges fizikai erőszakra nem került sor, és a kapcsolaton belüli erőszak „megállt” a lelki bántalmazásnál. Szeretnénk kihangsúlyozni, hogy a lelki bántalmazást nem tartjuk kevésbé elfogadhatatlannak, mint a fizikait – sok esetben a fizikai bántalmazást elszenvedett áldozatok is durvábbnak tartják előbbit az utóbbinál. A lelki bántalmazással szinte minden esetben együtt járt a bántalmazott kommunikációs csatornáinak, külvilággal való kapcsolattartásának kontrollja.

...Hát ugye mind a ketten egyetemre jártunk, az elején minden jó volt, sokat utaztunk. Balatonra jártunk nagyon sokat, jól éreztük magunkat, kirándultunk. Tehát az elején ez így nem mutatkozott meg, hogy ő milyen személyiség. Főleg a napos oldala volt mindennek. Sőt hát a lakhatás, meg az anyagi problémák sem jelentkeztek, mert a

szüleimnél laktunk nagyon sokat, illetve az ő szüleinél is sok időt töltöttünk eleinte felváltva, aztán ez áttolódott az enyémekehez, és Budapestre ugye munkavégzés miatt. És hát az elején nem is tűnt fel azok az apróságok, amiket így az ember utólag lát, hogy ez már annak volt a jele, hogy ez itt nem stimmel, vagy valami nem jó. Ezek akkor még nem tűntek fel, összeházasodtunk ... nehezen állt rá az esküvőre. Az esküvő kapcsán is voltak már gondok. Ott már volt olyan érzésem, hogy lehet, hogy le kéne fűjni. Csak valahogy benne voltunk egy sodorvonalban, amiből úgy gondoltam, hogy így nem lesz könnyű mondjuk kiszállni, vagy nem akarok kiszállni, vagy nem akarom én ezt most így itt abbahagyni, vagy hogy akkor mi történne, hogyha én most azt mondanám, hogy akkor felborítom az egészet, és már hát meg van szervezve minden. Tehát ott azért már volt olyan veszekedés, ami komoly volt. Komoly ellentét, és utána ez fokozódott odáig, hogy tehát az volt a helyzet, hogy a szüleimnél laktunk, nem sikerült önálló lakást venni. Próbálkoztunk, főleg én szerettem volna, ő valahogy mindig azt mondta, hogy ez nem megy, meg nincs elég pénzünk, meg közben neki volt egy autóhitel, ami eléggé felment. ... Nekem időközben volt, hogy nem volt állásom, volt, hogy volt. Tehát ilyen változó. Ez is az egyik ilyen probléma volt köztünk, hogy szerinte én nem akartam dolgozni, meg nem akartam elég pénzt keresni. De ez szerintem nem így volt. Sőt, senki szerint nem így volt a környezetemben. Próbálkoztam, de elég nehezen, ... elég nehéz elhelyezkedni, legalábbis szakmában nehéz, szakmán kívül meg szintén nehéz olyan állást találni, ami azért megfelelőnek mondható. És a szüleimnél laktunk. Ő meg informatikusként dolgozott ... mert úgy döntöttem, hogy azért ez egy házasság, egy házasságot az ember nem rúg fel csak úgy, meg az első adandó nehézség az nem boríthatja fel, meg kell próbálni ... Ugye külön lakás, új élet, új lehetőségek, és akkor ez hátha ad egy akkora változást az egésznek, amitől újra jó lesz. De nem adott, nem sikerült. Sőt ott már anyagilag is felügyelt, mire költök, miért költöttem annyit. Próbálta szabályozni azt, hogy mennyit telefonálok, hogy mikor hívom a szüleimet, pontosan mit beszéltem velük. Sőt ott volt egy olyan érzésem, mintha figyelne, mintha lehallgatókészülék lenne a lakásban, és ő mindent tudna, hogy mi történik. Hozzá tartozik, hogy informatikus, tudja, hogy hogyan kell figyelni a rendszert, tudja, hogy hogyan kell akár billentyűleütés. Tehát tényleg simán elképzelhető volt, hogy ő minden szavamat, amit én mondjuk leírok egy chat beszélgetésben, vagy egy ilyen Skype-os beszélgetésben, amit elmondok azt ő tudhatja. Hogy valóban megcsinálta-e ezt nem tudom, de sajnos ugye ez az egész családra rányomta a bélyegét. Tehát nem csak én éreztem ezt, hanem a húgom is ezt érezte, az anyukám is ezt érezte, hogy ő felügyeli így a digitális életünket. (45. interjú)

Nem voltak barátaim, sehova nem jártam. Csak otthon dolgozni, meg otthon voltam. A testvéreim is elidegenedtek tőlünk miatta, nem jöttek hozzánk, mert tudták, hogy milyen. Én se mehettem sehova esetleg a szüleimhez egy hónapban egyszer, úgy hogy ilyen, hogy mondjam sakkba voltam tartva, vagy, hogy mondjam. Nem azt csináltam, amit akartam. Hanem amit ő megengedett. (39. interjú)

Az, hogy kevés olyan esettel találkoztunk az interjúk során, ami a verbális agressziónál, kontrollálásnál megáll, nem azt jelenti, hogy ezek az esetek ritkábbak, sokkal inkább az a valószínű, hogy ilyen típusú problémákkal az áldozatok nem jelennek meg az intézményrendszerben, „csak” lelki, érzelmi jellegű bántalmazás miatt sem a rendőrség, sem az ellátórendszer nem fog fellépni. Interjúalanyaink esetében azonban a lelki és a fizikai erőszak szinte minden esetben összekapcsolódott.

...nem csak fizikailag, hanem lelki terrorban tartott végül is. Így mondhatom. És akkor a tettlegesség az novemberből, ameddig el nem jöttünk, addig. Úgy csinálta, hogy senki ne lásson semmit. Rajtam se látszott semmi, csak én éreztem úgy, a fejem fáj vagy, hogy így zúg, vagy szédülök, vagy ilyenek. Nem látszott rajtam egy, maximum egy-két kék zöld folt és ennyi. Meg még ennyi maradt meg, hogy itt, de már ez nem nagyon látszik, hogy a csikket elnyomta a kezemen. És kész. (2. interjú)

Ilyen volt, hogy megfogott a nyakamnál fogva, feltett a falra, fejemet beleverte a konyhaszekrénybe, aztán rángatás, megfogott a karomnál fogva, többszöri esetben, akár más miatt, megszegyenítésképpen, ellökött és leköpött. Közbe mondta, amit gondolt rólam, hogy ő megteheti, semmi közöm nincs hozzá, azt tesz amit akar, aztán hát pofonok, nyakszorítás, ököllel, a vállam, a lapockám, pl. amikor a balesetben a bordám zúzódott, akkor oda, tudta, hogy fájni fog, mert ugye gyenge pont volt. Aztán különböző... mit tudom én, lefogni, leszorítani, eltorzult arccal mondja közben, aztán volt, hogy most legutóbb, mikor eljöttem, akkor két oldalról kaptam a pofont, de hát magas, majd' 2 méter férfi, jó súlyban, azt hittem, hogy kiszakad az agyam. (6. interjú)

Elsősorban hogy egy egészséges féltékenység volt benne, aztán már azt gondoltam, hogy betegesen féltékeny, aztán kiderült hogy nem is féltékeny, hanem olyan szintű birtoklási vágya volt, hogy a végén az is probléma volt, hogy miért köszönök a szomszédnak, vagy miért vagyok az anyukámnál, megbeszéltük, hogy elugrok 1 órára az anyuhoz, és egy óra 10 múlva értem haza, és hogy képzelem ezt, ezek apróságokból tevődött össze, és a végén már a pofonokkal kísérte ezeket a megjegyzéseket és végül is teljesen, mikor már jöttek a gyerekek is, addig nem bántalmazott fizikailag, és mikor már megvoltak a gyerekek akkor kezdte el ezt. (7. interjú)

Hát az én történetem az az, hogy a férjem terrorizált bennünket. Hát most nem volt tettelegesség, de ezelőtt egy pár évvel ugye ő nyolc évet ült a börtönben, akkor volt egy tettelegesség, ő engem nagyon megvert, kórházba kerültem, és megerőszkolta a nagyobbik lányomat. A nagyobbik, az idősebbik lányom nem közös. Tehát ő egy első kapcsolatomból született, de a többi nyolc az viszont, igen, közös. Hát 2016-ban szabadult a börtönből, egy évig külön éltünk, és a gyerekeim úgymond meg akarták ténylegesen ismerni az apjukat, mert ugyanis amikor bekerült még kicsik voltak. És ugye nem tudták, hogy miért került be, vagy hogyan, miként, és hát szerették az apjukat. Hát én meg ugye megbocsátottam. Az az igazság, hogy mindennek ellenére én még mindig szerettem őt. Megbocsátottam neki és hát ebből kifolyólag született még azóta két kisebb gyermekem őtől. És megint csak elkezdődött ez a terrorizálás. Tettelegesség most, hogy ide kerültünk nem volt, de ha nem jöttünk volna el akkor viszont biztos, hogy előfordult volna az is, sőt 100 %, hogy előfordult volna. ... Eredetileg, hát őneki is volt egy élettársa, amiből született neki is egy kislány, P-ben lakott, mi meg közvetlen S-en. És ugye jártak ők át P-ből S-re, és így ismerkedtünk meg. Tehát az elején nem voltak ilyen problémák, nagyon szerettük egymást. ... nagyon nagy szerelem volt. Tehát nem gondoltam volna, hogy ide jutok, tehát soha. Még mai napig sem hiszem el azt, hogy mi ide jutottunk. ... Úgymond ha nem ivott, akkor is agresszív volt, tehát így józanul is, és sokszor nem tudtam az okát, hogy miért, vagy mi okozta ezt az egészet. Most már így utólagosan megtudtam míg ő börtönben volt, hogy mellettünk, vagyis melletttem voltak neki kapcsolatai, és hogyha ő velük valami nem jött össze, vagy összevesztek, vagy valami, az rajtuk csattant, tehát rajtam konkrétan. Ennyi. (32. interjú)

A fizikai erőszaknak szinte minden formája előfordult. Korábban már volt szó az erőszak fokozatosan kialakuló dinamikájáról, ami a kezdeti hajhúzogatóástól, majd pofonoktól kezdve a rendszeres kézzel, ököllel verésig, rúgásokig és az életveszélyes sérülésekig tart. Rengeteg esetben került elő a történetekben a kés mint fenyegetésre, vagy akár az élet kioltására alkalmas, szinte mindig kéznél levő eszköz és egyben hatalmi szimbólum – ezt az áldozatok is ekként élik meg. A bántalmazók erre a szimbolikus jellegre több esetben azzal is ráerősítenek, hogy késüket folyamatosan maguknál tartják, éjjel is a párna alatt van, jelezve, hogy a bántalmazó bármikor használhatja, bármikor kiolthatja a bántalmazott életét.

Hát olyan is volt, hogy sírt ázott nekem a kertben 40 fokban. Aztán élezte a kést egy napon keresztül, hogy majd ő azzal valamit csinál, ugye. Igen, ez a hat évvel ezelőtti, amikor úgy ébredtem fel, hogy ez a kés, amit ő előre kiélezett, kirakott a szoba falára, szöveget ütött a falba, felrakta, és reggel korán úgy ébredtem, hogy a torkomnál van a kés. (10. interjú)

...aztán volt egy alkalom, novemberben, amikor odajött egy vasárnap, nagyon... hát, már nem volt annyira részeg, de látszott, hogy az egész éjszaka benne van, és még nem feküdt le, Z. mellett ült a konyhában és onnan jött trágárságaival, most nem a saját szavaimmal fogok beszélni, de hogy értse az ember, hogy mibe van a másik, vagy lelki bántalmazásnak az is része, az én számomra, aki nem így beszél és nem ebben nőtt fel, amikor egyfolytában trágárul beszélnek velem, az is fáj és az is rossz én senkivel nem csinálnám, akit minimum ha nem is szeretek, de tisztelek, nem beszélek vele így, ő az én kislányomnak tette fel a hülye kérdéseit, miközben mellette ült, hogy anyád lenyeli a gecit, kibassza szét a seggét, amikor te alszol, ezek a mocskos dolgok és akkor bepörögtem és mondtam neki hogy menjél el innen, ennek amit te csinálsz itt, elvileg gyereklátogatás címen, ennek semmi értelme és ebből nekem elegendő van és menjél el, és ő nem elment hanem odajött hozzám a konyhába, és kést fogott rám, és Z. szerencsére háttal játszott, vagy ült, vagy valamit, az a lényeg, hogy annyira örülök, hogy nem látta, de akkor én nagyon... mindig félttem tőle, de akkor amikor úgy a szemembe nézett, hogy közben remegett a kés a kezében, akkor nem tudtam hogy megteszi-e, annyira el van borulva, vagy annyira el tudnak borulni, az ő szemében, ott van hogy nincs is ott, láttam a szemében, hogy ez az ember nincs itt, és le fog szűrni, és akkor nem tudtam mit csináljak, és elkezdtem ordítani vele, hogy fogja fel, hogy mit csinál és itt vagyunk, itt állunk és kés van a kezébe... onnantól csak úgy

engedtem oda, ha valaki kíséri, vagy az anyukája, vagy az apukája jön, ... a saját anyukájának eldicsekedett azzal, hogy majdnem belém mártotta a kést... (29. interjú)

...volt olyan mikor a kést belém szúrta, fejembe akarta, de a kezembe maradt, ennek látszik is a hege, igen, akkor volt olyan mikor szemem alatt volt kék, lila foltok, volt olyan mikor a szám szakadt szét, nagyon sok minden, tán, hát a legtöbbjét még magam sem tudom számon tartani. ... A fejemet akarta [megszúrni késsel], hogy oda, de hogy védekeztem a kezemmel, hogy nehogy a fejemet érje, aztán a kezembe érte, igen. ... a gyerekeim elől az éjszaka vett ki az ágyból az apjuk és úgy taposott a nyakamra, és meg akart ölni, a nagyobb lányom aki 11 éves most, hát akkor még 10 éves volt és ő szaladt be, hogy apa ne bántsd anyát megint. (27. interjú)

Extrém esetnek tekinthető, de két olyan interjúalanyunk is volt, akik esetében pisztoly is előkerült, sőt, egyikükre rá is lőtt korábbi társa. Adódik a magyarázat, hogy szintén hatalmi szimbólum, fegyver, az élet kioltására alkalmas eszköz, és ha már pisztoly van, akkor a kés „kevés” – itt szintén szeretnénk kiemelni, hogy az áldozatokkal, a bántalmazottakkal készített interjúkat elemeztük, a bántalmazók személyiségéről, annak lehetséges torzulásairól nem rendelkezünk adatokkal, „mindössze” azzal, hogy ezt a bántalmazottak miként élték meg.

Hát nem csak szóbeli, hanem fizikai is volt. ... meg volt a fegyver is. De hogy volt, külföldre hozott, vagy akkor szerzett egy fegyvert, és akkor azért is jöttem haza 2018-ba, elég nagy, 100 négyzetméteres ház volt, és akkor nem volt 25 méter köztünk, de rám lőtt. ... mikor azt mertem mondani, hogy otthagyom. ... Vaktöltény volt. Kiderült utána, tehát énnekem, de ezt én nem tudtam. Nekem addig azt mondta, hogy abban éles van. ... Jó, én nem félek a fegyverektől, mondjuk. Nem azért, mert általános iskolába én jártam ilyen lövészetre, úgyhogy nem félek a fegyverektől, de akkor is sokkoló. Meg ez után mit várhat az ember. Meg részegen kiállt ott az út közepére, és akkor kinyírlak a kölköddel együtt, meg ilyeneket beszélt. (34. interjú)

A nemi erőszak egyrészt mint a fizikai bántalmazás egy típusa, másrészt mint hatalmi helyzet kerül elő a legtöbb történetben. Néhány olyan esettel találkoztunk, ahol az első nemi erőszak vagy annak kísérlete után a bántalmazott ki tudott lépni a kapcsolatból, de a legtöbb esetben a nemi erőszak a sokféle elszenvedett bántalmazás egyik változatává vált. Interjúink alapján maga a hatalmi, a fizikai alárendeltség, a mindennapokat meghatározó rendszeres erőszak sokkal meghatározóbbnak, az egész embert felörlő helyzetnek tűnt, ezen belül a nőiségben való megaláztatottság, kihasználtság már kevésbé vált kirívóvá. Ezzel együtt, a nemi erőszak éppúgy rendszeres és éppúgy erőszakos részévé vált a bántalmazásoknak, mint a pofon vagy a verés.

Szeretett volna együtt lenni velem, és én mondtam, hogy így soha, és elkezdett fojtogatni. Igen, és akkor mondtam, hogy innentől fogva soha, de soha többet nem lesz közöttünk testi kapcsolat semmilyen, együtt maradhatunk, de testileg biztos, hogy nem. (3. interjú)

Ha akartam ha nem, nekem csinálni kellett, tetszik érteni, ugye nekem a kislány, az mellettem alszik, a mai napig is, sokszor hát ugye hogy ne vegyen semmit észre, tudja ez azért, nálam ez tabu volt, ugye, és ő nem, ha ő rá rájött, akkor, ha akarta ha nem az ember, csinálni kellett, egyszerűen beleuntam, ha nem, akkor verés, ha kell reggel fél 6-kor. ... Mert azt meg nem nézték hogy lefeküdtem éjjel fél 12-kor és hajnal 4-kor nekem csörgött az óra, ők meg otthon feküdtek és heverésztek, és ezért nekem meg dolgozni kellett, és nekem ez nem tetszett és jöttek a veszekedések, ő öntött a garatra, akkor elment és akkor mondtam neki hát jó hogy hát nem akartam vele, tudja, és akkor már mondtam neki hogy tudom hogy hol voltál, nőnél volt, hiába volt nőnél, hogy ővele akkor is, szóval jöttek az ilyen problémák, és végülis szerintem ez, és utána csak egyre többet ivott. (23. interjú)

...a hajamnál fogva a hajnal 3:00 órakor kiráncigált az ágyból, mert éppen őneki arra lett volna szüksége. (8. interjú)

... de megalázott, tényleg csúnya dolgot csinált, aztán mondtam, hogy velem akar lenni. Hát mondom, hogy, hogy akarsz velem lenni, mondom, én nem szeretném. Hát most pedig gyere kutya, meg mondtam a magáét. Meg hát így többféle dolog van így a szex kapcsán is, és akkor ha akartam, ha nem úgy vele kellett, hogy legyenek, aztán bementem, mondom bemennék, megfürödhethék, mert hogy ilyen hosszú ruha volt rajtam, ilyen bokáig érő. Mondtam neki, hogy hát így akarsz velem lenni, hadd fürödjek meg, hadd menjek be, merthogy ő fordított, már húzta volna

föl rajtam a szoknyát. Na hát én sírtam, meg minden, aztán bementem a fürdőbe, direkt időztem, fürödtem. Ő meg kiabálgatott, ordibálgatott befele. Hol vagy már kutya? Mikor jössz? Mondom mindjárt megyek, már mindjárt kész vagyok. Kisétáltam pont elaludt. Mondom, köszönöm, Uram. Mondom, köszönöm. Azon gondolkoztam, hogy még jó elaludt, mert én semmiféleképpen nem akartam volna vele lenni, így biztos hogy nem. (26. interjú)

A bántalmazások egyik külön eseteként lehet említeni az áldozatok teljes megtörését, fizikai és lelki értelemben egyaránt, amikor a tettlegesség kiváltó oka teljesen kiszámíthatatlan, követhetetlen, az áldozat számára értelmezhetetlen. Jellemzően a kapcsolatból való kilépéssel sincs vége ennek a típusú erőszaknak, egyfajta pszichológiai nyomást folyamatosan igyekszik fenntartani a bántalmazó, jelezvén, hogy ebből a helyzetből csak akkor van szabadulás, ha ő azt akarja. Ezek az esetek a külső hallgató számára egyértelműen súlyos mentális betegség vagy személyiségzavarok gyanúját vetik fel – de ez nem szakértői vélemény, ahogy ezt már többször is hangsúlyoztuk.

Amikor várandós voltam, akkor volt már olyan, hogy mondjuk hanyatt lökött és leestem, vagy mikor a gyerek megszületett, három nappal később hazajöttem a kórházból és akkor azt mondta, hogy nekem nem kell egy koraszülött gyerek, te ilyen gyereket szültél, nem kellesz te sem, megfogott és úgy hanyatt lökött, hogy elestem, az volt a második, akkor már kétszer volt ilyen, egyszer rám vágta az ajtót, igen, akkor ez a harmadik volt, rám vágta az ajtót, a hasamat nagyon megütötte, akkor is hát én nagyon, annyira fáj a hasam, hogy nem is tudom, hogy maradt meg ez a gyerek, hát ez volt így ez a három, és akkor utána aztán természetesen jöttek a többiek, de viszont az a félelem, amit felépített még előtte, hogy ha mondjuk nem úgy nyílt ki az ajtó, ahogy szeretne volna, akkor letörte a kilincset és beleszúrta az álmennyezetbe szó szerint.

... ez teljesen váratlan volt, tehát hogy előzmények nélkül, tehát hogy pl. mikor egyszer nagyon súlyosan megvert, akkor még csak szóváltás sem volt közöttünk, meg semmi, egyszerűen főztem a levest, és akkorát kaptam, oldalról hogy nekiestem a konyhapultnak, nagyon megütöttem a bordáimat, és nem tudom már mi, még csak szóváltás se volt, de gondolom, hogy az ő agyában valami akár valami nem tudom, az biztos, hogy az édesanyja az nagyon hergelte ellenem, folyamatosan.

... és akkor elkezdett keresni minket és akkor hívogatott és hogy bocsánatot kért, meg virágot hozott, meg sírt, meg térdelt, meg könyörgött, meg átölelte a lábaimat és hogy bocsássak meg, meg hogy mennyire igazam volt, hogy úristen hogy nem látta, és hogy miért nem látta, és hogy de most már lát, és a végén így átment az egész érzelmi zsarolásba és azt mondta, hogy megöli magát, ha nem megyek vissza és hát addig-addig hogy az igazság az hogy azért is mentem vissza, nem csak ő miatta, hanem megpróbáltam a gyereket akkor két és fél éves volt a gyerek, megpróbáltam betenni egy óvodába, de sajnos nem vették fel azt mondták, hogy olyan túljelentkezés van hogy nem tudják ezt megoldani és akkor rájöttem arra, hogy én nem fogok tudni a gyes-ből megélni, meg albéletet fenntartani, és ha a gyereket nem tudom valahova elhelyezni, akkor nincs más kiút csak az hogy azt mondani hogy jó hát akkor visszamegyek, de igazából itt inkább az anyagi döntött, az hogy nem tudtam, nem volt lehetőségem arra hogy, túl kicsi volt a gyerek, és akkor azt láttam, jó hát akkor adok még egy esélyt, meg nem tudom. De tudom, hogy hiba volt. Tudom, hogy hiba volt mert a végén aztán tényleg majdnem az életünk ott maradt.

... Ugyanaz kezdődött, csak brutálisabban, csak bosszút is állt azért, hogy én ott hagytam, tehát hogy mindent amit a könyörgések, a letérdeplés, a sírás, a virágok, a minden, azt mind-mind meg kellett fizetni, tehát sokkal rosszabb lett.

... amikor rájöttem arra, hogy sajnos bármit csinállok tehát bármit csinállok ez, ebből soha semmi nem lesz, akkor azt mondtam, hogy úgy érzem, hogy mind az az ígéret, ami elhangzott ez, bocsánat, becsapás volt, s azt mondtam, hogy én nem akarok így élni, nekem ez így nem jó és azt mondta, hogy mondtam hogy elmegyek és mondta, hogy nem méész sehová mert azt mondja hogy a lapáttal agyonverlek, lebetonozlak és itt maradsz. És mondtam neki hogy hát hogy ha eltűnnék mondom fel fogják törni a betont és meg fognak találni és akkor mondta, hogy másik alkalommal hogy elintézték és volt egy hatalmas természetvédelmi terület egy nagyon-nagyon nagy ahol mi laktunk, azt mondta, hogy én ott úgy eltűntetek, hogy nincs az a rendőrségi kutya aki téged megtalál, meg volt olyan hogy azt mondta, hogy megöllek téged meg a gyereket, elmegyek az erdőbe és felakasztom magam, hogy senki ne találjon meg és amikor ezek így elhangoztak időbe elég közel egymáshoz ezek a kijelentések, akkor tudtam hogy ha mi életbe akarunk maradni, akkor gyorsan el kell tűnnünk innen.

... Sikerült elköltözni, de az volt a probléma, hogy én elmentem és letiltottam a címemet az önkormányzatnál, azt mondták hogy nyugodjak meg, nem fog megtalálni, megtalált, egy 2 milliós városban megtalált, aki ideadta a lakást, külföldön élt, minden kapcsolatomat mindenkivel megszakítottam, még az a nagyon kevés is abszolút, megtalált,

*igaz hogy egy félév múlva, de állítólag órákba telt neki, de az volt a probléma, hogy mivel a gyereket be kell tegyem óvodába, óvodaköteles volt, az óvodákon keresztül, addig járta az óvodákat, addig leskelődött, keresgélt amíg megtalálta a gyereket amikor megtalálta a gyereket akkor valahogyan követett minket és megtalált hogy hol lakunk, onnantól kezdve pokol volt, elkapott a lépcsőházban, megvert, beugrókba húzódott meg, órákig követett, nem mondott semmit, se jót se rosszat, próbáltam vele kommunikálni, nem lehetett, de láttam azt hogy ápolatlan, mosdatlan, tudtam hogy ha ő ilyen állapotban van, akkor mentálisan milyen állapotban lehet, ha ennyire nem ad magára, nagyon félttem, próbálkoztam a rendőrségen segítséget kérni meg sem hallgattak, utána meg gyakorlatilag kinevettek. ... Egy olyan zaklatásba torkollott, hogy az borzasztó, bement az óvodába, és azt mondta az óvónéninek, hogy szeretné megnézni a gyereket és amikor kihozták azt az 5 és fél éves gyereket, akkor azt mondta a kisgyerekeknek hogy én levágom anyádnak a fejét és kiszívom a vérének mint a bogárnak, a gyerek abba a pillanatba bepisilt és akkor felhívott az óvónéni, hogy jöjjenek és vigyem el a gyereket, nem csak hogy bepisilt...
... Mindenhol megtalál, neki ez a mániája, hát most is órákat tölt azzal hogy megkeressen, meg hogy kövessen minket, meg órákat ott van a házam előtt, most is. Délelőttöket délutánokat meglapul, hol itt, hol ott. Hova? Hát nem lehet sehová. (49. interjú)*

4.1.2. A bántalmazás következményei

A fizikai bántalmazások ugyan szinte minden esetben fizikai tünetekkel, testi sérülésekkel is együtt járnak, ugyanakkor csak az esetek elenyésző részében készül orvosi látlet. Jellemzően akkor kerül sor látlet felvételére, amikor az orvosi, kórházi ellátás már elkerülhetetlen. Ezek az esetek nagyon súlyos, életveszélyes bántalmazások, a kisebb sérülésekkel az áldozatok nem fordulnak az alapellátási intézményekhez.

Ennek gyakori oka, hogy maga a bántalmazó tiltja meg, vagy lehetetleníti el az orvosi ellátáshoz való hozzáférést ismételt fenyegetésekkel, de ok lehet egyfajta szégyenérzet is (az áldozat szégyenli a vele történeteket, a helyzetét, vagy azt, hogy nem tud abból kilépni), miközben pont az intézmények, pontosabban ezen intézményekben dolgozó, az erőszakos kapcsolat fizikai jeleit felismerő empatikus munkatársak volnának azok, akik a kilépésben segíteni tudnak az áldozatoknak. (Az intézményrendszerrel való kapcsolat kérdéseivel a 4.4. fejezetben bővebben is foglalkozunk.)

Egyes helyzetekben a bizalom is hiányzik az áldozatok részéről, hogy az egészségügyben dolgozók tudnak valódi segítséget nyújtani nekik. Félnak, hogy ha őszintén elmondják sérüléseik eredetét, nem hisznek nekik, őket hibáztatják majd a helyzetükért, vagy hogy a történet nyilvánosságra hozása csak a bántalmazó haragját szítja, és csak újabb bántalmazáshoz vezet. Ezért gyakori, hogy ha orvoshoz is fordulnak sérüléseikkel, eltitkolják, hogy azok hogyan keletkeztek.

Amikor már terhes voltam a lányommal, akkor is megvert, akkor is ütött. És úgy mentem terhes vizsgálatra, hogy két lábbal, és az orvos azt mondta nekem, nyár volt, július, azt mondja, magát térdepeltetik nyáron? Azt hazudtam, elestem. (22. interjú)

A fizikai erőszak mellett a lelki terror, a folyamatos félelem az áldozatok egy részénél szuicid gondolatok megjelenéséig, illetve akár öngyilkossági kísérlet(ek)ig vezet; de szinte minden egyes áldozat esetében nagyon hosszú távú lelki töréseket okoz.

... Itt egy sorsdöntő dolog történik, és sajnos rá két napra, hogy eltemettük édesanyámat, akkor tudtam meg, hogy a nagylányom babát vár, és négy és fél hónapos terhes. És amikor ez kiderült, hát azt nem mondom, hogy mi volt otthon. Azt hittem, hogy agyonver bennünket, és azt mondta, hogy most úgy, ahogy vagyunk ki az utcára, ki akart bennünket hajtani egy szál semmiben. Azt mondta, hogy nem tarthatja meg, vagy elveteti, vagy utcára kerülünk mindannyian, úgy ahogy vagyunk, és akkor elgondolkodunk, hogy hol lakunk, miből élünk, mit eszünk. És hát nagyon kemény terror alatt voltunk végig, és akkor elvitte a lányomat orvoshoz ide K-ra, és akkor megkapta az engedélyt, hogy mivel ő sajnos koraszülött volt, én őt gyógyszerrel, injekcióval hordtam ki végig, veszélyeztetett terhes voltam. Nem fejlődött ki a szíve rendesen, és nagyon nagy baba volt. Ha meg is maradhatott volna sajnos, akkor sem biztos volt, hogy életben maradt volna a lányom, vagy mind a ketten elmennek. Gyakorlatilag rákényszerítette az abortuszra, és lepézelte az orvost, hogy olyan papírt állítsanak ki, hogy orvosilag igazolt, hogy nem maradhat meg a baba. És nem akarta, hogy bejöjjenek hozzá, azt mondtam, hogy

bármit is csinálhatsz, akkor sem hagyom egyedül a gyereket, és bejöttem, és itt voltam vele másfél napig, és aki orvos elfogadta a pénzt, mert a lányom látta, otthagya, mikor lejárt a munkaideje. És ha nincs ott a másik főorvos, gyakorlatilag a lányom meghal a szülőágyon. És kiderült, hogy teljesen egészséges baba volt és kislány volt. És itt egy olyan törés történt az életünkbe, mind a kettőnkbe, hogy ezt nem is..., ezt nem lehet megfogalmazni. A mai napig beteg a gyeregem fizikailag, lelkiileg. Énrólam nem is beszélve, mert magamat ostromozom, hogy nem tudtam harcolni és kiállni érte. De nem bírtam, hiába könyörögtem neki térden állva, hogy ne csinálja ezt velünk, az unokámról van szó, nem lehetett vele beszélni. Azzal meg nem mehetünk az alkoholista, durva édesapámhoz. Tehát nem volt, aki segítsen. És ott teljesen összeomlottam minden tekintetben, és arra kértem a nagylányomat, hogy ne haragudjon rám, hogy nem tudtam érte eleget harcolni, meg a kislányért. És onnantól fogva úgy érzem magam, mint egy gyilkos. És ha őt látom, láttam, minden nap csak az jutott eszembe, hogy mire kényszerített bennünket, és innentől fogva teljes összeomlás volt. Úgyhogy nem tudtam dolgozni, többször elvitt a rohammentő, és akkor be lett zárva az üzlet és kiadta, és nem volt olyan nap, hogy nem hallottam, hogy én semmirevaló vagyok, hogy genetikai selejtelek vagyunk, hogy mi nem számítunk, mi nem vagyunk emberek. Azt mondta, hogy őneki csak az az érték, ami pénz és termel, ami nem termelő beruházás az nem számít se embernek, se tárgy, semminek. De a teljes mélypont akkor volt, amikor azt mondta, most már cselédnek sem tekint, még annyira sem méltat, hogy a lábát belém törölje. Pedig soha nem mondtam neki semmit, inkább mindig elkerültem, hogy ne is kelljen látni. És akkor most már negyedik éve, hogy olyan állapotba kerültem, hogy szintén a főorvos asszony hívta a mentőt, és behoztak a pszichiátriára. Akkor Németországban dolgozott a nagylányom, és akkor hazajött három napra rá, akkor ugye el kellett vinni a kicsit, mert ugye ő nem maradhatott ott vele, és nem akarták hazaengedni, és azt mondta, hogy őneki akkor is haza kell jönni az anyukájához, mert baj van, és felmondták a munkáját. ...

Gyönyörűen felkelt, összekészítette a kislányt, elvitte az óvodába. Én azt mondtam, hogy lemegyek a boltba, de hát nem tudtam, és utána beszédtem egy doboz gyógyszert. Azt mondtam, hogy ezt nem bírom elviselni, ezt a megalázást. ...

És én elájultam a fürdőben, amire nem emlékeztem, és akkor jöttem ki a fürdőből, és arra sem emlékszem, csak ők mesélték el, hogy mentem a nappali fele, úgy ahogy kimásztam, és újra elájultam az előszobában, és ott van egy nagy faszekrény, és alácsúsztam, és akkor vette észre, hogy én a földön vagyok, és akkor azonnal hívták az orvost, és több mint fél órán keresztül nem nyertem vissza az eszméletemet. Nem tudták, hogy mi lesz, várták a rohammentőt, és közben kiderült, hogy darabos lábszártörésem van, de gyakorlatilag olyan, mint a sündiszó, térdtől lefele úgy álltak ki a csontok a lábamból. Úgyhogy két és fél óra alatt értünk be mentővel a M-i kórházba, ott széthúzták a lábamat, a csontokat, és közel 6 órás műtét volt, életmentő műtét volt. A stressz, az ideg. Annyira felment a vérnyomásom, hogy gyakorlatilag agyérögörcsöt kaptam, és elzáródott az ér, és egyszerűen olyan erős fájdalom volt a fejemben, hogy azt mondják, hogy gyakorlatilag ezt a fájdalmat elnyomta. Tehát akkor nem nehéz elképzelni, hogy milyen fájdalmaim lehetek, és beszélni nem tudtam, ez volt a hozam borzasztó, csak ütöttem a fejemet, azt mondják. Nem, és akkor a harmadik nap után kezdtem egy picit jobban lenni, és akkor elmondták, hogy hát, nagyon rezgett a lécs, nem volt biztos, hogy életben maradok. Valamennyire össze tudták rakni a lábamat, tehát beépítettek vasat, csavarokat, szeget, drótot, mindent, ami létezik, és mondták, hogy arra is készüljek fel, hogy tolószék lesz belőle, nem fogok tudni soha többet ezzel a lábbal járni. És mondtam, hogy az lehetetlen, az kizárt. 42 éves voltam... 43 éves voltam, ez februárban volt. És akkor nagyon nehezen, nagyon szívósan, nagyon nagy akaraterevel éreztem, hogy nekem ezt nem szabad feladni. Meg hát ott volt a lányom. Kikerültem a kórházból, elkezdtem járókerettel járni, nagyon nehezen, és a járókeret után meg jött a kétoldali bot, hónaljbot, és akkor így szép lassan, nagyon nagy erőfeszítésekkel sikerült lemenni egy botra. Közben az anyukája nem volt jól, és sajnos nálunk is otthon, édesanyáméknál nagyon rossz volt a helyzet, és éreztem, hogy itt valami nagyon nem jó készül. És vitt kontrollra május közepén, hogy megnézzék a csavarokat, ugye állandóan kellett járnom, mert mozgott, ahogy ugye dolgoztak a csontok, meg minden a lábamban. És jöttünk visszafele, és jött a telefon, hogy elment az édesanyja. Hát azért is én voltam a hibás, mert engem kellett vinni kontrollra, és nem oda mentünk, tehát ezért is kaptam.

... úgy néztem ki, hogy gyakorlatilag felismerhetetlen voltam, kitépte a hajamat, teli voltam foltokkal, gyakorlatilag nem volt olyan testrészem, amit nem bántott. (3. interjú)

Én is azon voltam, hogy itt vége, tehát hogy megszakadt minden körülöttünk, tehát a gyerekeket elveszik, és akkor én gyakorlatilag máshova nem jutottam volna csak az öngyilkossághoz, mert nem bírtam volna tovább élni gyerekek nélkül.

Kérdező: És voltak ilyen gondolatai?

Alany: Igen.

K: Próbálkozása is volt?

A: Igen.

K: Gyógyszer?

A: Is.

K: Meg?

A: Meg kötél, ilyen érvágásos témák, ilyenek.

K: Ezt többször is megpróbálta?

A: Hát kétszer próbálkoztam, igen kétszer próbálkoztam, de úgymond hál' istennek nem került rá sor, tehát nem végződött be, úgymond nem jött össze, gyenge voltam hozzá. Nem voltam úgymond erős, mert ugyanis valahogy mégis a tudatomban valahogy az volt, hogy itt hagyom a gyerekeket, és akkor mi lesz velük. Tehát ha szenvedek, akkor velük együtt szenvedjek, ha nevetek, akkor velük együtt. Tehát ne hagyjam, én úgy éreztem, már utána már mikor kórházba kerültem, meg minden éjjel, akkor már ugye megbántam. De akkor tudtam értékelni azt, hogy mit hagytam volna hátra.

K: És mikor voltak ezek a mélypontok?

A: Miután ez a..., tehát akkor még nem került börtönbe. Tehát minek után megvert, és akkor ugye börtönbe került, utána volt az, hogy nagyon magam alatt voltam. Tehát nem tudtam, hogy mihez kezdjek. Nem tudtam, hogy ott-hagyott rengeteg adóssággal, akkor jöttek ilyen uzsorások, akiktől felvette a pénzt, akkor próbálták rajtunk behajtani. Sőt a házat el akarták vinni a fejünk fölül, szóval nagyon nagy gondjaim voltak, és nem láttam kiutat, nem tudtam mit hogyan csináljak, és akkor voltak ezek.

K: Jó, de akkor ezek már ilyen 10 évvel ezelőtti történetek?

A: Igen, igen. Most ugye, hogy megint úgymond elkezdődtek ezek a terrorizálások, akkor megint csak oda lyukadtam, hogy egyre sűrűbben járt az agyam azon, hogy mégiscsak meg kéne tennem ezt az öngyilkosságot, de megint a gyerekeim egy olyan ad erőt adtak nekem, hogy ezt elmondani nem tudom. Sőt az unokáim, nemcsak az itteni gyerekeim, a nagyok is, az unokáim is olyan erőt adtak nekem, hogy ezt elmondani nem tudom. És azt mondtam, hogy inkább nem. Ha szenvedek, akkor szenvedjek így, de én tudom azt magamról, hogy talpamra fogok állni, tehát sikerülni fog. Csak nem hátra kell nézni hanem mindig előre. (32. interjú)

Később volt [öngyilkossági kísérlete], miután eljöttem, és próbáltam megszabadulni tőle, hát én azt mondom, hogy azért mert hogy én most itt vagyok, azért egy NANE-s szociális munkásnak köszönhető, hogy én most magukkal beszélek, mert volt egy olyan pillanat, amikor úgy elszakadt nálam a cérna, hogy azt mondtam, hogy hiába jöttem el, nem tudok kilépni ebből, és én ezt tovább nem csinálom. Akkor egy NANE-s szociális munkásnak köszönhetem, hogy ki tudott engem ebből az állapotból szedni. Igen. ... Az egyik kerületi családsegítő felhívta a NANE-t és hát tényleg, én azt mondom, hogy nekem szó szerint fizikailag az életemet megmentették, az életemet. Én nekik köszönhetem az életemet, mert mondom, én azt a gyógyszert beveszem, nincs az az orvos, aki engem megment, meg sem találtak volna élve reggelre, ez nagyon-nagyon jól ki volt tervezve, már olyan szinten el voltam keseredve, amit ők emberileg megtettek, és volt olyan hogy hétvégén szombat vagy vasárnap felhívhattam bármikor is felhívhattam, képzelve el, és az volt a jó, hogy órákon keresztül biztatott, meg tanácsot adott... (49. interjú)

A mentális problémák a gyerekeknél is megjelennek (még ha ők közvetlenül nem is voltak bántalmazottak, de látták, hallották, átértékelték a kapcsolati erőszak poklát). Gyermeknevelésnél jelentkező pszichológiai fejlődési problémák (magatartászavarok, megkésett beszédfejlődés, dadogás, alvásproblémák stb.) megjelenéséről szinte minden interjúalany beszámolt. Több esetben a bántalmazó a gyerek(ek) előtt titkolni igyekezett az erőszakot, éjszaka zajlott a bántalmazás, vagy akkor, amikor a gyerek(ek) nem volt(ak) otthon, de a jellemző inkább az volt, hogy a gyerekek a folyamat nézőivé, passzív szereplőivé (és ilyen módon ők is áldozatokká) váltak. (Egy külön fejezet foglalkozik azzal, hogy a különböző intézmények hogyan tudtak, tudnak segíteni a kilépésben. Ilyenkor sokszor előkerül az óvodai, iskolai pedagógus, aki a gyerek viselkedésén veszi észre a problémát és tud segíteni adott esetben.)

4.1.3. Belső megélés, esetleges torzítások

Kívülállóként hallgatva a kapcsolati erőszakról szóló történeteket, az egyik első kérdés jellemzően az, hogy ilyen körülmények között miért marad valaki hosszú évekig az erőszakon, agresszivitáson alapuló kapcsolatban? Miért marad egy nő együtt egy olyan férfival, aki rendszeresen megveri, lelkileg bántalmazza? Miért van az, hogy sok esetben csak a sokadik kilépési kísérlet lesz sikeres, és a mindenféle módon bántalmazott nők visszamennek a bántalmazóhoz?

A kapcsolati erőszakot elszenvedett nők körében ezzel szemben az a jellemző kérdés, hogy „*hogyan történhetett ez velem? Miért velem?*”.

Az interjúk alapján az áldozatok egyik első érzése a szégyen, illetve ennek elrejtése, a „nem akarok beszélni róla” érzés. A „miért én” kérdéssel együtt nagyon gyakran megjelenik egyfajta önhibáztatás, vagyis hogy a bántalmazott tehet arról, hogy a bántalmazó ilyenné vált, ő provokálta ki mindezt. Erre a bántalmazók nagyon is rá tudnak erősíteni, a bántalmazottak gyakorlatilag a bántalmazó által tematizált kommunikációs kliséket teszik magukévá. Korábban részletesebben is volt szó a bántalmazás típusairól, itt csak annyit jeleznénk, hogy a fizikai bántalmazás nagyon sok esetben együtt jár a társadalmi kapcsolatok nagyon erőteljes lehatárolásával, féltékenységgel, rokonoktól, barátoktól való „elzárással” – ilyen helyzetekben pedig a bántalmazott könnyen elveszti azt a viszonyítási rendszert, azokat a személyeket, akik ilyen esetekben a mérleg másik oldalát jelenthetik, megakadályozhatják a torz narratíva belsővé válását.

Ugyancsak gyakori önmentegetési – vagy akár önáltatási – forma a „majd megjavul, igazából belül nem ilyen” hozzáállás. Ez egyrészt a kapcsolati erőszakból kikerült nők utólagos, de természetesen a kapcsolat ideje alatt is működő magyarázata arra, hogy miért is nem tudtak hamarabb lépni. Sok esetben maga a kapcsolat is csapdahelyzet, az adott család megélhetése, lakhatása „családként” oldható meg, csak a nő vagy a férfi jövedelme nem lenne elég. Interjúalanyaink közül többen is azzal szembesültek, hogy kilépnének a kapcsolatból, de „egyedül nem tudok megélni, a gyerekeknek szükségük van apára” dilemmákra nem találtak válaszokat.

Aztán hát számomra nagy szerelem volt, úgy látszott rajta is, igazából két gyermekkel kerültem vele össze az előző férjemtől, és igazából az elejétől fogva éreztem, hogy nem stimmel valami, de úgy gondoltam, hogy mivel a gyermekkorom sem volt tökéletes, meg ő neki sem, és amúgy is olyan beállítottságú vagyok, hogy magas az empátiám, úgy gondoltam, hogy ezeket a problémákat át tudjuk hidalni, az idővel, ha kapja a szeretetet, türelmet, akkor ez változik. ... lekötötte az időmet a gyerek, ő dolgozott, én rendeztem a gyerekeket, akkor is voltak konfliktusok, bántások, de akkor az ember ezt nem így fogja fel. Először mindig vannak okok, meg meg is magyarázzuk magunknak, hogy mit tudom én, most ezért a pohár miatt, hát jól van, akkor legközelebb azt a poharat nem oda rakom, általánosságban, családtag miatt, más külső hatás miatt, és akkor ugye vannak jó hullámok, aztán vannak megint rossz hullámok, aztán jó hullámok, már nagyon várja az ember a jó hullámokat. Nem beszéltem erről senkinek, eleinte jeleztem a családomnak, de mivel nem jól sült el, utána már nem nagyon beszélgettem erről, igazából az, hogy én ide kerültem, és soha se családsegítőnek, se iskolának nem jeleztem ezt, gyerekeket nem bántotta, ha lehet ilyet mondani, hogy engem sem annyira, mert azért hallok itt az anyukáktól olyat, aki jobban lett bántalmazva, de mindenkinek más a küszöb. A maga az, hogy lelkileg az, meg a fizikai is, mert az ember mindig megkérdezi magától, hogy ha szeret akkor miért, mert először jön a könnyörgés, bocsánatkérés, nem lesz nem történik többet ilyen, aztán újból és újból, időközök nincsenek. (6. interjú)

...egy könnyen támadható ember vagyok, pont a lelkem miatt, amikor belekerültem ebbe az egészbe, akkor még nemhogy azt hittem, hogy ebbe kerültem bele, hanem azt gondoltam hogy a világ legjobb kapcsolatába, és legnagyobb szerelmébe. Ez az elején, nagyon felfokozott érzelmi intenzitású kapcsolat volt, én szerelmes voltam ebbe az emberbe, és én is azt gondoltam, hogy ő is belém, ma már tudom, hogy ez nem szerelem, hanem kisajátítás, uralom a másik felett ... Nem sokáig, ahhoz képest hogy mennyi emlékem van erről, illetve hány évre elég ez az emlék, ami bennem van, ahhoz képest nem sok, '13 májusában költöztünk össze, Z. '15 júliusban született, tehát egészen hamar egyébként, és én '17-ben küldtem el úgy, hogy el mertem küldeni, tehát Z. még nem volt kettő éves, úgyhogy gyakorlatilag azt mondom, hogy egy 4 évet éltünk együtt mindösszesen, ebből azért jónak mondható nem sok volt, mert szerintem egy fél év. Egy fél év volt, amire azt mondom, hogy figyelhettem volna dolgokra, de az még nem volt olyan durva, bárki szerintem bedőlt volna itt az egésznek. Aztán már mikor terhes voltam, akkor ez a lelki zsarolás ugye, hogy nem teheted meg, mert többször el akartam menni, és véget vetni ennek az egésznek ugye, szóban ezt

többször közöltem is, ültem le vele, vagy beszéltem, írtam levelet, mert nem merem elmondani, és akkor jött a lelki ráhatás, hogy nem tehetem meg, hogy a Z. apa nélkül nő fel, őt nem foszthatom az apaság élményétől és stb., tehát ez a lelki befolyásolás, lelki zsarolás, aztán amikor Z. megvolt, akkor már teljes mértékben Z-n volt a hangsúly, akkor már soha nem volt az, hogy engem megbántott, vagy nem bántott, vagy bocsánatot kérjen, akkor már csak azon volt, hogy az ő fia, nem fog mással felnőni, az ő fiát senki más nem nevelheti, és ha ő nem lehet a fia életében, akkor nem lesz senki, mert kinyírom az egész családot, és az enyém neveli fel. Bagatell dolgoknak hangzanak ezek, biztosan, nem tudom milyen egy kívülálló szemével, mert nekem ha most már valaki ilyet mond, miután én már átmentem ezen, és kérdezve hallgatok egy ilyen embert, ha netán megnyílik nekem és én segíteni akarok azon, mert aki ezen nem ment át, az azt mondja, hogy ugyan már, mondani bármit lehet. (29. interjú)

...nekem nem is nagyon voltak erről fogalmaim, hogy egyáltalán, jó nyilván tudtam, hogy van a nemi erőszak, ami jelen lehet egy párkapcsolatban is, meg akkor is erőszakos kapcsolatról beszélünk, hogyha valakit megvernek, meg nyilván tudtam, hogy vannak lelki terhek, stb. stb., de én ilyen szinten nem voltam ennek tudatában, hogy én egy ilyen kapcsolatban élek, gyakorlatilag azt éreztem, hogy ez egyre rosszabb és nem akarok egy kapcsolatban élni, de nem tudtam igazából megfogalmazni. Szóval ilyen nagyon sokáig megfoghatatlan volt számomra, hogy mik is azok a pontok, amik engem iszonyatosan nyomasztanak. Úgyhogy ez igazából az utóbbi néhány hétben bontakozott ki egyrészt, ahogy Á-val is beszélgettünk, másrészt meg ahogy elkezdtem utánaolvasni, hogy egyáltalán ez mit jelent, meg nyilván megismerkedtem más nőkkel is, akik hasonló szituációba is. És így elsődlegesen az ő általa felém megnyilvánuló erőszak az számomra a gyerekek erőszakkal történő kvázi elkülönítése. Ráadásul egy nagyon érzékeny időszakban, hiszen csecsemőkről van szó, akik még akkor valamilyen szinten anyatejjel táplálkoztak és hát ugyan nem volt semmilyen átmeneti időszak, hogy így leváljanak rólam. És nekem van egy másik lányom is egy 10 éves. Most már 10 és fél éves lányom egy előző kapcsolatból, és talán rajta keresztül kezdtem el érzékelni, hogy igazából ez egy bántalmazó kapcsolat, méghozzá azért, merthogy elsődlegesen azokat a tüneteket vettem észre, hogy így próbál a másik lányomtól így elválasztani. Ez nyilván szintén lelki, tehát... nálunk szinte ettől az erőszakos gyermekelrablás cselekedettől eltekintve gyakorlatilag fizikai erőszak nem volt jelen. De engem leginkább elsődlegesen az terhelt meg, hogy ő próbált elszakítani a nagylányomtól, illetve próbálta őt is nyomás alá helyezni különböző szituációkban. Meggyanúsította például, hogy nem tudom én, nyomkodja a telefonját éjszaka, vagy hogy ha ő ment érte az iskolába, és nem volt ott az állítólag megbeszélte időpontban, akkor rögtön a lányom volt a hibás. Aztán kiderült, hogy ő nem is tudta, hogy hánykor és hol kéne lennie. Szóval ezek a folyamatos nagylányom felé történő nyomások felém meg felé – esetlegesen ezzel azt sugallja, hogy én ugye nem nevelem őt felelősségteljesen, merthogy egy 10 éves gyereknek már ezt érzékelni kell, hogy hol vannak a határok. Megpróbálta azokat a fontos, lányoknak nagyon fontos dolgok, így a cicája, papagája, aki egyébként ilyen terápiás macska is címszó alatt futott a családban, eltávolítani a lányom közeléből, ilyen-olyan indokra, mert neki nem tetszik a macskaszőr, nem tetszik, ha nyávog, nem tetszik, hogy szaladgál, nem tetszik, hogy a papagáj hangos, nem tetszik, vagy hogy mondjuk a lányomnak miért van külön szobája, ő meg a 140 négyzetméteres házban nem találja meg a helyét, szóval ilyen lelki nyomások, ami nyilván az ember próbálja egyrészt a lányát is úgymond, neki is igazat adni, nyilván az ember próbálja a felnőttnek is megérteni az oldalát. Viszont meg hogyha arról volt szó, hogy én a lányom mellé álltam, mert úgy gondoltam, hogy neki van igaza, akkor meg egy az egyben az jött vissza, hogy én miért állok egy gyerek mellé, nekem mindig egy felnőtt mellé, a párom mellé kell állni, amivel én egyáltalán nem értek egyet, tehát, hogyha hülyeséget mond, akkor hülyeséget mond. Tehát ez volt az elsődleges ilyen erőteljes lelki nyomás. A másik, ami így nagyon kézzelfogható volt, ez a folyamatos bizonytalanságban tartás, hogy nekem nagyon fontos és én ezt így közöltem is vele szó szerint, hogy nekem egy párkapcsolatban nagyon fontos az értékes..., tehát töltünk együtt értékes időt, egyrészt, mert így ismerjük meg egymást, másrészt a lányom is így ismeri meg őt, meg hogy ez számomra fontos, na. És nem tudom, hogy ez mennyire tudatos, vagy nem tudatos, de gyakorlatilag pont ez volt az a pont, ahol folyamatos bizonytalanságot teremtett, tehát, hogy egyrészt iszonyú keveset volt velem hajlandó együtt lenni. Azt is ajándékként kellett tekintenem. Ő döntötte el, hogy mikor van velem, én nem kérhettem. (36. interjú)

A bántalmazó kapcsolat idői mintázata, dinamikája – Összefoglalás

Tipikusnak mondható, hogy a bántalmazó a gyerek(ek) megszületése után vált erőszakossá, majd agresszívvé. Szintén tipikusnak mondható az erőszak kialakulásának dinamikája és súlyosságának eszkalációja: a verbális agressziót kisebb fizikai bántalmazások követik, ami aztán egyre agresszívbabb és egyre rendszeresebb fizikai erőszakká válik. Szintén többen említették a kontroll (basáskodás) megjelenését: a bántalmazó a bántalmazott minden ideje és cselekedete felett rendelkezni akar, állandósul a koholt féltékenység, majd ezt követi a kommunikációs csatornák és eszközök megvonása, a párkapcsolaton kívüli kapcsolatok szisztematikus leépítése. A párkapcsolati helyzetből hatalmi helyzet alakul ki, szinte teljes anyagi, lelki függőségekkel. Külön esetként lehet említeni az áldozatok teljes megtörését, amikor a tettegesség kiszámíthatatlan, értelmezhetetlen, és jellemzően a kapcsolatból való kilépéssel sincs vége. A nemi erőszak egyrészt mint a fizikai bántalmazás egy típusa, másrészt mint hatalmi helyzet kerül elő a legtöbb történetben. Bár kevés olyan esettel találkoztunk, amely a verbális agressziónál, kontrollálásnál megáll, azonban az a valószínű, hogy ilyen problémákkal az áldozatok nem jelennek meg az intézményrendszerben. Interjúalanyaink esetében ezért a lelki és a fizikai erőszak szinte minden esetben összekapcsolódott.

A fizikai bántalmazás ugyan szinte minden esetben fizikai tünetekkel is együtt jár, ugyanakkor orvosi látlet jellemzően csak akkor készül, amikor a kórházi ellátás már elkerülhetetlen. A fizikai erőszak mellett a lelki terror, a bántalmazott személyiségének teljes leépülése, a folyamatos félelem az áldozatok egy részénél szuicid gondolatok megjelenéséig, illetve akár öngyilkossági kísérletekig vezetnek. Szinte minden egyes áldozat esetében nagyon hosszú távú lelki töréseket okoznak. A mentális problémák a gyermekeknél is megjelennek, még ha ők személy szerint nem is voltak bántalmazottak, de tanúi voltak a kapcsolati erőszaknak. Gyermekeknél jelentkező pszichológiai fejlődési problémák megjelenéséről szinte minden interjúalany beszámolt.

A kapcsolati erőszakot elszenvedett nők körében az a jellemző kérdés, hogy „hogyan történhetett ez velem? Miért velem?”. Az áldozatok egyik első érzése a szégyen, illetve ennek elrejtése, a „nem akarok beszélni róla” érzés, ezzel együtt nagyon gyakran megjelenik egyfajta önhibáztatás. Gyakori önáltatási forma a „majd megjavul, igazából belül nem ilyen” hozzáállás.

4.2. Múlt és jövő: a gyermekkor és a jövőbeli tervek összevetése

4.2.1. Gyermekkor

Az interjúkban arra is kíváncsiak voltunk, hogy hogyan reprezentálják a megkérdezettek a múlt és a jövő dimenzióját: vagyis egymással összehasonlítva szeretnénk bemutatni a gyermekkor és a jövőre vonatkozó terveket. Ezt az összevetést az indokolja, hogy választ szeretnénk kapni a következő kérdésekre, illetve szeretnénk az elemzés által körbejárni a következő dimenziókat: 1. Családi rizikófaktorok, 2. Prediszpozíciók az áldozattá válás szempontjából, 3. Intergenerációs hatások, 4. Mit definiálnak bántalmazásnak a megkérdezettek és mit nem, 5. Nemi szerepek, hiedelmek a bántalmazással kapcsolatban a gyermekkori visszaemlékezések alapján, 6. Jövőkép, megküzdési módok, konfliktuskezelés, problémamegoldási mintázatok és a családi értékrend.

Az elemzésünkben két csoportot képeztünk az interjúalany eredeti, származási családi viszonyai szerint. Az egyikbe azok az áldozatok kerültek, akiknél egyértelműen kiderült, hogy gyermekként is bántalmazó családi kapcsolatban éltek, a másikba pedig a bántalmazás szempontjából neutrális, vagy kifejezetten szerető, biztonságos (vagy annak vélt) családból érkezettek tartoztak. E dichotómia mentén próbáltuk a fenti dimenziókat árnyalni, keresve a mintázatokat. Az interpretáció során követjük a guide-ot, az ott szereplő egymással összefüggő kérdéscsoportokat egy-egy tömbben mutatjuk be. Ezt követően, a blokk zárásaként a fenti hat dimenzióra próbálunk választ adni.

Voltak olyan interjúk is, ahol az interjúalany nem mesélt a gyerekkoráról, vagy nem szeretett volna beszélni róla. Ezeket nem tudtuk a múlt-jövő összehasonlító elemzés során számításba venni. Az 50 interjúból 19 esetben volt nem erőszakos és 18 esetben erőszakos családi kapcsolat.

Az első kérdéscsoportban a következőkre voltunk kíváncsiak: *Milyen családban, körülmények között élt? Mennyire érezte úgy a megkérdezett, hogy egy szerető családban élt? Mennyire érezte magát biztonságban a családjában?*

Két alapesetet különítettünk el: azokat soroltuk az egyik csoportba, akik egyértelműen kapcsolati erőszak közvetlen áldozatai voltak, és azokat a másikba, akik az elbeszélések alapján nem erőszakos vagy agresszív, neutrális, vagy problémás, de nem erőszakos családban nőttek fel. Módszertanilag – és leginkább az interjú mint technika adta módszertani keretek miatti információ hiányában – azokat is utóbbi csoportba soroltuk, akik pl. megemlítették, hogy a szüleik sokat veszekedtek egymással, de a gyerekekkel kiemelkedően szeretetteljesen bántak, de azokat is, akik arról számoltak be, hogy nem kedvelték egyik vagy másik szülőjüket, mert az akaratos, „autoriter” személyiség volt, de agresszióról, abúzusról nem beszéltek.

Azon interjúalanyok elbeszéléseiben, akik általánosságban pozitívan nyilatkoztak a gyermekkorukról, jellemző elemek voltak, hogy 1. a család anyagi körülményeihez képest megvolt mindenük, 2. a szüleik szerették őket, 3. voltak közös programjaik a családtagjaikkal.

Nem azt mondom, hogy felhőtlen volt a gyermekkor, de azért attól független, hogy nem volt apánk, de azért úgy... nem tudom, úgy megvolt mindig. Tiszta ruhába jártunk, megvolt, ami kellett, mindig volt, úgyhogy... nem tudom. (1. interjú)

Anyuék nagyon rossz környezetben éltek, nem úgy, mint egy normális ember, mert sokan laktak a lakásban, 12-en vagyunk édestestvérek, amit mondtam, hát majdnem mindenki otthon lakott, három szoba, azért az kevés, két galériával, és van akinek már felesége, gyereke, bátyáimnak, nővérem is mindenki szinte otthon lakott. (4. interjú)

Boldog gyerekkorom volt. Tehát nem is tudok rá mit mondani. Az én apukám is szenvedélybeteg volt, alkoholista volt, de mindent megadott a gyerekeinek, tehát a gyerek volt a szent, a gyerekek voltak a minden, mindenünk megvolt, játék bármi, amit kiejtettünk a szánkron. Moziba jártunk édesanyámmal, programokra. A legújabb, legdivatosabb gumicsizmákat, holmikát megvette, nagyon sokat jártunk fotóshoz, fényképek vannak róla. Tehát hiába volt az én apám szenvedélybeteg, én a mai napig tiszteltem, becsülöm azért, amit nekünk megadott. És mint szeretetben is, tehát nagyon szerette a gyerekeit, mind minket. Hát ugye négyen voltunk édestestvérek, testvérek is nagyon szerettük egymást. Hatalmas nagy családunk van. Tehát volt egy bizonyos korszak az életében, mikor nagyon ivott, de nem tudjuk azt mondani, hogy bármi sérelem, vagy bármi ért volna minket gyerekkorunkba ennek behatására is. (38. interjú)

Jaj, hát nekem jó. Hát a 70-es években, ugye a Kádár-rendszerben, az jó volt szerintem. Négyen vagyunk testvérek, én vagyok a második, hát először a nagymamámnál laktunk, aztán kaptunk ugye lakást egy plusz két felest. Anyu,

apu dolgozott, jól megéltünk, mert akkor még meg lehetett élni a fizetésből, autónk is volt, jártunk horgászni, kirándulni, úgyhogy nagyon jó volt, én szerettem gyerekek lenni nagyon.

Kérdező: És mennyire érezte magát, nem tudom én, biztonságban, tehát fizikailag, úgy lelkileg biztonságban a családban, tehát mennyire figyeltek Önökre oda a szülei, törődtek... tehát volt olyan, hogy így törődésben, vagy bármiben mondjuk hiányérzete volt?

Alany: Nem, nem, hát legfőképpen apukámmal jártunk tollasozni, focizni, mondom, kirándulni, horgászni. Volt, hogy két hétre is kiköltöztünk tópartra. Úgyhogy nagyon jó volt, én nagyon szerettem gyerekek lenni. Meg apukám falusi, és akkor minden nyáron elmentünk oda nyaralni, azt is nagyon élveztük. Egy hónapra is. (40. interjú)

Olyan esetekkel is találkoztunk, amikor az interjúalanyok elismerően nyilatkoztak a szüleikről, hosszan írják le, hogy a szülők zárt ajtók mögött veszekedtek („nicht vor dem Kind” – „ne a gyerek előtt”), ezzel próbálták megóvni a gyerekeket attól, hogy konfliktusok szemtanúi legyenek.

Még akkor is boldog gyerekkorról beszéltek az megkérdezettek, amikor valamelyik szülő „nevelő célzattal” rendszeresen büntette veréssel a gyermekeit. Az elbeszélésekből kiderül, hogy annak ellenére, hogy pl. az anya verte a gyerekeket, az interjúalany utólag hálás ezért. Tipikus válaszok az okokra, hogy megérdemelte, jobb ember lett tőle, nevelő céllal belefért.

Nem hallottuk őket sose gyerekeknek veszekedni, azt nem mondom, hogy mit tudom én, néha nem volt egy-egy mondat vagy egy-egy szó úgy mondjuk a másíknak nem tetszett, de mi nem láttunk ilyeneket, minket, anyukám ő igen, ő hamarabb, neki hamarabb eljárt a keze, és most már áldom, hogy azért igen, hogy embert nevelt belőlünk, de apukám soha, tehát ő róla nem, én a szüleimre nem tudok rosszat mondani. (17. interjú)

Volt, aki úgy élte meg visszagondolva ezt a pozitív gyermekkort, hogy a szülei túlszeretése burkot, biztonságos terület alakított ki körülötte, vagyis olyan légkört, ahol senkinek nem kell tartania nemhogy bántó megnyilvánulásoktól, de semmilyen erőszakos dologtól, és az interjúalany a saját későbbi párkapcsolatában az áldozattá válásának okát ebből eredeztette. Mivel az interjúalany nem tanult meg kételkedni, kritikusan gondolkozni, az emberekben alapvetően megbízott, és nem fejlődött ki ebben a közegben a megküzdési képessége sem, ezért úgy érezte, hogy voltak, akik emiatt kihasználták.

Utólag jöttem rá, ahogy beszélgettem ezzel a pszichológussal is, hogy ugye, akik ilyen áldozattá válnak bizonyos szituációkban, párkapcsolatokban, azokat vagy elhanyagolták, vagy burokban éltek. Én az utóbbi voltam, ez a burokban éltem, mert szeretettel voltam mindenkivel, mindenkitől körülvéve, és azt gondoltam, hogy ez az élet minden területén megy, hogyha én adok, akkor én vissza is kapom. És gyakorlatilag nem tanultam meg az önvédelmet, erre jöttem rá így utóbb, és hogy a határoknak a felállítását, hogy a másik személlyel szemben, aki máshogy közelít hozzám, annak nem csak adok folyamatosan, és azt is, hogy egy párkapcsolatban gyakorlatilag nincsen olyan, hogy... hogy mondják ezt? Milyen szeretet?

Krizisközpont munkatársa: Egyenrangú?

Kérdező: Feltétel nélküli?

Interjúalany: Igen. (36. interjú)

Azon interjúalanyok elbeszéléseiben, akik egyértelműen negatívan nyilatkoztak a gyermekkorukról, jellemzően előfordultak a következő elemek: 1. gyermekkori elhanyagolás és szeretetlenség, 2. a szülők közötti bántalmazó kapcsolat, 3. gyerekként elszenvedett fizikai és lelki bántalmazás, 4. a szülők/nevelők alkoholizmusa, 5. deviancia, 6. nevelőotthoni gondozás.

Volt egy nagyon-nagyon durva szigorú édesapám, és úgy éreztem, hogy nem vallhatok kudarcot, nem mehetek haza, mert ha én most hazamegyek, senkinek nem lesz jó, és tudtam, hogy bünteti vele édesanyámat. Tudtam, hogy nagyon sokat bántotta. Tehát ő mindig bántott minket. Gyerekkorom óta, amióta az emlékezetemet tudom, vert, ütött, nagyon csúnyán beszélt velünk, fojtogatott bennünket, édesanyámat félholtra verte nem egyszer, nem kétszer, eltörte a kezét, a lábát. Volt amikor arra mentem ki, hogy fröcsögött a vér a fejéből, mert megverte. És kétszer próbálkozott nálam, egyszer 14 éves voltam, egyszer 19, mikor nem volt otthon az édesanyám. És nem szeretett. Ő meg is mondta, engem nem szeret, csak a testvéretem. És akkor erre nem volt nehéz rájönni, hogy miért

nem szeret, mert szembe merem vele szállni, meg mert ki merem édesanyámért állni már a gyerekként is. Tehát volt amikor egyszerre kaptunk. Tehát tudtam, hogy haza nem mehetek, mert így is anyukámnak nagyon nehéz, és akkor úgy szép csöndben éltük a kis életünket, konfliktussal, nyeltél, csöndbe voltál, és ennyi. És akkor 10 év után hazaköltöztem öt évre, öt évig voltam otthon, de megmaradt a kapcsolatunk. (3. interjú)

Az édesapám bántotta édesanyámat. Hát, igazából 12 éves voltam, amikor úgymond leléptünk, előtte láttam egy párszor, én nem tudom, hogy mennyire volt ez rendszeres, vagy ilyesmi. Alkoholista volt apám, hát a legjobbat tette édesanyám, hogy ebből kikerült, mert ebből dolgokat ő sem úgy reagált le, sokáig hibáztattam sok mindenért, amit, de már nem hibáztatok. Meg hát igazság szerint sok mindent köszönhetek neki, jól nevelt minket, és ki nem követne el hibát, minél jobbat akarunk, nem biztos, hogy a másiknak az úgy jön le, vagy pont az akkor az oda érvényes. Aztán nevelőapám lett. Hát édesanyám szerintem nagyon szerette azt a férfit eleinte, és nem is arról van szó, hogy nem hitt nekem, de mivel én is akkor egy olyan korban voltam, ami lázadó és ugye erre-arra kapható, így ő is gondolom hogy a párjával, vagyis nevelőapámmal, ő is próbálta ezt úgy nem tudom elodázni. (6. interjú)

A gyerekkorban megélt élmények között nagyobb arányban fordultak elő a megkérdezettek körében olyan bizonytalan helyzetek, amelyek miatt nem érezhették biztonságban magukat, vagy úgy érezhették, hogy nem fontosak szüleik számára.

Többen is voltak a megkérdezettek közül, akik nevelőotthonban nőttek fel, mely időszakot szüleik deviáns viselkedésének tulajdonították, és kellemetlen emlékként beszéltek róla.

Sajnos nem igazán van információ, mert 6 évesen intézetbe kerültem a húgommal együtt. Hát apukám, az, amennyire tudom, volt börtönben. De hát egy 6 éves gyermeknek nem tudom, hogy mennyi emléke van úgymond a szüleiről. Tehát hamar, 8 éves voltam, mikor meghalt mind a kettő, úgyhogy intézetben nőttünk fel. Én ott voltam X-ben állami gondozott, és én ott nőttem fel úgymond. Már legutóbb lakásotthonban éltem. (10. interjú)

Az enyém? Hát az is, nem volt jó.

Kérdező: Apja is verte?

Alany: Nem úgy, hanem ők ittak. Hat-, nem tudom, hétévesen öreganyámhoz kerültünk, 12 éves koromig. 12 éves koromban ő meghalt, akkor kerültünk kollégiumba, meg intézetbe. Akkor elég hányattatott évek voltak. (32. interjú)

A nevelőotthonban nevelkedett, támogató háttérrel nem rendelkező gyerekek kiszolgáltatottak voltak, gyakran a szeretetvágyuk és a valakihez tartozás vágya miatt a későbbi elkövetők felé sodródtak, akikben eleinte a menekülés, a hányattatott sorból való kiemelkedés lehetőségét vélik felfedezni. Bár ilyen előfordult a vér szerinti, de diszfunkcionálisan működő családban felnőtt interjúalanyok körében is.

Egyik interjúalanyunk bántalmazó családjá volt, és csak a gyerekek miatt maradtak együtt a szülők. Édesanyját egy súlyos betegség következtében, 15 évesen veszítette el. Egy nővére és két bátyja van. Az egyik báty meghalt huszonévesen alkoholizmus miatt. Az apa is alkoholista volt. Az interjúalany gyerekkorában nagyon sokszor fordultak meg náluk hatóságok. Szomorú frappánsággal írja le ezt a helyzetet: „Hát ugyanígy kávézott velünk a rendőr, meg a mentő, többet szerintem nem kell mondani, ennyit a gyerekkorról.” A háttércsaládról annyi derül ki, hogy az interjúalany testvéreivel fel tudja venni a kapcsolatot, de nem érintkeznek gyakran, az apával még kevésbé vannak kapcsolatban. „Most beszéltem 5 év után apával is, hát kiderült, hogy él még.” Kiderül, hogy az áldozat nem tarthatta a kapcsolatot a családjával, mert nem akarták elviselni, hogy az áldozat cigány családba házasodott. „Tehát én voltam az első, az, aki cigányt hozott a családba, és itt elvágtam az egész köteléket: nagy szerelem, majd én vele alakítom az életem, végre családom lesz, stb., stb., hát nem úgy alakultak a dolgok, ahogy én ezt szerettem volna, úgyhogy, na így.” (19. interjú) A problémás családi háttérből 18 évesen költözött el a megkérdezett.

Normális családból jöttem: Van két bátyám, ők is normálisan élnek, dolgoznak, megvan mindenük. Úgyhogy csak én kerültem ilyen helyzetbe, sajnos. Hát nem hallgattam a szüleimre mikor mondták, mikor 16 évesen hozzá kerültem fiatalon, otthagytam az iskolát. Mondták ők nekem, hogy ez nem jó lesz, mert ez milyen család, de hát ugye a szerelem. (9. interjú)

Nekem nagyon rossz családi életem volt a szüleimmel.

Kérdező: Veszekedések vagy mit kell érteni alatta?

Alany: Igen. Italozások. Az anyukám az alapvetően egy jó ember, nagyon szeretik, de nagyon merev. Ő nem tud szeretni, vagy szeretetet kimutatni. Nem lehet mellette elengedni magunkat olyan sokszor, mint egy katonatiszt. És nem tudom, ez egy külön történet. Én az előtti életem, amit csináltam, e miatt, hogy otthon, amik történtek, is menekültem el. Már akkor, már gyerekként keveredtem egy olyan társaságba, ami szintén közrejátszott abba, hogy én ezzel az emberrel összejöjsek.

De ezt már idősebb koromba tudtam meg, család... így rokonoktól. Nagynénémától, anyukám testvérétől, mert ő volt, ő megért engem. Meg hát ilyen rokon lelkek vagyunk, úgy mondanám, vele sajnos nem tartom a kapcsolatot. Ő mondta el, hogy rengetegszer volt, mikor apukám ajándékot hagyott ott, pénzt, amit anyukám nem adott át. Meg semmit. De ugye volt egy nevelőapukám, aki 12 évig nevelt. Hetedikes koromig ő nevelt, mellette így anyagilag, meg gyerekkor így szép volt, mert megvolt mindenünk, csak ott is az ital volt, meg a verekedés. Hát mikor legjobban igényeltem volna, ugyebár most már én is tudom, meg már észlelem, hogy a kamaszkor, az nagyon nehéz. S akkor elvesztettem apukámat, közben a nevelőapukámat, a bátyám is ugyebár akkor kezdett így jobban, mert vele is jó viszonyban voltam addig. Akkor ment el dolgozni, komoly kapcsolatai voltak, szóval így mindenki elhagy... hanyagolt, magamra maradtam. És pedig nem kellett volna ezt hagyniuk, nekik.

K.: És milyen volt, tehát hogy, ha már így a gyerekkorra, meg a családra tért át, hogy milyen volt a gyerekkora, vagy hogy élte?

A.: Mindig magányos voltam egész életemben. (39. interjú)

Mint láttuk, a szülői elhanyagolás családon belüli formában is előfordult, hol súlyosabb, hol enyhébb mértékben, melynek felnőttkori személyiségproblémákban megjelenő hatásai mutathatók ki. A felnőttekkel kialakított rossz kapcsolat kedvezőtlenül hatott a megkérdezettek gyerekkori életét körülvevő légkörre, a kölcsönös bizalmi viszony kialakulása nem valósulhatott meg, mely így negatívan befolyásolhatta a megkérdezett gyermekkori önértékelését is.

4 és fél éves voltam, amikor az édesapám meghalt, és én apa nélkül nőttem fel, én nem tudtam sosem hogy mi az, hogy apa. Az én édesanyám meg az én apám között 20 év különbség volt, tehát sok volt neki a munka, mert ő a vasgyárban dolgozott, és az megterhelő, na meg, közbe rájátszott neki az ital is, mert ivott, és szétrobbant a mája, aztán ebbe belehalt, és én 4 és fél éves korom óta, egyedül nevelt minket az édesanyám. Egy jó darabig, még meg nem ismerte a mostani élettársát, ő sem az a jó ember, úgyhogy ott is gyerekként is szenvedtem, nagyon sokat. Mert ő sem úgy nevelt minket, mint gyerekeket, hanem, nem is tudom, egyszerűen nem vettek minket figyelembe. Nem úgy kezeltek minket, mint gyerekeket, hideg házba, szobában altattak minket, miránk nem fűtöttek, soha nem vettek ránk egy cipőt, egy ruhát, én jártam az erdőre fáért, iskolából hazamentem, letettem az iskolatáskát, se enni nem adtak, semmit, fogd meg a fűrész, meg a baltát, menjél az erdőre, mert nincs fa, úgyhogy én se játszani nem tudtam menni sosem, se barátkozni senkivel, úgyhogy nehéz. 14 éves voltam mikor, már majdnem 15, mikor megszöktem otthonról, mert nagy nehezen elengedtek középiskolába, mert féltek, hogy elvonják tőlük a családi pótlékot, mert kaptak fél év után egy figyelmeztetést az iskolától, hogy ha nem engednek iskolába, akkor megvonják a támogatásokat, aztán meguntam, megismerkedtem ott egy osztálytársammal, egy fiúval, aztán 15 évesen megléptem vele, megszöktem vele, aztán egy hónap után hazamentem, megint kezdődött előlről ugyanez, megint megszöktem otthonról. (27. interjú)

Összességében elmondható, hogy nagyon gyakran előfordult a bántalmazott kapcsolatban élők körében, hogy gyerekkorukban a családjukban is volt valami hasonló jelenség.

Az édesapám, édesanyám. Ugyanez a helyzet volt, nagyjából, csak az édesapám ivott inkább, mindig kocsmába járt, és az volt a mindene, dolgozott úgy, de nem úgy ahogy kellett és akkor anyu emiatt mindig veszekedett vele, és voltam 14 éves mikor fogott minket is, összepakolt és akkor mentünk, mert ő is már nem bírta, állandó veszekedés, kiabálás volt ott is, már mi álltunk anyu meg apu közé, hogy ne verekedjenek, de igen, ezt hogy úgy is ott volt, hogy én is belekerültem. (29. interjú)

Hát nekünk az édesapánk alkoholista volt, és játékgépezett is és a hétvégéktől mindig rettegtünk, mert minden hétvégén be volt rúgva. Mikor be volt rúgva, akkor anyánkat mindig verte, mindig az volt a vége, hogy hogy vere-

kedtek. Volt olyan hogy anya hajnali kettőkor szaladt be, hogy hívjuk azonnal a rendőrséget, mert apa megőrült. Apám bejött hozzánk, akkor már csak az öcsémmel voltunk ott ketten, mert a másik tesóm amint tudott lelépett. Odajött hozzánk a takaró felé, elkezdte ökölrel ütni a fejünket, én felkaptam az öcsémet és meztláb szaladtunk a nem tudom hány házzal odébb lévő szomszédunkhoz, hogy engedjenek be, mert nem akarunk otthon maradni. De volt olyan, hogy egy másik szomszédhoz mentünk, ő kihívta a rendőrséget rájuk, akkor apát elvitték, minket meg bevitték egy gyerekotthonba. Ott voltunk egy napot és másnap apánk megjött értünk, mert ki is engedték, de azt se tudta, hogy hol vagyunk, mert a szomszéd mondta, hogy nem mész a gyerekekért, azt, azt se tudta, hogy hol vagyunk és akkor úgy szóltak neki, hogy be kéne jönni a gyerekekért. Aztán hazamentünk és úgy csinált, mintha semmi nem történt volna, ő nem emlékszik ilyenre, hogy ő ilyet tett volna. Úgyhogy ilyenek voltak.

Kérdező: És ez mindig csak hétvégén...

Alany: Hát igen, mert hét közben dolgozott, akkor nem nagyon ivott. Inkább hétvégén. (41. interjú)

Meg olyan is volt, hogy mindenki elszaladt, csak én maradtam ott, oszt' akkor engem meg baltával fenyegetett [az apa], meg ilyenek, anyukám meg bebújt az ágyneműtartóba, oszt' ott én voltam, ilyen képek nekem is vannak, meg akkor már nagyobbacska voltam, és olyat is csinált, hogy rendesen megkergetett itt a faluban késsel, mert nem mentem el neki pálinkáért. A fiúk nem voltak otthon, én voltam csak otthon, és mondta, hogy menjek pálinkáért, én meg nem mentem el neki, oszt' akkor késsel kergetett a falun keresztül körbe. Ilyen is volt. (25. interjú)

A fizikai és érzelmi elhanyagolás mellett egyértelműen a veszélyhelyzetek közé sorolható az a diszfunkcionális családi működés, amelyben fizikai, szexuális erőszak fenyegeti, vagy konkrét bántalmazás éri a gyerekeket. A gyereket közvetlenül érintő fizikai bántalmazás jóval gyakoribb ezekben a családokban; előzetes várakozásainkkal szemben nagyon kevesen számoltak be arról, hogy szexuális abúzus fordult elő a gyerekkorukban.

Egyik interjúalanyunk kiemelte, hogy a gyerekkorában is bántalmazták. Az apjával, mostohaanyjával és apai nagyanyjával élt együtt. Az apa és az apai nagymama verték. 10 éves volt, amikor az apja először megerőszkolta, ez éveken át tartott később. 16 évesen eldöntötte, hogy szerez magának egy férfit, akivel el tud menekülni, ezért egy diszkóból hazavitt valakit. Vele az apja kényszerítette, hogy szexeljenek, bezárta őket egy szobába, de nem történt semmi. 16 évesen eljött a szülői házból, ahol folyamatosak voltak a brutális verések, amelyeket részletesen és konkrétan, folyékonyan ír le:

Én voltam a legidősebb, mindenért kaptam. Szó szerint mindenért. Baltanyéllel, üvegszálas peca-bottal, akkoriban nem ilyen volt a vasalózsínór, hanem még egyszer olyan, olyannal kaptam édes-apámtól, és amit, tényleg hogy soha nem mondtam el senkinek, 10 évesen erőszakolt meg. Ez folyt három évig. Akkor öngyilkossággal kísérleteztem, nem sikerült. Azért is megvert, elszöktem otthonról, kerestetett, meglelt, akkor is megvert. [...] És amiért nem foglalkoztam azzal, akihez hozzá akart adni, megvert csúnyán és mondtam, igaz akkor visszaszájaltam, addig soha, bármit csinált, soha nem szóltam vissza, azt mondtam neki, hogy nem baj öreg, vagy fiatal lesz, annyit mond, hogy komoly kapcsolatot akar velem, elmegyek a háztól. Azért is nagyon csúnyán anyaszült meztelenül vert meg. (14. interjú)

Kifejezetten gyakori jelenség volt ugyanakkor a megkérdezettek szülei körében az alkoholizmus. Ez sokszor párosult bűnözéssel vagy egyéb deviáns viselkedésformával, és többen is beszámoltak róla, hogy valamelyik szülőjük börtönben is volt. A két jelenség hatására (alkoholizmus és deviancia) a megkérdezettek gyerekkorukban több esetben is rokonokhoz vagy a nagyszülőkhöz kerültek ideiglenesen, hosszabb-rövidebb időre, majd újból vissza a szülői házba.

Azok, akik átérték valamelyik szülő alkoholizálását, elmesélték, hogy egyáltalán nem érezték magukat biztonságban, sőt, úgy kellett alakítaniuk az életüket, hogy elkerüljék például a részegen hazatérő apát, és ezzel együtt a konfliktusokat. Folyamatosan figyelniük kellett, milyen állapotban térnek haza a szülők, és ahhoz igazítani a saját viselkedésüket.

Egyszer apám beszaggatta a fejét, emiatt hogy ő is szeretett inni, ha ketten ittak, az már nem volt jó társaság, nyilvánvalóan akkor szívott mindenki, tehát egy bérház tetején mi azt vártuk, hogy hol jön a mentő, mert addig én nem megyek haza, vagy gyere, és akkor anyuval szépen sétálunk valamerre, mert nem lehet otthon megmaradni, úgy hogy ilyen szinten mentek. (19. interjú)

A rendszeres konfliktusoknak, verekedésig fajuló vitáknak a gyerekek sokszor szemtanúi, mert egy térben vannak a vitatkozó, egymást bántalmazó szülőkkel, de gyakran előfordul, hogy a bántalmazott családtag védelmére kelnek, és így maguk is súlyos fizikai bántalmazásokat szenvednek el.

Azt mondanám, hogy az édesapám is brutálgép volt, az édesanyámat, azt gyilkolta, mi menekültünk tőlük. Volt mikor úgy menekült anyám, hogy engem vitt el, a húgomat otthagya, aztán a húgomat is ki kellett menteni, gipszben volt a kis lába, apám is nagyon kegyetlen egy ember volt, amikor újra nősült, a mostohaanyámmal is kegyetlen volt, és emiatt börtönbe is került, anyám nagyon gyáva volt, és nem merte feljelenteni, amiért apám bántott minket, meg gyilkolt minket szó szerint, aztán a mostohaanyám viszont feljelentette, azért, mert ugyanazt csinálta, mint ahogy apám velünk, a testvéremmel is, a lánytestvéremmel is. Nőnek nézte, és anyám nem jelentette fel őt, ő csendben maradt. A mostohaanyám ő tett érte, hogy a lánytestvéremet bántotta, meg őt is, és feljelentette, és ő börtönbe került, mondtam, hogy hamarabb kellett volna, akkor én ezeken nem megyek keresztül, az életem nem errefelé megy, jobb irányba, akkor nem kerülök nevelőotthonba, mert ott kezdtem el az életemet, és nem kerülök ki utcára gyerekfejjel, és nem kallódok el, és akkor nem úgy veszem az életet, hogy ma van, holnap meg nincs, nem érdekel bármi lesz, csak valahogy, most legyen, aztán meglátjuk, hogy holnapután mi lesz, és így éltem nagyon sokáig az életemet. Ezért hagytam abba az iskolát is, egyszerűen nem volt erőm és energiám tanulni, mert amikor apám elhozott az otthonból, kihozott a nevelőotthonból, akkor azt mondta nekem, hogy na, most te leszel anyád helyett anyád, nem értettem, hogy mit akar mondani ezzel. Odaállított a tűzhelyhez. (11. interjú)

Édesanyámat többször ütötte meg, verte meg, mintha nem is ember lenne, volt, mikor én mentettem meg, első osztályos voltam, míg élek, nem felejttem el. Akkor mentem elsőbe, megmentettem az anyám életét, mert volt ilyen teatúzhelyünk, hazaszöktem sokat iskolából, mert mindig félttem, megöli anyut, állandóan verte, ütötte, félttem, mindig hazaszöktem szünetekből, meg óráról is kikéredzkedtem, nem messze laktunk az iskolától, ahol laktunk, a házhoz, és a teatúzhely és a fal között volt édesanyám, és ott ütötte, verte, rúgta, én meg ráugrottam, és annyira emlékszem rá, hogy beleégette, ráugrottam, a haja hosszú volt, hátra fogtam, téptem, téptem, cibáltam, addig még fel nem emelte a fejét, és próbált kapaszkodni, leszedni engem, elengedte anyámat, felállt, csimpaszkodtam a hajába, míg élek nem felejttem el, hogy hogy volt ennyi ész a fejemben, hogy anyámat megmentsem, hogy megvérdem, míg kimászik onnan, utána leugrottam és szaladtam, szaladt utánam meg akart verni, levette a nadrágszíjat, hogy engem most megver, bőr nadrágszija, mindig azzal ütött, csatosra behúzta és úgy, iskolába soha nem merem levetközni tornaórákra, mert akkora hurkák, és véres nagy sebek voltak rajtam, úgyhogy már apám is terrorizált, úgyhogy énnekem, nekem ez áldás, hogy kimenekültem, és többet míg élek, nem látom egyiket sem, és azt mondta nekem a testvérem, hogy csúnya dolog, hogy nem mentem el a temetésére, nem bírtam, nem ment, érti? Nem megy. Nem tudok neki megbocsátani. Amit a testvéremmel, velem, és édesanyámmal csinált, az nem megy, míg élek nem fogok tudni megbocsátani, legyen az bármi. Kegyetlen világot éltem meg, gyerekfejjel is, sokat jártam pszichológushoz, meg pszichiáterhez, mindenki ki akart gyógyítani, azt mondják, hogy ezt át kell dolgoznom, egész életemben pszichológusok, meg pszichiáterek kezeltek. (11. interjú)

Hát nem mondanám, hogy annyira rossz ember volt, mert amúgy házias volt, meg gondoskodó volt, de ő is elég sokat bántalmazta anyukámat is, úgyhogy én sokat láttam, hogy anyukámat bántják. Nagyon brutálisan meg tudta verni, ő meg inkább féltékenységből. Féltette anyukámat, de hát nem volt rá pedig semmi oka. (25. interjú)

Érdekes ugyanakkor, hogy a megkérdezettek arról számoltak be, hogy az iskolában senki nem vette észre, hogy bántalmazás történik a családjukban, csak azzal foglalkoztak, hogy az interjúalany visszahúzódozóbb, vagy éppen agresszív. De a valódi okok feltárására és segítő szakemberekkel együttműködő kezelésére az iskola egy esetben sem vállalkozott. Bár ennek sokszor az is oka volt, hogy maguk a bántalmazó családtagok is igyekeztek leplezni vagy tabusítani a jelenséget.

Nem kérdezgettek, semmi, csak furcsálták, hogy minek vagyok ilyen agresszív, hogy nekem mindegy kicsitől nagyig, mentem mindennek neki. (14. interjú)

4.2.2. Jövőképek

A jövőbeli elképzelések több szempont szerint is kategorizálhatók:

- 1. A célok időtávja:** hosszú és rövid távú tervek megfogalmazása attól függően, hogy mennyi ideje van bent a védett környezetben (értsd: átmeneti otthon vagy krízisközpont) a bántalmazott (és gyermekei). Az általában fél évnél rövidebb ideje bent lévők inkább rövid távú, a legszükségesebb feltételek regenerációjára koncentráltak (saját maguk lelki megerősödése és a további lépésekre való képessé tétel, a gyerekek beiskoláztatása), míg az ennél régebb óta védett környezetben élők már hosszabb távra terveztek (munkahely, saját maguk beiskolázása, lakhatási kérdések, takarékoskodás). Körükben többen is a „falusi csok”-ra úgy tekintettek, mint a lakhatási kérdés kizárólagos megoldási eszközére.

Ez is hozzásegít engem ahhoz, hogy többnek érezzem magam, mint aminek eddig éreztem magam. Tehát már többnek érzem magam. Egy hónapja dolgozunk itt, de többnek érzem magam, és jólesik az, hogy fontos vagyok, meg az, hogy keresek, az, hogy mondhatom a gyerekeimnek azt, hogy gyerekek, megkaptam a fizetést, akkor mehetünk, elmehetünk fagyizni, vagy kaptok egy új játékot. Ja igen, ez azért is fontos még számomra, mert én dolgozni se mehettem. Tehát én vágytam el dolgozni, de engem nem engedtek el dolgozni. (10. interjú)

Az egyik interjúalany említi azt az ellentmondást, hogy nem tud úgy pénzt keresni, hogy a gyerek kétéves koráig otthon szeretne maradni gondoskodni róla. Tehát mielőbb munkát kell vállalnia, elszakadni sokszor egyetlen feltétel nélkül szeretett és viszontszerető gyerekétől. Ezt a segítő rendszer egyik problémájának is tekinti:

Nem tudom. Tervezni, tervezni akarok, hogy dolgozni szeretnék menni, hogy jussunk valamire, de sajnos nekem ugye, a kicsi két éves, így ez miatt meg vagyok lőve, hogy nem, itthon kell vele maradjak. (12. interjú)

Egy másik interjúalany dolgozik, ételkiosztó és konyhai segítő, a gyerekek már nagyobbak, iskolaváltások miatt nehezen illeszkednek be.

Hát szeretnék egy saját házat, ha összejön valamikor. Hát meg most dolgozok egyelőre. A gyerekeknek szerintem még most is kell az a megnyugvás. Őnekik is ez a beilleszkedés nehezen megy azért az iskolába. (13. interjú)

A gyerekekkel kapcsolatban beszélt arról, hogy gondolkozik az iskolaváltáson, mert túl agresszívek az osztálytársai a gyerekeinek. Hozzátette, hogy az egyik fián is tapasztalja az agressziót, ami bántalmazó élettársára, a gyerek apjára emlékezteti.

Igenis ebből ki fogunk jutni, lépni ebből a kapcsolatból, ebből a házasságból, a rosszból, amiben most vagyunk, igen, vannak tervek. Nyilván hazudnék, ha azt mondanám, hogy itt csak az a fontos, hogy lélekben meggyógyuljunk, mert azért van ennek a dolognak anyagi oldala is, és itt most bízom ebben az ingatlanba, ennek az eladásában. (31. interjú)

Most abban gondolkozom, hogy ugye jövő héttől már talán tudnak menni a gyerekeim iskolába, óvodába. Szeretnék én is minél előbb valami munkát találni, elhelyezkedni, dolgozni, hogy egy hat hónapos munkaviszonyom meglegyen, hogy a gyerekekről ezt a csokot én ki tudjam használni, hogy saját házunk, megfelelő házunk legyen. (16. interjú)

Már van egy párom, várom, hogy kiköltözzünk, vele tervezem a jövőt, ugye kisbabánk is lesz, és akkor így három gyermekünk lesz, most lakunk ebben a lakásban, és onnan tervezzük, hogy saját lakást szeretnénk, hogy megigényeljük ezt a lakásra, ezt a kedvezményt a gyerekek miatt, és akkor onnan kijutunk, és akkor ugyanúgy visszamegyek dolgozni, ahogy kicsit megnő a baba is, dolgozunk, lakás lesz. (29. interjú)

- 2. Saját maguk vs. a gyerekeik jövőjének előtérbe helyezése.** Ez részben attól függ, hogy a) a bántalmazott és gyermekei mennyi ideje vannak a védett környezetben (ha régebb óta bent volt valaki védett környezetben, akkor feltételezhetően már elkezdődött a regenerációs fázis, így a célok értéktelítettsége áttevődött a gyerekek irányába); részben attól, hogy b) mennyi idősek a gyerekek (ha a gyerekek kisebbek voltak, akkor hangsúlyosabban jelent meg az ő jövőbeli rendezett életükkel kapcsolatos kíváncsiság, mint amikor már kiskamaszok vagy tinédzserkorúak); részben pedig attól, hogy c) milyen fokban sérültek a saját gyermekei is a bántalmazó kapcsolatban (ahol a gyerekek maguk is áldozatok voltak, maradandó sérülésekkel, abban az esetben az ő regenerációjuk iránti igény a hangsúlyosabb).

Hát, már jót szeretnék, példát szeretnék mutatni a gyerekeimnek, hogy igenis elmegyek dolgozni. Egy új életet szeretnék kezdeni. (4. interjú)

De most már mondjuk én úgy is jöttem ide, hogy én most már innen M. városból anyaotthonba, sehova. Megpróbálok a saját lábamba állni, mert az O-nak se jó az, hogy ide, oda, amoda. Ugye most lesz első osztályos, neki se jó az, hogy ha mindig máshol kezd, nem jó az az élet neki. Ő négy és fél éves koráig azért zárójelesen normális családi körülmények között nevelkedett, mert ugye a férjem kint volt, Németországba' dolgozott, 2-3 havi szinten jött haza. Ritka volt az, amikor csak úgy hazaugrott, és amikor ugye a férjem nem volt otthon, rendes családi életet tudtunk élni. Persze a megszokott ritmus. Itt is próbálok azt betartani, csak itt nehezebben megy. Hát ezek után, hát ugye itt M városban, én innen már sehova, ahogy az előbb említettem. És a saját lábra állni az O-val, meg ugye van a Sz, 11 éves. Őt magamhoz szeretném venni minél előbb, hogyha stabil lesz az anyagi, meg ugye a lakhatásom. Hát már ezek után, ahogy mondtam is, szeretnék egy házat valahol a gyerekekkel, szeretném őket kiiskoláztatni, tanuljanak, szeretnék dolgozni továbbra is, mert most itt is dolgozom. Nem szeretném, hogy ők is így éljenek, ahogy az apjuk, hogy ezt látnák, valahogy bele ne keveredjen egyáltalán ebbe. Vannak így céljaim, amit el szeretnék érni most már. Főleg most, hogy már bekerül a börtönbe, így egy kicsit szabadabban, hogy nem kell úgy félnem, mert otthon még a boltba se tudtam menni. (9. interjú)

- 3. Anyagi szempontok:** Hangsúlyosan az önerőből elérhető maximális gazdasági függetlenséget szeretnék megvalósítani és egzisztenciális biztonságot fenntartani maguk és családjuk számára. Ennek eszközei a stabil munkahely (sokan új szakmát tanulnak és közben dolgoznak is) és a saját lakás/ház/albérlet mint biztos hely fenntartása. A lakhatás megoldása azonban a legnagyobb kihívás, hiszen a kilépést követően az áldozatoknak általában semmijük nem maradt, így ténylegesen csak önerőből (bérből) előteremtett egzisztenciális alapokban és/vagy az állami szociálisbérletrendszer nyújtotta lehetőségekben bízhatnak. Ugyanakkor az otthonokban maximum 5 évig tartózkodhatnak bent, ez az öt év azonban nem elegendő arra, hogy egy ingatlanvásárláshoz szükséges önerőhöz kellő mennyiségű megtakarításra szert tegyenek, és például *életkezdő támogatást* pedig nem biztosít az ellátórendszer.

Hát most még egy évig itt maradhatok, de nem tudom. Dolgozom. Május óta, hát áprilisban jöttünk tavaly, május óta dolgozom egy munkahelyen. Nem tudom. Gyűjtögetek, nézem az albérleteket, itt nagyon drágák, azt tudom. Házakat is szoktam nézegetni, az még drágább, úgyhogy nem tudom, ha most lejár itt az időnk, hogy lehet, hogy, hát, hogyha itt nem sikerül semmit találni... mindenféleképpen itt szeretnék B városban, vagy hát én legalábbis, vagy így a környéken, de hogyha nem, akkor visszamegyünk C-re, és ott egy házat, vagy nem tudom, először albérletet, vagy valamit. A munkahelyen visszavárnak, még így tartom a kapcsolatot azzal a hölgygel is, aki így úgymond segített, hogy na, most akkor menjek a családsegítőskökhöz. Ők is mondták, hogy visszavárnak, hogyha úgy van, mehetek oda vissza dolgozni. De most emellett így mondjuk, most suliba járok, cukrásznak tanulok, úgyhogy ha most azon meglenne az a szakma, akkor lehet, hogy otthon azzal tudnék elhelyezkedni, úgy hogy több pénz legyen. Másik otthonba nem szeretnék menni. Így, hogy otthonról-otthonra vándorolni, azt nem szeretném azért. Dolgozom most is, próbálok félretenni, hogy akkor innen, hogyha elmegyünk, akkor ne kelljen másikba menni, hanem akkor most vagy albérletbe, vagy egy sajátba elmenni. (2. interjú)

Most az a terv ugye, hogy félutas házban lakunk, és ugye ott öt évig lehet lakni, ha minden rendben van. Takarékoskodunk, és hát mondjuk egy szociális bérletre pályázni. És akkor, amikor ez sikerül, akkor. Elvégeztem

egy tanfolyamot, a munkaügyi központ által és utána rá egy hónapra találtam is munkát. Azóta folyamatosan dolgozok. Hát majd egy saját, nem saját lakás, majd ha innen el kell, onnan el kell menni, hát azért egy valamilyen lakás, szeretnék valamit. (40. interjú)

Hát igazából azt gondolom, hogy itt nagyon-nagyon sok segítséget kap az ember, akár a CSÁO-ban, akár a kiléptetőben lakik, úgyhogy én bízom benne. Tehát dolgozom, nevelem a gyerekeimet. Egy gyárban dolgozom, de ugye öt évig lakhatok ott, ahol most lakok, itt hátul a kiléptetőben, én bízok benne, hogy sikerül annyi pénzt összegyűjteni, illetve nyilván majd valamilyen lakáshitellel együtt, hogy egy kisebb házat vegyek valahol. Aztán majd nem tudom, alakul később. De mindenféleképpen a saját lakás a cél. (...) Próbálok most csak kis léptekben haladni. Egyelőre az, hogy elváljak, de nem biztos, hogy meg fog jelenni a tárgyaláson, amivel húzni fogja az időt. Persze akkor is elválasztanak. És ha 18 év elment, akkor már szerintem egy év nem fog osztani vagy szorozni. Hát egyelőre, ha ezeken túl vagyok, mert jelenleg is munkaviszonyban állok, hó végére fogok tudni leszámolni, nagyon kedvesek voltak, mindenféleképpen munkahely, és szeretnék még tanulni mindenféleképp. Meg szeretném csinálni az érettségit, az egy álmom. Aztán, merthogy az, hogy maga az ingatlanommal mi lesz, nem egy nagy értékű, és nem egy szép ház. Persze a pozitív oldalát kell mindennek nézni, és annak kell örülni, hogy egyáltalán van, de hogy abból még mit kovácsolok ki, azt nem tudom. Ahhoz biztos nem elég, hogy egy újat vegyek. De hogy a további életemet hogy fogom tudni alakítani, hiszen most arra nem kérhetem a gyerekeimet, hogy saját magukat feladva, vagy akár áldozatot hozzanak. (6. interjú)

4. Párkapcsolatok és a bántalmazott saját szüleivel való kapcsolatainak az alakulása: Elutasító és nyitott is lehet attól függően, hogy milyen fokban sérült maga a bántalmazott. Ha hosszabb ideig, szisztematikus erőszakban élt valaki, nehezebb a bizalom kialakítása, mintha rövidebb idő után sikerült valakinek kilépnie a bántalmazó kapcsolatból. Függ attól is, hogy a fenti 1. és 2. pontok melyik fázisában van éppen. Például ha valaki fél évnél hosszabb ideje van bent a védett környezetben, elkezdett dolgozni is, de a gyerekei kezelést igényelnek, akkor elsődlegesen az önfenntartáson és a gyerekek jövőjén van a hangsúly, kevésbé a párkapcsolaton. Ha viszont valaki már az ún. kiléptető házában lakik, akkor a talpra állás olyan stációjába került, amikor a saját és gyermeke(i) anyagi függetlensége megteremtésének, az új élet megkezdésével összefüggésben már megjelenik egy új párkapcsolatra való nyitottság is. A negatív szülői, anya-apa minta megtagadása is szóba került néhány interjúban, kiváltképp ott, ahol a bántalmazottak már gyerekkorukban is bántalmazó kapcsolatban éltek. Például az egyik interjúalany említi, hogy gyerekkorában az anyja nem törődött vele és a testvéreivel, nem érdekelt, merre vannak, ha volt pénz, akkor is éheztek, teljes elhanyagolásban nőttek fel. Ez szerinte negatív példa, mert még akkor is fontos a család, a gyerekekről való szeretettelgi gondoskodás, ha tisztos szegénységben él valaki.

Az egyik interjúalany szeretne minél hosszabb ideig anyaoththonban maradni. Talált munkát, de szeretne még egy műszakot. Szeretne majd párkapcsolatot is, de jelzi, hogy ez még nehéz téma számára:

Hát utána ugye, ha megyek, akkor megyek anyaoththonba, és onnantól kezdve, ha szerencsém van, találkozom egy normális emberrel, bár már ezt most már nem fogom elkapkodni, már most ebből is tapasztaltam egy-két dolgot, amúgy tegnapelőtt fel akartak szedni, de már azt mondtam, hogy inkább hagyjuk ezt az egész párkapcsolati ügyet, úgyhogy nem. Itt kell megpihenni, először is, a gyereket nevelni, kicsit át. (19. interjú)

Úgyhogy szeretném újakezdeni az életemet, ameddig tudok egyedül, szerintem egyedül egy ideig nekem jobb lesz, még kimegy belőlem minden, ami bennem van, nem fogok tudni így egyelőre új kapcsolatba belekezdeni, most azon leszek, hogy munkát keressek, a gyerekeimet felnevelni, lakhatást biztosítani, hát szerintem van annyi akaraterőm, ennyi rossz után, hogy felálljak. Biztos, hogy lesz bennem annyi. (28. interjú)

Kérdő: Azt egyébként el tudja már képzelni, hogy egy új párkapcsolatban van, új családot alapítani? Vagy ez még nagyon-nagyon nem, egy távolabbi?

Alany: De már volt a fejemben ilyen, gondoltam már rá, volt ilyen időszakom, csak most megint olyan sok minden van a fejemben, most megint nem tudok ezzel foglalkozni, de egészen biztos vagyok benne, hogy ha itt a válás lezajlik, hagyok magamnak időt, hagyok a lelkemnek időt, hogy meggyógyuljon, és készen leszek egy párkapcsolatra, azt mondom, hogy nem végleges ez, hogy ennyire összetörték a lelkem, én nem úgymond nem

keseredtem meg, igen, fel fogok állni, rendbe fogok jönni, vissza fogok menni dolgozni, és készen leszek egy új kapcsolatra. Én azt gondolom, hogy még egy gyermeket is szülnék, hogy ha sikerülne, egy olyan párkapcsolatba belebonyolódni. (31. interjú)

Azok, akik említették egy új párkapcsolat lehetőségét, mindannyian arról számoltak be, hogy a védett ház (CSÁO, krízisszálló) biztonságot jelent számukra, mivel hosszabb lelki felkészülés szükséges a következő együttélésre. Ezt a szeparációt, a védett helyet, ahova mindig visszamenekülhetnek egy félresiklott párkapcsolat elől is, ezt szimbolizálja számukra a bentlakásos otthon.

Kérdező: Azt el tudja képzelni, hogy még párkapcsolatban lesz valakivel?

Alany: Most is abban vagyok. Nagyon nehezen, mert a férfiakat... nem tudom, én úgy mondtam mindig, hogy számomra csigák. Puhatestűek. Már elnézést de... De úgy alakult, hogy nem tudtam őket emberszámba venni. Sokáig úgy voltam ezzel, hogy ide kerültünk. Aztán most akivel összekerültem fiúval, ő megváltoztatta. Nagyon jó. Nagyon jó, nagyon jó ember. Én nem hittem el, hogy ilyen létezik. Hogy egy férfi tud ilyen lenni. ... Csak tudja, hogy ott van mellettem és szeret, de nem kér számon. És a gyerekeimmel is tudatja, hogy ott van és mellettük van.

K.: Együtt is élnek?

A.: Nem. Nem, csak be szokott jönni. Bár szeretné, ha együtt élnénk, de én meg arra nem vagyok felkészülve. Megnyugtat az, hogy itt a gondozók. (31. interjú)

Gyakran megjelent a narrációkban az önhibáztatás a kapcsolatok kialakításának nehézségei között, mely az előző fejezetben már kifejtett erőszak jellegzetességével, dinamikájával magyarázható.

Igen, most már nagyon nyitott vagyok. Hát amúgy elég sok férfi között dolgozok, de amúgy a férfiak se érdeklődnek annyira irántam, még 7 év alatt nem nagyon szóltak hozzám. Hát mondjuk, lehet, hogy bennem is van hiba, hogy végül is csak dolgozni járok, meg haza, nem járok sehova. Hát biztos bennem is van hiba, hogy nem, de majd csak lesz valahogy. (40. interjú)

És valóban nem tudtunk hol aludni, és a gyereket cipeltem magammal, ugye mindegy, hogy szegényen éltünk, de tisztán. Nem fürödtünk, enni nem volt, hiába volt pénzem, kajánk nem volt. Hát én nem tudom, az én családtagomat... én soha nem fogom elfelejteni azt a bánásmódot, hogy nem volt hol aludnunk, a nagynénémnél aludtunk két éjszakát, 12 emberrel aludtunk egy szobába, mert az én nagynéném nagyon olyan, hogy a gyerekeit nem engedi, meg az unokáit. Ezek közt aludtunk. Az én anyám nem ilyet csinált. Én nem is akarok ilyen anya lenni. Meghalt, meg Isten bocsássa meg neki szerintem, de én ilyen nem akarok lenni. Nem is leszek, én fölfogadtam. Hát most az, hogy széjjel vagyunk, és azon töröm magamat, hogy a gyerekekkel jobbat alakítsak és legyenek mellettem. (22. interjú)

Gyakorlatilag én egy olyan családban nőttem föl, ahol a szülők szintén bántalmazták egymást és nem csak lelkileg, hanem fizikálisan is. És nagyon érdekes, mert hát igen, pont hogy olvasom így a szakirodalmat, bennem ez úgy csapódott le, hogy apukám a jó fej, és hogy anyukám az, aki gyakorlatilag kiprovokálja ezeket a konfliktusokat. És azáltal, hogy mi most benne vagyunk ebben a szituációban, meg főleg, hogy ugye ott vagyunk most sokat anyukámnál, és anyukámban is így eljönnek nyilván ilyen régi dolgok, elég sokat mesélt, és egy az egyben kirajzolódik, hogy ez nem, tehát hogy ez csak bennem gyerekként csapódott így le, de hogy ez egyáltalán nem így volt, és gyakorlatilag anyukám is átélte egy olyan traumát, hogy hogy apukám őt el akarta lehetetleníteni, mint anya. És hogy gyakorlatilag minket el akart tőle venni. (21. interjú)

- 5. Peres, hatósági eljárások:** Csak néhány esetben merült fel válóper vagy egyéb polgári peres eljárás kérdése, vagy a bántalmazó (apa) láthatási jogainak a tisztázására indított bírósági eljárás kérdése. De ide soroltuk azokat az eseteket is (ebből nagyon kevés volt), amikor a szülők az egzisztenciális bizonytalanságuk, kiszolgáltatottságuk és a gyermekvédelmi és gyermekjóléti rendszerrel szembeni korábbi negatív tapasztalataik alapján a szociális rendszertől és hatóságoktól való félelmeiket és a várható hatósági intézkedések elkerülését emelték ki, mint a jövőben elsődlegesen megoldandó problémát. (Mind a segítségkérés során, mind az újrakezdés fázisában is voltak olyan bántalmazottak, akik az ellátórendszerrel, a gyámügytől félték, jobban, mint saját egzisztenciális ne-

hézségeiktől.) Bár az egzisztenciális bizonytalanság és a negatívan percipiált szociális rendszer részben egymás következménye is. Ugyanis akiknek már volt ez irányú kedvezőtlen tapasztalatuk, úgy vélték, ha egy otthonban tartósan nem kapnak szállást a gyerekeikkel, akkor lehetségesnek tartják, hogy az egyik krízisszállóról a másikba való többszöri költözés folyamatában kikerülnek az utcára, és fennáll a veszélye a gyerekek családból való kiemelésének. Ezért a láthatatlanságban (rendszerből való kikerülés és az ezzel együtt járó menekülés), illetve az újbóli rossz kényszermegoldásokban (újabb kényszerkapcsolat, vagy a bántalmazóhoz való visszatérés) bízhatnak csak (lásd bővebben az ellátórendszerrel kapcsolatos 4.4. fejezetet).

Nekem nincs ott család, nekem nincs oda kötődésem, nincs semmi. Tehát vissza oda semmiféleképpen. Nyilván új életet kezdenék, és akkor kialakítani a saját kis életünket. Azt, hogy a volt élettársamat hogy vesszük ebbe bele, azt nem tudom. Még ezt nem tudom, hogy fog kialakulni. Nyilván első időben a láthatás nyilván felügyelet mellett, bár most egyelőre azon izgulok, hogy jövök haza a tárgyalásról, hogy biztos legyek benne, hogy nem követ senki, meg ilyen apróságok járnak még most a fejembe. Pont délelőtt beszélgettünk a pszichológussal erről. Aztán mindig, mindig napról napra vannak újabb és újabb feladatok. Most még az egy hónap alatt kb. egy hete értem el azt, hogy a játszótéren nem forgolódom. Majd jönnek a következő lépések, amit, amit meg kell, amivel meg kell birkóznunk. Valahogy valamit, ki kell alakítani valamit. (1. interjú)

A közeljövőt? Hát most ugye azt tudni kell, hogy az én anyagom felkerült Pestre a Fehérgyűri Alapítványhoz jogilag, mivelhogy én fizetni, milliókat letenni, indulásnak én nem tudok. És az egyértelművé vált mindenkinél, hogy itt egy nagyon komoly jogásznak kell lenni, aki ezt az ügyet végig fogja tudni nekem vinni, és hála istennek... Az én ügyemet, mivel hogy az élettársi kapcsolat, és semmi nincs papíron a nevemen, ami végül is kiderült nem olyan régen. Mert én mindenről azt hittem, hogy jogilag mindenhol ott a nevem, de nem. Egy nagyon-nagyon kemény harc lesz lelkiileg is, fizikailag is, agyilag is, szellemileg, minden tekintetben. De végig kell csinálni ezt az utat, mert másképp nem megy. Legyen egy kis otthonom, ahol becsukom az ajtót, elfordítom a zárat, és azt mondhatom, hogy én meg a gyermekem, hogy innét soha senki nem alázhat meg és nem dobhat ki bennünket. Ezt szeretném, és azt, hogy emberhez méltóan éljek. Úgy érzem ez nem nagyon nagy kívánság, de mégsem nem tudom másképp megfogalmazni. Erre vágyom, ezt szeretném. (3. interjú)

Mióta itt vagyok, stresszelek, hogy most mi lesz, mert hogy 8 hétig lehetünk itt a V-vel, hogy azután, hogy mi lesz én nem tudom, de attól félek, hogy a kislányt tőlem elviszik, én akkor megőrülök. (28. interjú)

Múlt és jövő: a gyermekkor és a jövőbeli tervek összevetése – Összefoglalás

Az interjúalanyok származási családi viszonyai szerint két csoportot azonosítottunk. Az egyikbe azok az áldozatok kerültek, akiknél egyértelműen kiderült, hogy gyermekként is bántalmazó családi kapcsolatban éltek, a másikba pedig a bántalmazás szempontjából neutrális, vagy kifejezetten szerető, biztonságos (vagy annak vélt) családból érkezettek tartoztak.

Azoknál, akik általánosságban pozitívan nyilatkoztak a gyermekkorukról, jellemző volt, hogy 1. a család anyagi körülményeihez képest megvolt mindenük, 2. a szülei szerették őket, 3. voltak közös programjaik a családtagjaikkal. Volt, aki szerint a szülei túlszeretése burkot teremtett körülötte, és a saját későbbi párkapcsolatában az áldozattá válásának okát ebből eredeztette.

Azoknál, akik egyértelműen negatívan nyilatkoztak a gyermekkorukról, jellemzőek voltak a következő elemek: 1. gyermekkori elhanyagolás és szeretetlenség, 2. a szülők közötti bántalmazó kapcsolat, 3. gyerekként elszenvedett fizikai és lelki bántalmazás, 4. a szülők/nevelők alkoholizmusa, 5. deviancia, 6. nevelőotthoni gondozás. A nevelőotthonban nevelkedett megkérdezettek kiszolgáltatottak voltak, gyakran a későbbi elkövetők felé sodródtak, akikben eleinte a hányattatott sorból való kiemelkedés lehetőségét vélték felfedezni. Ilyen előfordult a diszfunkcionálisan működő családban felnőttek körében is.

A fizikai és érzelmi elhanyagolás mellett a veszélyhelyzetek közé sorolható az a diszfunkcionális családi működés, amelyben fizikai, szexuális erőszak fenyegeti, vagy konkrét bántalmazás éri a gyerekeket. Gyakori volt a megkérdezettek szülei körében az alkoholizmus, mely sokszor párosult bűnözéssel vagy egyéb deviáns viselkedésformával, börtönbüntetéssel. A megkérdezettek gyerekkorukban több esetben ideiglenesen is rokonokhoz, nagyszülőkhöz kerültek. Arról számoltak be, hogy az iskolában senki nem vette észre, hogy bántalmazás történik, csak az interjúalany magatartásával foglalkoztak; a bántalmazó családtagok is igyekeztek leplezni a jelenséget.

A jövőbeli elképzelések az alábbiak szerint kategorizálhatók:

- A célok időtávja szerint. A fél évnél rövidebb ideje bent lévők inkább a legszükségesebb feltételek regenerációjára koncentráltak, míg az ennél régebb óta védett környezetben élők már hosszabb távra terveztek.
- Saját maguk vs. a gyerekeik jövőjének előtérbe helyezése szerint. Ezt befolyásolta a) a védett környezetben eltöltött idő hossza; b) a gyerekek életkora; c) a gyermekek bántalmazott volta.
- Anyagi szempontok szerint. Az önerőből elérhető maximális gazdasági függetlenséget szeretnék elérni és egzisztenciális biztonságot (munkahelyet, lakhatást) fenntartani maguk és családjuk számára.
- Párkapcsolatok és a bántalmazott saját szüleivel való kapcsolatainak az alakulása szerint. A hozzáállás elutasító és nyitott is lehet attól függően, hogy milyen fokban sérült maga a bántalmazott.
- A perekkel és hatósági eljárásokkal való viszony szerint. Ilyen kérdések lehetnek a válóper vagy egyéb polgári peres eljárás kérdése, a bántalmazó (apa) láthatási jogainak a tisztázására indított bírósági eljárás állása, illetve a szociális rendszertől és a hatóságoktól való félelem, bizalmatlanság.

4.3. A kilépés tényezői

A bántalmazó kapcsolatból történő kilépést és továbblépést elősegítő és hátráltató tényezőket nyolc pontban foglaltuk össze az alábbi fejezetben, és egy-egy alfejezetben tárgyaljuk mindegyiket. Ezek: 1. akadályozó tényezők a kilépésben; 2. a segítségkérés és segítségnyújtás útjai; 3. a segítségnyújtás elmaradásának okai; 4. akiket érzékenyíteni kell; 5. a döntő lökés a kilépéshez; 6. a kilépési folyamat dinamikája – menekülés; 7. kritikus helyzetek a bántalmazó kapcsolatba való visszatérés szempontjából; 8. további kapcsolat a bántalmazóval.

4.3.1. Akadályozó tényezők a kilépésben

A bántalmazottakat, illetve a segítséget nyújtani szándékozókat is több – akár érzelmi, akár intézményi – tényező hátráltatja abban, hogy az áldozatok sikeresen kilépjenek a bántalmazó kapcsolatból. A beszámolóok alapján az alábbi csoportosítás rajzolódik ki a kilépést gátló tényezőket illetően: 1. kontroll, izoláció; 2. információhiány, félelem az ismeretlentől; 3. lelki terror; 4. fizikai fenyegetettség, zsarolás; 5. gyerekek érdekeire hivatkozás és a család egységének fenntartása iránti igény; 6. remény a változásban (a bántalmazó kapcsolatot illetően); 7. jogszabályi korlátok. Ezeket a tényezőket vesszük most sorra.

- **Kontroll, izoláció**

A bántalmazotti helyzetből való kilépést a legtöbb esetben hátráltatja, hogy a bántalmazottat totális kontroll alatt tartja a bántalmazó. Ez sokszor gátolja őt a segítségkérésben, még esetleges erre irányuló szándéka ellenére is. Egyes esetekben nem engedik a bántalmazottakat munkát vállalni, kapcsolatot tartani a környezettel, de sokszor felügyelet nélkül az utcára menni sem. Sokan teljesen izoláltak, a rokonokkal, ismerősökkel sem tudnak kapcsolatba lépni, gyakorlatilag rabként élnek az otthonukban. Igencsak megnehezíti a segítségkérést és a kilépést, amikor a bántalmazók elveszik az okmányaikat is.

Telefonom sem volt, akkor már mindent elvett tőlem, telefon, bankkártya, lakáskulcs, semmim nem volt már, nem rendelkeztem az életemmel saját magam. (7. interjú)

Nekem telefonom soha nem lehet például, kapcsolatokat én nem ápolhattam sem a testvéreimmel, sem az ismerőseimmel, sem a szüleimmel. Ez nem volt megengedett nálunk. Nekem maximum annyit lehetett, hogy otthon vagyok, és ennyi. [...] Olyan is volt, hogy elvette az irataimat. (10. interjú)

Nem engedett, minket bezárt, mondtam neki, hogy elköltözöm, ránk zárta az ajtót, nem tudtunk kijönni. (11. interjú)

Olyan szinten bezárt, hogy leláncolta a kaput, nem mehettünk sehová, elvette a telefonokat, nyomozott utánam, nem nézhettem akármit interneten, azonnal valami kémprogram van a számítógépen, ami azonnal jelent neki, ilyen betegesen, és nemcsak férfiakra, nőkre is, bárkire, barátira, már a szüleimet nem hívhattam fel telefonon, azt sem bírta elviselni. (20. interjú)

Volt egy telefon, amit ő kölcsönkért az apukájától, egy alapterelefon. És azon ért el, amíg odavolt dolgozni, de ilyen ellenőrzés szinten. Nem az érdekelte, hogy na, most mi hogy vagyunk, hanem hogy hol vagyok, mit csinállok, otthon-e vagyok. (39. interjú)

- **Információhiány, félelem az ismeretlentől**

Sokszor azért is túrik a bántalmazást hosszú időn keresztül, mert félnek elindulni az ismeretlenbe. Ha vannak is más családtagjaik, nem számíthatnak a segítségükre, illetve nincs információjuk az ellátórendszer által biztosított lehetőségekről sem.

Élhetetlen volt már az életünk, nem emberi volt. Nem volt olyan élet, amit egy ember biztonságban tud élni, mindennapjait, félelemben nehéz élni. Meg rettegésben és mikor nincs hova, mert az embernek nincs családja, akire számíthat, nincs hely, ahova mehet, akkor az ember nagyon meg van ijedve, hogy van ez a helyzet,

de ez nem jó, de mit tegyek? Nagyon sokáig én tűrtem ezt a helyzetet, mert nem tudtam hova menni. (11. interjú)

Az, hogy eljövök, és mégis csak ottmaradok, az napi szinten, tehát forgott a fejem, mit kéne csinálni, hogy kéne elmenni, de viszont mi lesz a következménye. Tehát maga a félsz nagyobb úr volt annál, hogy én ugye el akarok jönni. (38. interjú)

● **Lelki terror**

A bántalmazottakat sokszor súlyos és hosszú időn át tartó lelki bántalmazás éri, ami negatívan hat az önbecsülésükre, és egy idő után már maguk sem hiszik el, hogy képesek egyedül boldogulni vagy épp elmenekülni. A személyes autonómiájukat sokszor elveszítik ennek hatására.

Mondom, az a lelki terror, az ilyen mindennapos. Nem tudtam, ha, amikor dolgozott, ha hazajön, hogy most éppen mi nem tetszik, vagy, hogy mit fog mondani, vagy hogy jön haza. Az ilyen... nem tudom, már ilyen rettegés volt, hogy Úristen, most megint mi fog történni, vagy mi lesz. (2. interjú)

Állandó veszekedés, cirkusz volt, hiába nem szóltam, ő az a típusú ember, hogy ő csendes. Csendesen, alattomosan addig mondja, amíg, amikor már úgy érzed, hogy egyszerűen már öklendezel az idegességtől, hánynod kell. [...] Nem volt olyan nap, hogy nem hallottam, hogy én semmirevaló vagyok, hogy genetikai selejtek vagyunk, hogy mi nem számítunk, mi nem vagyunk emberek. Azt mondta, hogy őneki csak az az érték, ami pénz és termel, ami nem termelő beruházás, az nem számít se embernek, se tárgy, semminek. De a teljes mélypont akkor volt, amikor azt mondta most már cselédnek sem tekint, még annyira sem méltat, hogy a lábát belém törölje. Pedig soha nem mondtam neki semmit, inkább mindig elkerültem, hogy ne is kelljen látni. (3. interjú)

Hát, gyenge voltam, eltiport. Már akkoriban már ugye megint olyan lelki szinten voltam, hogy nem vagyok én senki, nem érek semmit. És hogyha mondott valamit, mert volt olyan, hogy mondtam neki, hogyha nem változtatsz a viselkedéseden, vagy nem veszel fel kezelést, akkor én elhagylak. És akkor mondta azt, hogy agresszivitást váltottam ki belőle ezzel, vagy ő megszarolt engem. (10. interjú)

Elnyomott, tehát mindenféle téren tudott bántalmazni, mind szellemileg, tehát teljesen az ő hatása alatt voltam. Azt kellett csinálni, amit ő akart, tehát nem csak a fizikális, hanem maga ez a terror, ez az elnyomottság érzés rátelepedett az emberre, és nem lehetett meg se mozdulni, szörnyű volt. Tehát maga a lelki terror nagyobb nyomás volt, mint az, hogy ő engem bántott. (38. interjú)

● **Fizikai fenyegettség, zsarolás**

Jellemző, hogy a bántalmazó fizikai erőszakkal fenyegeti az áldozatot vagy annak családtagjait, olykor még a meggyilkolásukkal is, ha szóba hozzák a kilépés szándékát. Az áldozatok sokszor ezért nem mernek lépni, mivel féltik a saját vagy a szeretteik testi épségét.

Mondjuk, az édesanyámat tekintem, vagy a testvéreket, amikor ez így kiderült, tehát tudomására jutott pl. nővéremnek, másnap felhívott, és azt mondta, hogy miért nem szóltam, hogy ennyire rossz a helyzet? [...] Most az elképzelhető, hogy most látják azt, hogy ki fogok tartani, összezárnak mögöttem, de az ember nem akarja, a másakra löcsölni a saját problémáját, én legalábbis nem. Tehát úgy sosem vittem át, hogy segítsen, sohasem kértem segítséget, hogyan? Hiszen veszélybe sodrom őket is, hogyan? (24. interjú)

A másik az, hogy volt olyan is, hogy azért tűrtem nagyon sokat, meg olyan is volt, hogy el se mondtam senkinek se, hogy a testvéreimmel ne kerüljek olyanba, hogy most ne adj' Isten, börtönbe kerüljenek érte [...] Mindig féltettem, hogy most ne adj' Isten, agyonüti valamelyik testvérem, vagy fordítva is lehet. Menjenek érte a börtönbe, hogy azért ezt nem tudom, hogy más nő így van-e evvel, de engem ez nagyon sokat visszatartott attól, hogy talán elmenjek egy kicsit is talán, vagy mit tudom, de még ettől is nagyon sokat visszatartott, hogy ne legyen ebből egy ilyen nagy családi verekedés, vagy gyilkolás, vagy vér folyik, vagy bármi is. (25. interjú)

Az ott öl meg, hogy feljelentettem, hogy elszöktem, hú. Főleg, hogy feljelentem, az ott a rendőrök előtt, mindenki előtt, a bíró előtt, nekem jönne, nem félne semmitől. Én kinézem ezt is belőle. Őt nem érdekli, hogy ott a helyszínen leültetnék, lecsuknák, akkor is odajönne, oszt' megölné. De akkor tudná azt, hogy na, ezért ülök, merthogy engem bántott. (26. interjú)

Este már ott volt, ránk rúgta az ajtót, beszaladt, adott egy nagy pofont, eltört az orrom, nekivágódtam a galériának. Akkor a bátyám adott neki, akkor nehezen elment, akkor visszajött az apjával, úgy hogy én ezektől tartottam, hogy én nem akarom a családomat ebbe belevonni, hogy bármilyen börtönbe kerüljenek, vagy bármilyen baj legyen, inkább mindig visszamentem, mert tudtam, hogy úgy is addig jön, amíg, és inkább szenvedtem. (28. interjú)

● **A gyerekek (vélt) érdekei és a család egységének fenntartása**

További akadályozó tényező, hogy a bántalmazott a gyerekek miatt nem akar konfliktust, egyben szeretné tartani a családot. Félnék attól, ha fény derül az életkörülményeikre, a gyámhivatal a gyerekek elvételével szankcionálná őket. Előfordulnak olyan esetek, amikor a bántalmazó is a közös gyerekek elvételével zsarolja az áldozatokat. Gátló tényező lehet az is, ha a család (szülők) egyben próbálja tartani a párt és a gyerekeket.

Anyuék teljes mértékben őmellette állnak, őt támogatták mindenben, az ő szülei pedig... annyira megromlott a kapcsolat velük, hogy nem is nagyon tartották a kapcsolatot, vagy tartottuk velük. Anyuék azok a mai napig szépítik, a jót, meg mindenhol... hát hogy ők milyen gondoskodó nagyszülők, de egyébként nem azok. [...] Ezt az én szüleim, szerintem nem tudják, hogy ő mit csinált. (1. interjú)

Ő zsarolt engem azzal, hogy jó, akkor te mehetsz, de a gyerekek maradjanak itt. És én azt tudtam, hogy gyerekeknek ott nem lesz jó. Tehát ha én egyedül el is jövök, akkor a gyerekeim szenvedni fognak ettől. [...] Tehát én akkoriban is nem inkább magamat, hanem mindig a gyerekeimet néztem, hogy őket ne érje semmiféle baj vagy veszély. Ja, és én mindig mondtam az élettársamnak is, hogy ha elkezdte, de azt vettem rajta észre, hogy ő azt tudta, hogy a gyerekeken keresztül tud nekem ártani. [...] A szülei nagyon sokáig nem álltak mellém. Tehát nagyon sok évig ők is abban a hitben tartottak engem, hogy velem van a probléma. [...] Ők sem ismerték fel a gyerekük betegségét, fogalmam sincs. De évek múlva azért az anyukája is ráébredt, hogy tényleg most már nem én vagyok a rossz, hanem a fia nem jó. Mert ő azért előttük titkolta ezt a dolgot. (10. interjú)

A legutolsónál már azt mondta a rendőr, hogy ha most nem változtatok, a rendőrnő, tegyek feljelentést, nem mertem, félttem, kérdeztem, hogy mi a következménye, mondta, hogyha feljelentést teszek, akkor előfordulhat, hogyha nincs hova mennem, a gyereket kiemelik, mondtam, hogy akkor ez nem megoldás, mit csináljak. (11. interjú)

Soha nem mentem orvoshoz. Sosem. Sose mert attól félttem, hogy a gyerekeimet elviszik, sose. Meg ugye attól is, hogy talán, amit kapok. Meg az anyósom, az apósom, mert ugye ők se hagyták volna ezt szó nélkül, mert ha én bemegyek olyan állapotban az orvoshoz, akkor ottan rendőrséget, gyámügyet mindent kihívnak egyből, és akkor hát szerintem ott belőlem nem is maradt volna, sőt, tudom, hogy nem. Úgyhogy nem mertem lépni sose. (27. interjú)

A gyerekek, hogy nem akartam elveszíteni. A félelem, hogy ott maradok, és nem tudom nevelni a gyerekeket, ez, meg hogy nekik milyen életet adok így, hogyha én mellette maradok, akkor nekik nem lesz semmi, vagy az, hogy elveszik. (29. interjú)

Az egyik interjúalany említette, hogy az édesapja a férje pártján áll, kizárólag a férje presztízse miatt:

A férjem nagyon keményen dolgozott rajta a kezdetektől, hogy ez így is legyen, legutóbb az összes bírósági jegyzőkönyvet elvitte neki, együtt átbeszélték, átolvasták, tehát gyakorlatilag nem tartom a kapcsolatot az apukámmal. [...] Azt mondta, hogy ő engem nem tud anyagilag támogatni, úgy gondoljam meg ezt a válást. (31. interjú)

Mi történik, hogy nem-e a gyerekeket, ha megtudják, hogy mi történik a négy falon belül, akkor a gyerekeket elveszik tőlem, vagy ilyesmi. (33. interjú)

● Remény a változásban

Jellemző, hogy sokáig várják a bántalmazottak, hogy jobbra fordul a helyzet, a bántalmazó viselkedése megváltozik, például elhagyja a szenvedélybetegségét (alkoholizmust, drogfüggőséget, kóros játékszenvedélyt említettek a bántalmazottak), de erre a kapcsolatuk alatt nem kerül sor. Olykor azért nem lépnek az áldozatok, mert kudarcélményt jelentene számukra a házasságuk, párkapcsolatuk felbontása is, ezért sokáig túrik a bántalmazást.

Talán ezért is nem tudom, hogy mikor azt kérdezték tőlem is, hogy miért eddig. Nem akartam kudarcot vallani. Úgy éreztem kudarc, annak ellenére, hogy bárki megmondja, akik ismertek, hogy nem ennyit, hanem még egy százalékát sem túrték volna el, amit én túrtem mellette. De úgy voltam vele, ha már egyszer mindent elveszítettem szó szerint, még egyszer ez nem történhet meg, de sajnos megtörtént. [...] És akkor vettünk egy családi házat, hogy majd jó lesz. Hát nem sokáig volt jó. (3. interjú)

Igazság szerint, ha vissza akarok menni a múltba, már akkor kellett volna, hogy kapcsoljak. De nem kapcsoltam, nem akartam, vagy nem tudtam, vagy hinni akartam, vagy bízni akartam, vagy gondoltam, hogy megváltozik, ezt nem tudom. (6. interjú)

Hát, otthon a családomtól sok erősítést kaptam, hogy ez így nem mehet, mert nem fog megváltozni, mert én reménykedtem, hogy megváltozik, de nem. És már most már rájöttem, hogy tényleg nem fog megváltozni, már több esélyt adtam neki, de hát semmi változást nem láttam rajta semmilyen szempontból. (9. interjú)

Mondták, sokan, hogy miért vagyok vele, inkább túrtem, gondoltam, egyszer csak jobb lesz. De nem. Sőt még rosszabb, mihelyst mindig, amikor visszamentem, úgy volt vele, hogy bármit megtehet, és ezzel rontottam el. (29. interjú)

● Jogsabályi korlátok

A beavatkozási szándék ellenére időnként a jogszabályi környezet is akadályozó tényező. A bántalmazó ugyanis sokszor – szándékosan – olyan sérülést okoz, ami nem látszik az áldozaton, illetve ami még nem számít súlyos testi sértésnek, és emiatt nem indulhat hivatalból eljárás. Könnyű testi sértés esetében pedig csak magánindítványra indulhat büntetőeljárás, de magánindítványt csak a cselekményt követő 30 napon belül lehet tenni. A valóban komoly bántalmazás azonban, amely nem jár csonttöréssel (8 napon belül gyógyul), a hatósági szabályozás miatt sokszor büntetlen marad (Spronz, 2016: 8).

A kórházban annyit mondtak, hogy aki megvizsgált orvos, hogy hát ne haragudjon, de ahogy maga kinéz, csak drukkolni tudok, hogy legyen egy törése, mert akkor azonnal hívhatjuk a rendőrséget, de nem volt, tele voltam zúzódásokkal, de törés nem volt. (7. interjú)

A rendőrség ugye átadta a gyámügynek ezt a jelzést, hogy ő a gyerekeket szerintük jobb lenne védelembe venni, mert ugye az apa veszélyeztette őket. És azt mondta, hogy próbáljak a rendőségen, a rendőrséghez fordultam, azt mondták, hogy amíg konkrétan erőszak nem történik, addig nem tudnak semmit csinálni. Én ezt hiába mondtam, hogy ő bántalmazott, nem tudtak vele semmit csinálni. (12. interjú)

Úgy nem látszódott, hogy most kívülről úgy mond, hogy most úgy megyek dolgozni, hogy lila vagyok, ha úgy, akkor úgy csinálta, hogy ne látszódjon. Erre figyelt, fejem, kezem így nem. [...] A rendőrség sok mindent nem csinált, mert mikor volt ez az eset, ugye akkor is kihívtam a rendőröket, és azt mondták, hogy menjek vissza és beszéljük meg. És mondtam, hogy beszéljem meg, hogyha tényleg lesz valami, akkor mit csináljak, hogy beszéljem meg vele, most vert meg. Azt mondják, amíg nem történik olyan nagy dolog, addig ők nem tudnak mit csinálni. (29. interjú)

Cravens, Whiting és Aamar kvalitatív tartalomelemzést végeztek közösségimédia-tartalmak (női áldozatok tematikus Twitter-posztjai) alapján annak kiderítése céljából, hogy miért maradnak a nők bántalmazó kapcsolatokban (részletesen lásd: Cravens et al., 2015). Whiting (2016) összegzése alapján nyolc főbb okát azonosították ennek: **1. torzult gondolkodásmód, 2. sérült önértékelés, 3. félelem, 4. megmentő szerep, 5. gyerekek, 6. családi elvárások és tapasztalatok, 7. anyagi korlátok, 8. izoláció.**⁴ Vizsgálati eredményeik hasonlóságot mutattak a mi kutatási eredményeinkkel, több hasonló okot sikerült azonosítani és párhuzamba állítani őket egymással:

1. táblázat. Kutatásunk és Whiting 2016-os felmérésének összehasonlítása a kilépést akadályozó motivációs tényezőkkel kapcsolatban

EFOP-1.2.6	Whiting, 2016
1. kontroll, izoláció	8. izoláció
2. lelki terror	1. torzult gondolkodásmód; 2. sérült önértékelés
4. fizikai fenyegetettség, zsarolás	3. félelem
5. gyerekek (vélt) érdekei, a család egységének fenntartása	5. gyerekek; 6. családi elvárások és tapasztalatok
6. remény a változásban	4. megmentő szerep

4.3.2. A segítségkérés és segítségnyújtás útjai

Változó képet mutat, kinek a segítségét kéri az áldozatok, mint ahogy az is, hogy azt önként vagy mások tanácsára teszik. Olykor a környezet biztatja őket a kilépésre, de sokszor nem teszik elsősre. Az áldozatok családjában vagy a közvetlen környezetében vegyes képet mutat a hozzáállás. Van, ahol a szülők igyekeznek inkább egyben tartani a családot, más esetben akár még a bántalmazó közvetlen hozzátartozói (például az anyósa) is figyelmeztették az áldozatot, hogy lépjen. Ha a családhoz, ismerősökhöz fordulnak, olykor segítenek, olykor nem, ahogy azt az akadályozó tényezőkkel kapcsolatos alfejezetben (4.3.1.) láthattuk. A CSÁO-ig jellemzően külső (védőnő, családsegítő, gyámhivatal, rendőr) felszólításra, javaslatra jutnak el. Ha szakemberhez fordulnak segítségért, jellemzően felhívják a figyelmet a problémára, és az adott keretek között igyekeznek segíteni a bántalmazottnak.

Volt egy család, akinél takarítottam, és hozzájuk sokat jártam, egy héten háromszor. És ott is három gyerek volt, szerettek a gyerekek is, tényleg megbecsültek, meg én is nagyon szerettem ott náluk lenni. És ott látta a hölgy rajtam, hogy valami nem jó [...], és akkor neki meséltem, ő mondta, hogy na, akkor most menjek a családsegítőökhöz. Végül is az ő idézőjelesen unszolására mentem. (2. interjú)

Hát egy jó pár évig nem. Aztán igazából talán 2017-ben, talán akkor kértem, tehát elmeséltem a védőnőnek. Ő továbbította az ottani családsegítőnek, és akkor innentől kezdődött, hogy próbáltak vele beszélni, együtt leültünk beszélgetni, hogy hogy lehetne ezeket megoldani, hogy mégis maradjon egybe a család. Aztán ugye ez nem sikerült. Úgyhogy így döntöttünk amellet, hogy elmegyek anyaothonba a kislánnyal. (5. interjú)

⁴ 1. Torzult gondolkodásmód (*distorted thoughts*): a kontrolláltság és a bántalmazás traumatizál, ami zavarodottsághoz, kétségbeeséshez, önmaguk hibáztatásához, büntudathoz vezet; 2. Sérült önértékelés (*damaged self-worth*): a megalázó bánásmód eredménye az énkép sérülése, ezért sok nő érezte magát összetörtnek és értéktelennek; 3. Félelem (*fear*): a bántalmazók a fizikai és az érzelmi ártalom fenyegetését használják, hogy kontroll alatt tartsák áldozataikat, és erőszakos kapcsolatokban a női áldozatok sokkal valószínűbben vannak kitéve terrornak és traumatizációnak, mint a férfi áldozatok; 4. Megmentő szerep (*wanting to be a savior*): sokan remélik, hogy szeretettel vagy a segítség szándékával meg tudják változtatni a partnerüket; 5. Gyerekek (*children*): a bántalmazott nők a gyerekeiket teszik első helyre, feláldozva a saját biztonságukat is; 6. Családi elvárások és tapasztalatok (*family expectations and experiences*): a múltbéli erőszakos tapasztalatok a családban eltorzították az áldozatok énképét vagy elképzeléseiket az egészséges kapcsolatokat illetően; 7. Anyagi korlátok (*financial constraints*): sokan utaltak anyagi gátló tényezőkre, aminek több oka lehetett: a gyermeknevelés, a bántalmazó eladósította őket, a bántalmazottak munkavállalásának korlátozása a bántalmazó által; 8. Izoláció (*isolation*): a manipulatív partnerek gyakori taktikája – fizikailag és/vagy érzelmileg – elszeparálni az áldozatokat a családjuktól és a barátaiktól (Whiting, 2016).

Egyedül mentem be a védőnőnek az irodájába, és [...] megfogta a kezemet és azt mondta, hogy hidd el, hogy tudunk segíteni. Én néztem rá, és akkor is próbáltam tagadni a dolgokat, és csak nézett a szemembe, és mondta, hogy hidd el, hogy tudjuk, hogy mi történik, nem kell letagadni, tudom, hogy mi zajlik nálatok [...] előtte lévő nyáron a már a családsegítővel is kapcsolatban voltunk [...] A családsegítőm [...] azt mondta, hogy ő is egy bántalmazott nő volt, és nézzem meg, hogy hol dolgozik, és rendeződött az élete, és higgyem el, hogy tudnak segíteni, ő maga rá a bizonyíték. (7. interjú)

Nem mondtam senkinek először, ez volt a baj, hogy négy évig így titokban tartottam, hogy mennyit szenvedek mellette. Aztán már nem bírtam, és elmondtam a szüleimnek, mikor hazaköltöztünk. [...] Csak a szüleimre, meg az egyik unokabátyámra, meg neki a feleségére és a családsegítőkre számíthattam, most az utóbbinak, hogy ide eljuthattam. (9. interjú)

Bementem a gyámügyre is, ők is próbáltak hívni otthonokat, és a végén sikerült egy otthon, ahova ugye az Üdvhad-sereg el tudott vinni. [...] Ehhez sok idő kellett mire idáig eljutottam, hogy hozzájuk menjek, de ahhoz kellett nekem a gyámügyes, hogy ők biztassanak, hogy igenis menjek [...] Nehéz volt úgy, hogy sem kívülről nem kaptam támogatást, egyedül az egyház, aki segített, ő hozzájuk menekültem segítségért. S akkor tőlük kaptam csomagot, meleg ételt. Hát hála Istennek, azért szomszédok, ők hívták ki a rendőrt is, sok volt a verekedés, meg a veszekedés, és akkor gyereksírás, és veszekedés, akkor ők hívták ki a mentőt, meg a rendőrséget, ők mentettek meg sokat. (11. interjú)

Rám néztek, és úgyis tudták, hogy mi van velem. [...] Hát a vége fele már volt, hát az óvó nénik is sokat segítettek egyébként így a gyámügyesnek szólni, meg minden. Aztán így [...] hát mert már teljesen nem bírtam ugye, se az ütést, mer' volt egy olyan, hogy a tanácsháza előtt pont egy papírt el kellett intézni, és akkor pont jöttünk ki, ott már volt kamerafelvétel is egyébként róla, hogy bántalmazott, és ott már elkezdtek segíteni a gyámügyesek is. [...] Pont a gyámügyesek is látták, meg a polgármester is. Úgyhogy onnantól jöttek ilyen segítségek. Ott már volt ilyen megszervezés, hogy hogy tudnánk eljönni onnan. (13. interjú)

A szomszéd faluba járt iskolába a kislány, és én átjártam, be tudtam menni a templomba, orgonálni, néha gyakorolni, és vettek egy feltöltőkártyás telefont, oda eldugták, és odakészítették a krízisnek a számát, meg mindenféle családsegítő telefonszámot, és mikor én ott bent voltam, onnan tudtam bárminemű segítséget hívni, tehát ebben ők nagyon sokat segítettek, az a pár ember, aki engem ismert. (20. interjú)

Elmentem ügyvédhez, addig amíg ő kint volt, és megkérdeztem, mit tudok csinálni, sok apró szerencsém volt, az én szüleim házában élünk, ő oda be sem volt jelenteve, elmondtam az ügyvéd, szólítsuk fel írásban, hogy menjen el, és ha nem, pakoljam össze a cuccát, cseréljem le a zárat, stb. Mindent csináltam, amit mondtak, mindent csináltam, persze azt azért nem tudta az ember elmondani, mennyire fél közben, csinálja, de fél. És én meg mertem csinálni, hogy lecseréltem a zárat, persze fogalmam sem volt, hogy én ezt túl fogom élni, vagy nem, amikor ő hazajön, és összeraktam a cuccát, és telefonon el is mondtam neki. (30. interjú)

Volt egy olyan pillanat, hogy úgymond nem volt mellettünk, és el tudtam gyorsan hadarni a gyámügyesnek, hogy problémák vannak, hogy próbáljon meg segíteni [...] úgymond, én fű alatt elmondtam a gyámügyesnek, hogy mi történik körülöttünk. [...] Tehát a gyámügyes hölgy segített, ő hívta fel az otthont. (33. interjú)

Hogy megszabaduljanak tőlem, jelentette az unokatestvére névtelenül a gyermekjóléti szolgálatnál. Akkor indult el valami, hogy egy csodálatos nő jött ki hozzánk, akitől nagyon félttem, és tudta, látta, hogy mi van, bár én nem vettem ezt észre, hanem időt hagyott nekem, hogy egyszer itt megjelenjek és elmondjam. Járt rendszeresen hozzánk azzal az ürüggyel, hogy én adományokat gyűjtök és ő viszi el. És sikerült megnyílnom előtte annyira, hogy egyszer fölhívtam és mondtam, hogy [...] szeretném elmondani, hogy mi van, de akkor azt mondta, hogy gyere, mert tudom. És onnantól kezdve sikerült lépni és mondtam el ezt az OKIT-ot, hogy létezik és meneküljek. (34. interjú)

A szomszédok tudták a helyzetet, segítettek, adtak, kölcsönadták az okostelefont, hogy internethez jussak, utánajárjak dolgoknak, mert először úgy szerettem volna, hogy ilyen hogy mondjam, szakembert, vagy nem tudom,

hogy kell, hogy senkit nem akartam bele vonni, senkit az égvilágon, anyukámat se, senkit. [...] És akkor elkezdtem nézelődni az interneten, de volt ilyen, hát láttam, hogy ehhez ajánlás kell, várólista van, meg hogy ehhez mindenféleképpen kell a családsegítő. (39. interjú)

Hát ugye a szüleim, ugye egyre ritkábban találkoztunk, mindig örültek, ha mentem, meg ők mondták is, hogy költöztek el oda hozzájuk. De hát mondtam, hogy semmi értelme, mert akkor itt fog balhézni, nem akartam, hogy őket is bántsa, mert előbb, utóbb hát, mint egyszer volt is rá eset, megtörtént. (40. interjú)

4.3.3. A segítségnyújtás elmaradásának okai

Vegyes képet mutat, hogy miért maradhat el a segítségnyújtás az áldozat számára. Nincs egyértelmű válasz, de több tényezőt határozhatunk meg az interjúk alapján.

● **Félelem az erőszakos bántalmazótól**

Egyes esetekben a közvetlen környezet – félelemből – nem kíván beleavatkozni családi viszályba, mert a bántalmazó mindenkivel erőszakosan viselkedik.

Nem mertem szólani senkinek. Igen, viszonylag sokan tudták, de úgymond féltek tőle, mái napig is, nem mertek beleszólni. Nem annyira erős, azért annyira nem, de úgymond félnek tőle, tartanak tőle. Tehát így nem mert senki beleszólni ebbe az egészbe, még édesanyámék sem, tehát nem, egyáltalán nem senki. (33. interjú)

A családtagjaim, de hát ők sem mertek szólani, mert hát, ha beleszóltak, akkor jobban magyarázott. Volt úgy, hogy az anyukája fogta magát, oszt' inkább elment, úgy felidegesítette, kikészítette, hogy fogta magát oszt' kiment. Majd hazajövök, ha már nem, befejezte, vagy ha már nem lesz ott. Meg hogy az anyukája próbált kivédeni, és akkor magyarázott, hogy ne szóljal bele, te nem tudol semmit, ha még egyszer beleszólsz, akkor meg is ölöm. És akkor már nem mertek beleszólni, hogy ne bántson, meg ilyenek. (26. interjú)

A szomszéd is tudta, a szembe lévő szomszédunk, aki mellettünk lakott, közvetlen mellettem lakott az anyósom, úgyhogy mindenki tudott mindent, sőt, az egész utca tőlünk zengett, állandóan, éjszaka, nappal, volt úgy hogy hajnalba, hajnal három óraker, négy óraker, reggel öt óraker, úgyhogy mindenki tudta, hogy mit csinál. Mindenki. Nem, nem mertek, nem mertek beleszólni, nem mertek, úgyhogy, sokan vannak így, mint én. Nagyon sokan. (27. interjú)

Anyósomé is sokszor ott álltak, ott voltak, mindenki ott volt és elnézték, hogy üt. Féltek tőle. (28. interjú)

● **Az áldozat kérése, hogy ne avatkozzanak bele**

Barátok, ismerősök, rokonok olykor segíteni kívánnak, de az áldozat nem szeretné, ha jeleznék a problémát. Ennek háttérében gyakorta a fent említett félelem, illetve a bántalmazotti helyzetben megélt szégyenérzet áll.

Hát meg akkoriban talán egy-két barátnőm, de ők sem mernek ilyen családi dolgokba belefolyani, úgyhogy csak hallgattak a dolgról, meg hát nyilván mondtam is nekik, hogy nem szeretném, hogy elmondják bárkinek. (5. interjú)

● **A társas környezet a bántalmazó mellett áll**

Előfordul, hogy a bántalmazott úgy érzi, a környezetében élők a bántalmazó pártját fogják, neki adnak igazat és/vagy őt elítélik, ha segítséget kér. Ez különösen azokban a helyzetekben van így, ahol a nő az, aki a férfitársat településére, esetleg az ő családjához költözik, így fokozottan éli meg, hogy egyedül van, nem számíthat a külvilág segítségére.

Nem segítettek, mert most ahogy mondtam is, a volt párom az egész rokonsága, ott a falu a volt páromnak. És mindenki ugye mellette állt. És most a legutóbbi időben is én próbáltam telefont kérni először, de nem adtak. Mindenki eldugta, és volt egy kislány kezében egy telefon, és én azt megragadtam, elszedtem a kezéből, és úgy tudtam magamra hívni a rendőröket. Ez által tudtunk onnan elmenekülni. (16. interjú)

Családsegítő vagy gyerekjólétis vagy védőnő, valaki, nem? Tudtak róla. Viszont ahonnan ő származik faluból, annyira elsimítják a dolgokat, hogy azt mondták nekem az akkori gyerekjólétis, hogy meneküljek el a falumból. És mondtam, hogy hova? Próbáljam meg valahová. Tudta a jegyző, mert amikor nem volt mit ennem terhesen, akkor ő etetett a hivatalban. Tudta a polgármester, a házi orvos. Bár a házi orvos az kétségekkel volt, mert a történethez hozzátartozik, hogy amíg ők engem így ellenőrzés alatt tartottak, mindenkinek azt híresztelték, hogy én nem vagyok beszámítható és azért kell engem úgy tartani. És jártak rendszeresen az orvoshoz, hogy hisztirohamaim vannak, dühkitöréseim. Hát persze, igen, voltak. És azzal magyarázták, hogy nem vagyok beszámítható, lehet, hogy a gyerekek felügyeletét is meg kéne vonni tőlem. (34. interjú)

4.3.4. Kiket kell érzékenyíteni?

Az áldozatok beszámolóinak alapján az *igazságszolgáltatási szervek* és az *ellátórendszer* szakemberei sok esetben nem veszik komolyan a bántalmazást, ha nem ítélik azt kellően súlyosnak. Az érzékenyítésnek tehát rendkívüli komoly szerepe lenne a kapcsolati erőszak témáját illetően.

Az interjúalanyok gyakorta reflektálnak arra a problémára, hogy teljesen mások a személyes tapasztalataik a bántalmazásról, mint amit a jogalkotók, illetve az ellátórendszerben dolgozók gondolnak a témával kapcsolatban – ez a diszcrepancia (akár a szakemberek jószándéka mellett is) megnehezíti, vagy akár el is lehetetleníti a hatékony segítségnyújtást.

Ez az egész bántalmazás Magyarországon gyerekcipőben jár. Nekem az a tapasztalatom, hogy igen, vannak segítő kezek, de alapjába véve még mindig egy picit olyan hülyén kezelik ezt a bántalmazást olyan gyerekcipősen, hogy hát amíg nem folyt vér, amíg nem verték agyon, amíg nem üti a gyereket, az nem bántalmazás, [...] és tudjuk, hogy ez nem így működik, hogy akik benne vagyunk, illetve akik nekünk segítenek, azok ezt tudják, mégis, akik ott ülnek a hivatalok élén, azok egy picit mégis még ilyen maradi módon képzelik ezt, ez az asszony verve jó, ezt kell mondjam, sok helyen tapasztaltam azt, hogy nem veszik komolyan a dolgot, várnak egy fordulóponton amikor már annyira elszakad a cérna, amit a tv-ben látunk, tehát hogy ezt miért kell megvárni [...] És marhára lassúnak tartom, ezek a nyomozati szakasz, ügyészégi szakasz, mire ezen végigmegy az ember. (30. interjú)

● **Igazságszolgáltatás**

Számos egyéni történet mutat rá arra: problémát jelent, hogy a kiértékelett rendőrök a jogszabályi korlátok, vagy a jogszabályok felszínes ismerete miatt nem tudnak mit tenni a bántalmazóval szemben. Az eljáró rendőrök hiányos jogszabályismeretét említette az egyik vidéki krízisambulancia – szolgálati múlttal rendelkező – kollégája is. Az áldozatok számos esetben panaszkodtak a rendőri intézkedést vagy az igazságszolgáltatási eljárást illetően passzivitásra, érzéketlenségre, áldozathibáztatásra.

Kijöttek a rendőrök, minket bevittek így a kórházba ilyen röntgen vizsgálatra. Mondták, hogy elindítanak egy ügyet, de ez is annyiba maradt. Az ottani rendőrök, nem tudom, de nem csináltak vele semmit. Már azt mondták, hogy már ne hívjuk őket többet, annyiszor kellett hívni őket. [...] Távoltartást is nekik kellett volna adni. [...] A bíróságról meg mondták, hogy menjek a rendőrségre. Mondom, már nem megyek, mert ide küldtek. (9. interjú)

Hát a rendőrséggel? Hát nem vagyok jó véleménnyel. Kijönnek, meg elmennek. Vele [a bántalmazóval] jóba vannak, engem hamarabb elvinnének a börtönbe, mint őtet. Azért nem szabályszerűen csinálják azokat, amit, azt észrevettem. Vagy inkább elköltöztettek engemet akkor is, minthogy őtet lecsukják, mert bizonyíték híján, de gondolom, meg, meg is értem azt a részét, hogy a törvény nem olyan jó. [...] Most lecsukják három napra, távoltartás alatt is, ott se tartották be az időt, amikor távoltartás alatt jöttek, mert hiába elvitte a rendőrség, a börtönből kiengedték, mondjuk két-három nappal hamarabb. Vagy éppen a rendőrség el se vitte. Úgyhogy a törvénnyel se vagyok megelégedve, meg a rendőrséggel se [...] közben a férjünknek több esélye van jogilag is mindenben, mint nekünk. (22. interjú)

A másik rendőr, ez, aki ugye felveszi, hogy hát ki hova és miért jött el, mert ez a mióta tart, hát mondjuk hat éve, legyen hat év, és akkor miért csak most jön? Tehát a rendvédelmi szerveknek is meg kell magyarázni miért nem, miért nem, mert visszamegyek és meghalok. De ha már itt vagyok, akkor a kapuban ne tántorítsanak már el. (24. interjú)

Hát most hat éve van bent, azt mondják, hogy volt egy tárgyalás, és akkor ő fellebbezett, hogy ő nagyon sokat kapott, vagyis igen, hogy enyhítést kért, hogy kevesebb, most többet is kapott, mert beismerő vallomást tett, mert voltunk tárgyaláson, amikor szegycsonttörésem volt. Volt hat hónapos tárgyalás, én mondtam, hogy csak egyet ütött ide, ő meg felállt, hogy ez a hölgy hazudik, én fejbe rúgtam, mindent ütöttem, vertem, kiakadtam, és én attól féltem, hogy hamis tanúzásért még engem ültetnek le. Annyiban volt szerencsém, hogy nem én tettem a vallomást, hanem anyu, mert én olyan sokkos állapotban voltam, hogy vallomást én nem tudtam tenni, amúgy én is most bent lennék szerintem, hamis tanúzásért. Ő felállt és elmondta, hogy mi történt. (28. interjú)

Nem csináltak semmit. Kijön a rendőr, fölveszi a jegyzőkönyvet és ennyi. Én tettem bírósági feljelentést, mikor az ujjamat eltörték egy veszekedés által. Ott telt be a pohár, mert ez ugye már ez a vége felé volt. Ide kerültünk, és amikor lezárták ezt az egész dolgot, az ügyészségtől kaptam egy papírt, hogy ezt én erőszakoltam ki magamnak. (34. interjú)

Áldozati beszámolók szerint az is előfordul, hogy a bántalmazó tesz feljelentés az áldozat ellen. Ez a krízisambulancia munkatársai szerint is sajnos gyakran előfordul. Ők is rájöttek, hogy ebben egy sajátos mintázat van jelen, és oktatni kellene a rendőröket arra, hogy felismerjék ennek jeleit.

Volt egyszer, igen, akkor kihívtam a rendőrséget. A férjem napi szinten italozik, és volt valami szalonnasütésen tavaly ősszel, amikor hajnali 5-kor jött haza, de még mindig részegen, és reggel kilenc óra körül történt az, hogy nem akart kiengedni a lakásból, el akarta venni a SIM-kártyámat, kiborította az összes táskámat, kihívtam a rendőrséget, betelefonáltam, hogy kérem a segítségüket, mert a férjem nem enged ki a lakásból, el akarja venni a telefonomból a SIM-kártyámat, és három perc múlva ő is felhívta a 112-t, és azt mondta, hogy jöjjenek ki, mert a feleségem bántalmaz engem és a kislányunkat. (31. interjú)

Női áldozatok nehezen mesélnek szexuális bántalmazásról férfi rendőrnek, amikor részletes beszámolót kérnek a cselekményről, valamint kellemetlen számukra, ha egy férfi nőgyógyásznak kell megállapítania, hogy erőszak történt.

Akkor jött egy rendőrautó és akkor kérdezte tőlem, hogy jól van hölgyem? És mondtam, hogy nem, és akkor beültettek, bevittek az órsre, akkor nagyon rosszul voltam, kivittek a kórházba, na, azt nem kívánom senki-nek, amikor végigmegy a folyosón, és egy-egy rendőr az oldalán, megy a folyosón, és mindenki nézi és kérdezi, hogy Úristen, mit csinált ez, miért hozzák ide? Tulajdonképpen az, hogy mit gondolnak, az nem érdekelt, de azt tudtam hogy mindenkinek a szeme ott van rajtam, hogy a rendőr ott áll mellettem, és az hogy nem is ez volt a megalázó, hanem az, amikor megvizsgált a főorvos úr, felöltöztem, és behívta a két rendőrt, és akkor mondta, hogy valóban megtörtént az erőszak, megírta a jegyzőkönyvet, hivatalból feljelentette, mert fel kellett jelentenie, ott kezdődtek a problémák, amikor a két fiatal rendőr ezt végighallgatta, és nagyon... egyébként szidjuk a rendőröket, de nagyon empatikusak voltak, nekem az volt a szerencsém, hogy egy nő volt a kihallgató tiszt. Pont ő volt ügyeletben, és ő neki jobban el tudtam mondani, mint egy férfinak, kérte a kollegáját, hogy menjen ki, és úgy beszélgettünk. (17. interjú)

Az iménti példából azonban az is kiderül, hogy mekkora a jelentősége az áldozat irányában kellően empatikus rendőri közbelépésnek.

Ha feljelentésre, vagy később meghallgatásra kerül sor – a rendőrségen, illetve a bíróságon –, az áldozatok számára mentálisan, lelkileg rendkívül megterhelő felidézni a történeteket újra és újra, ez sok esetben másodlagos áldozattá válást⁵ eredményez.

⁵ A másodlagos áldozattá válásról akkor beszélünk, ha a bántalmazott másodszer is áldozattá válik azáltal, hogy a különböző hatóságok előtt újra és újra el kell mondania és ennek révén át kell élnie a történeteket, a bántalmazójával egy helyiségben kell lennie, esetleg nem bánnak vele kellő tisztelettel és empátiával (1744/2013. (X. 17.) Korm.-határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról)

Tehát én egy 11 oldalas levéllel mentem el a rendőrségre, mert én nem tudtam beszélni erről egyáltalán, sem a félelemtől, sem időm nem volt erre, hogy én így leüljek valahol, vagy akár a rendőrségen, engem egyfolytában hívott, mindig, mindenről be kellett számolni, de az, aki szerintem ezt tényleg átéli, az lehet, hogy elkerül egy olyan szintre, mint én, hogy nem tud erről megszólalni. S lehet hogy a poklot járja meg, míg megírja a 11 oldalas levelet, mert mindig átéli újra, akár itt átéltem, akár a pszichológusnál átéli az ember, akár a rendőrségen, én azt mondom, hogy a legkeményebb a rendőrségi rész, ott azért a kihallgatásoknál mindent nagyon részletesen fel kell idézni, az a nehéz része. (30. interjú)

A rendőrségi gyakorlatot érte már kritika, mert sokszor nem a kapcsolati erőszak tényállása szerint járnak el, vagy elutasítják a feljelentést, mert indoklásuk szerint nem valósul meg a kapcsolati erőszak tényállása (Btk. 2012. évi C. törvény XX. fejezete, 212/A. §),⁶ pedig olykor kiskorú veszélyeztetéséről is szó van (Spronz, 2016: 7).⁷

A rendőrségi és a bírósági meghallgatás, a történetek újbóli felidézése, a szembesítés retraumatizációt okoz a bántalmazottak számára, és másodlagos áldozattá válást eredményez. Fontos lenne, hogy a meghallgatáson, tárgyaláson az áldozatokat ne a bántalmazóval egy időben hallgassák meg. Ez a bíró mérlegelésén múlik, hogy megvalósul-e. A másodlagos viktimizáció megelőzésére azonban figyelmet kell fordítani, és az áldozatok önbizalmának, önértékelésének növelését kell elérni (Giles-Sims, 1998: 35, idézi Domokos Andrea, 2017: 21). A másodlagos viktimizáció elkerüléséhez szükség van szakmai protokollok megalkotására, a működés nyomon követésére és monitoringjára, a szekunder viktimizáció elkerülését szolgáló módszerek alap- és továbbképzések részévé tételére, valamint a sértettek, tanúk számára információs pultok biztosítására (1744/2013. (X.17.) Korm. határozat 8.3.2. pontja).

● **Orvosok, egészségügyi dolgozók**

Mivel – elsősorban fizikai bántalmazás után – az áldozatok gyakran szorulnak orvosi ellátásra sérüléseik okán, a párkapcsolati erőszak felismerése és megállítása szempontjából kitüntetett jelentőségű, hogy az egészségügyi szolgáltatók helytálló ismeretekkel rendelkezzenek a témában és kellően empatikus, támogató attitűddel bánjanak az áldozatokkal.

A beszámolómban ezzel szemben az orvosok részéről megjelenik a közöny és az egészségügyi korrupció is. Két esetet érdemes említeni: az egyik esetben az áldozat lányán abortuszt végző orvos lényegében tettestársa a bántalmazónak, a másik esetben a láttelepet vevő orvos nem ad hitelt az áldozatnak a sérüléseit illetően.

Nagyon kemény terror alatt voltunk végig, és akkor elvitte a lányomat orvoshoz ide [...] Gyakorlatilag rákényszerítette az abortuszra, és lepézelte az orvost, hogy olyan papírt állítsanak ki, hogy orvosilag igazolt, hogy

⁶ 2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről
Kapcsolati erőszak *

212/A. § * (1) Aki gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja sérelmére rendszeresen

a) az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartást tanúsít,

b) a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javakat von el és ezzel a sértettet súlyos nélkülözésnek tesz ki, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott személy sérelmére rendszeresen követ el

a) a 164. § (2) bekezdése szerinti testi sértést vagy a 227. § (2) bekezdése szerinti becsületsértést, büntett miatt három évig,

b) a 164. § (3) és (4) bekezdése szerinti testi sértést, a 194. § (1) bekezdése szerinti személyi szabadság megsértését vagy kényszerítést, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Kapcsolati erőszak elkövetőjével szemben kitiiltásnak is helye van.

(4) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.

⁷ 2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről
Kiskorú veszélyeztetése

208. § (1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy – ideértve a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él –, aki e feladatokból eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizenhétéves életévét betöltött személy, aki tizenhétéves életévét be nem töltött személyt

a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírti törekszik,

b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl.

nem maradhat meg a baba [...] és aki orvos elfogadta a pénzt, mert a lányom látta, otthagya, mikor lejárt a munkaideje. És ha nincs ott a másik főorvos, gyakorlatilag a lányom meghal a szülőágyon. És kiderült, hogy teljesen egészséges baba volt és kislány volt [...] Magamat ostromozom, hogy nem tudtam harcolni és kiállni érte. [...] Onnantól fogva úgy érzem magam, mint egy gyilkos. (3. interjú)

És hogyha olyan van, hogy csak elmegyek az orvoshoz, és látja az orvos, hogy milyen jegy van rajtam, azt nem is nagyon akarják elfogadni, mert az lehet bármitől is. Mi rá a bizonyíték, hogy attól van, hogyha nincs látlevél abban a pillanatban? Én is voltam az orvosnál. Hát azt mondja, hogy én most honnét tudjam, hogy magán ez mitől van. De elmondtam persze, de viszont hogy ha odakerült a sor, vagy is én nem is tudom, bíróságon meg mindenki volt, amikor egyszer volt ez a felfüggesztett dolog, hogy felfüggesztették, mindenki volt, tanárok, gyámügy, védőnő, mindenki. Hát annyian voltak a tárgyaláson, két napig folyt ez a tárgyalás, de orvos nem volt. Szerintem az orvos nem vállalta. Biztos, hogy nem vállalta az akkori körzetesünk, aki volt. (25. interjú)

Ugyanakkor volt olyan eset, amikor az orvos adta meg a végső lökést a kilépéshez:

Itt nekem mondta a főorvos asszony, az ismerősöm, a házi orvos is, hogy ha nem lépsz, akkor gyakorlatilag ott halsz meg, abban a házban. (3. interjú)

● Szociális ellátórendszer

A bántalmazottak leggyakrabban a szociális ellátórendszer egyes szereplőivel kerülnek kapcsolatba, ezért az ő érzékenyítésük a témában elengedhetetlen.

Az áldozatok beszámolóí szerint egyes esetekben a szociális ellátórendszer munkatársai is ambivalens módon viselkednek az áldozatokkal. Általánosítani természetesen nem lehet néhány esetből, sokszor nagyon hálásak a bántalmazottak az ellátórendszer munkatársainak a szakszerű közreműködésért, azonban a kirívó esetekre is szükséges felhívni a figyelmet.

Én a nagyobbik lányomat, vele is el akartam menni, csak a VIII. kerületi gyámügy és a gyermekjóléti nem segített anyaotthonba. Nem segítettek. Többször bementem, mondtam, hogy bántalmazott, tényleg, volt olyan, VIII. kerületben mondtam, hogy segítsenek, de úgy, hogy ne tudja meg a család, hogy én mit akarok, és nem segítettek. (28. interjú)

Én megindultam a gyámhivatal irányába, mert a rendőrségre nem mertem, mert iszonyatosan féltém tőle, én egyszer, amikor nagyon megütött, előtt hogy térdre estem és stb., akkor ők jópofán kezelték ezt a dolgot, mert ott volt az anyukája is persze, és látta, és akkor kivitték játszani, felöltöztették, és elvitték az apja házához játszani, mert én akkor már fuldokoltam a sírástól. (30. interjú)

● Egyház

Az áldozatoknak a vallási közösségük, lelki vezetőjük is segítségükre lehet a helyzet felismerésében vagy konkrétan a kilépésben.

Volt olyan interjúalanyunk, aki arról számolt be, hogy az egyház nyújtott segítséget a kilépésben:

Kiszaladtunk, úgy ahogy voltunk, egy szál ruhában és próbáltunk több utat menni, hol van, hol nincs, figyeltük, és mondtuk, hogy hol járunk, és jött értünk a lelkész, úgy vitt el magukhoz. (11. interjú)

4.3.5. A döntő lökés a kilépéshez

Sokszor csak akkor lépnek maguktól – nem tanácsra vagy felszólításra – az áldozatok, amikor a családtagjaikat éri vagy érné bántalmazás. Életveszélyes helyzetek alakulnak ki sok esetben, mire a bántalmazott rászánja magát a kilépésre. Olykor megijednek a bántalmazottak, mikor azt hallják szakembertől, hogy a gyerekek majd ezt a mintát adják tovább a saját gyerekeiknek.

● Tetőpont

Időnként előfordult, hogy az áldozatok maguk érezték úgy: eljött az a pillanat, hogy nem bírják tovább a bántalmazást. Elérte bántalmazásuk a tetőpontot, és eldöntötték, hogy ki kell lépniük a kapcsolatból. Ez gyakran egy különösen súlyos, brutális bántalmazás után következik be, amit átélve a bántalmazott számára nyilvánvalóvá és tudatossá válik, hogy nincs más lehetősége, mint elmenekülni.

Csak, hogy mondjam, mikor rádöbben, hogy testileg, lelkileg, anyagilag teljesen ki vagy szolgáltatva, és gyakorlatilag kong a zsebed az ürességtől, akkor igen túrsz, addig is túrsz, onnantól fogva még jobban kell túrni, és eljön egy, hogy mondjam egy lelki határ, mikor azt mondod, most már. [...] És éreztem azon a szombati napon, ha most én nem megyek ki ebből a házból a mai nap folyamán valahogy, akkor én biztos meghalok napokon belül. (3. interjú)

Nagy elhatározás kellett, hogy na, már most pedig lépek, mert ha nem léptem volna, akkor nagyobb baj is történhetett volna. Igen, amikor már ezeket a visszajelzéseket kaptam, meg hát amikor ugye lelkileg bántott úgy, hogy azért az nem mindegy, hogy megfogja a karom, kinyissa az ajtót, és csak úgy kidob a házból, meg leköp, meg különböző jellemzőket mondott. (8. interjú)

Nagyon régóta gondolkodtam rajta, mivel hogy mindennapos volt a testi fenyítés is, a lelki terror is. Úgy gondoltam, hogy valahogy véget kell vetni ennek az életnek, mert ez így nem mehet tovább. Azt persze nehéz volt, hogy hogyan, mert nagyon egyedül éreztem magam akkor is. Hogy kihez fordulhatnék, hogy tudnám megoldani. [...] És én elhatároztam azt, hogy kilépek abból az életből. Hát olyan is volt, hogy sírt ásott nekem a kertben 40 fokban. Aztán élezte a kést egy napon keresztül, hogy majd ő azzal valamit csinál ugye. De különben ez is olyan, ez volt az elindító. Ez azon a napon történt reggel, amikor elindultam a gyerekekkel, mikor egyszer úgy ébredtem fel. (10. interjú)

A családsegítőbe akkor mentem be, amikor egyéves volt a kislányom [...] nagyon súlyosan megfenyegetett, hogy eltesz láb alól, és úgy fog engem kinyírni, hogy az ő szavait idézzem, hogy belekerül valami az ételembe, és ő nagyon okos és senki nem fog rájönni arra, hogy ez nem baleset volt. (31. interjú)

Legfőképpen a gyerekek unszoltak, hogy jó lenne, hogyha már kilépnék ebből, mert ugye a két gyerek otthon volt, tehát ők se viselték jól. Meg hát már a legutolsó alkalommal, mikor hát verekedtünk, vert, már baltával kergetett, és azért hát már én is féltem, hogy aztán egyszer tényleg ott halok meg. (40. interjú)

● Gyerekek, családtagok féltése

Egyéb esetekben jellemző, hogy szakember (orvos, védőnő, családsegítő) figyelmezteti őket, már sokadik alkalommal, hogy muszáj lépniük, mert az életük vagy a gyerekeik élete, jövője forog kockán, vagy elveszíthetik őket.

Akkor léptem, amikor már a papírjaimat elvette, és azt mondta, hogy a húgomat is bántani fogja, hát szexuálisan, hogy ő bántani fogja. És akkor azt mondta, hogy majd csinál neki gyereket – a huginak –, és akkor majd ráfognak, hogy mert sok barátja van, és akkor valamelyiktől, attól van. Na, és akkor így ezek voltak az utolsó pillanatok, amire mondtam, hogy hát nem. A hugit kezdte volna bántani. (2. interjú)

A védőnő mondta, hogy azt akarom-e, hogy a fiam majd később verje a feleségét, és a lányok pedig olyan párt keresnek magunknak, aki majd bántja őket? Ez volt az a pont, amikor elhatároztam, hogy valamit muszáj tennem. [...] Előtte lévő nyáron már a családsegítővel is kapcsolatban voltunk [...] és elkezdte nekem mondani [a családsegítő hölgy], hogy ugye nem gondolom komolyan, hogy szeretném, hogy a gyerekeim ezt a mintát vigyék tovább. (7. interjú)

Január, februárban nagyon rájöttem már, hogy nem szeretnék vele élni, hogy elsőbbek a gyerekek mindenektől, felelős vagyok értük. Úgyhogy mindig csak az ő lényegüket nézem, hogy nekik jó legyen most már. Nem fogom hagyni, hogy ezt lássák a gyerekek. (9. interjú)

Nem akart dolgozni, ezt csinálta két hete, mondom mi lesz így a kislánnyal, kell neki bébiétel, a tápszer, a pelenka, mondom mire várunk, a családira? Felállt, akkor elkezdett ütni, ökölrel, rugdosott és akkor magamban mikor elkezdtem kint sírni a konyhában, mondom, én ezt többet nem csinálom, engem még egyszer ember nem üthet, én nem fogok senkinek szenvedni. [...] Gyerekem van, ezt nem tehetem meg. [...] Félttem attól, hogy kiveszi a babaágyból olyan állapotban, elesik vele, a kislány a kezében meghal, hogy olyan szinten voltunk már, hogy nem lehetett vele egy légkörbe hagyni a gyereket. (28. interjú)

Végighúzgált a földön, az udvaron, és akkor [a gyerek] végignézte, és akkor egyre csak gyúlt bennem, hogy ezt nem láthatja, nem félhet, nem láthatja, nem nőhet fel ennyi feszültségben az a gyerek. (30. interjú)

Nem maradok, tűnök, addig, míg lehet, és aztán az váltotta ki, hogy a nagyobbik [gyerek] kért egy szelet csokit családi napon. Tehát ez pont családi napján volt, és egy negyven forintos csokoládét nem tudtam megvenni a kislánynak, és akkor azt mondtam, hogy na, az én gyerekem nem fog szenvedni, az az ő pénze, ezt ő kapja, nem azért van, hogy neki mindennap a drogot megoldjuk, mert az utolsó hetekben már 5-6-7 ezer forint elment drogra. (38. interjú)

Akkor nekem jött, elég csúnyán elvert. Gyerekek végignézték. Akkor mondtam, hogy elég. Mondtam neki, hogy utoljára emelt rám kezét. Szóval onnantól eldöntöttem, hogy tényleg ez volt az utolsó, hogy ő kezét emel ránk, meg hogy ilyen szinten már a gyerekek nem érdemlik meg ezt. Nem magam miatt a gyerekek miatt. [...] És azt nem akarom, hogy ebbe nőjenek fel a gyerekeim. (39. interjú)

4.3.6. A kilépési folyamat dinamikája – menekülés

Ha sikerül kilépni, általában arra van szükség, hogy kijátsszák a bántalmazót valamilyen indokkal, vagy akkor szöknek el, amikor az nincs otthon. A helyzettől függ, hogy mennyire tudnak erre felkészülni. A kilépés tehát menekülést jelent a legtöbb esetben. Jellemzően az ellátórendszer (pl. a családsegítő és gyermekjóléti szolgálat) munkatársai szervezik meg a szökést. Felveszik a kapcsolatot egy másik városban lévő intézménnyel, ahol az áldozatot el tudják helyezni, megváltják számára a menetjegyet, és ha a bántalmazó nem tartózkodik otthon, akkor indítják útnak. Amennyiben a bántalmazó jelen van, hamis indokot kell keresni, hogy miért kell elhagyja az áldozatnak az otthonát.

Így kerültünk ide a CSÁO-ba. [...] Hetekig úgy voltam, mint egy ilyen... úgy tudnám megfogalmazni, mint egy zombi, komolyan mondom, hogy csak úgy csináltam, amit mondtak, és csak azért kattogtam, hogy Úristen, hogy lehettem ilyen hülye. Mert ahogy feltettek a vonatra, és elindultunk arra határozottan emlékszem, hogy a Keletiből indultunk, hogy ahogy hagytuk el Pestet, olyan volt mintha egy köd szállt volna ki a fejemből, egyre inkább azon gondolkodtam, hogy Jézus Mária, ezt hogy miért nem csináltam. (7. interjú)

A férjem otthon volt, igen, mert a családgondozók ugye segítettek abban, hogy kijátszani. [...] És utána meg a férjem felkísért [...] és ugye én már így tartottam a kapcsolatot [a CSÁO munkatársaival], és ők segítettek abban, hogy hogy rázzam már le magamról, mert jött utánam, mint a pióca, rám volt tapadva. (8. interjú)

Az élettársam nem volt otthon. Én megvártam, amíg ő elmegy otthonról, és az alatt az idő alatt én gyorsan összehajoltam egy pár cuccot, és így menekültünk a faluból. De mondjuk onnan elég nehéz kimenekülni, mert egy óra mire jön egy busz. De szerencsére az egyik ismerősünk, a második, harmadik szomszédunk bevitt minket az állomásra, úgyhogy rögtön kijutottunk a faluból, és már 20 perc múlva körülbelül jött a vonat is, és azzal jöttünk el. (10. interjú)

Hát, mi kifeszítettük az ajtót, felhívtuk az Üdvhadseregben a lelkészünket, és mondtuk, hogy megvárjuk, míg elmegy, kifeszítjük az ajtót, jöjjön értünk autóval, és vigyen el, de minél hamarabb. Nem is pakolok össze semmit, csak amink van, és jöjjön értünk és menjünk, és ahogy elment, felült a kerékpárjára, elment itthonról, ahogy elment, abban a pillanatban hívtam, kiszaladtunk. Kiszaladtunk, úgy ahogy voltunk, egy szál ruhában és próbáltunk több utat menni, hol van, hol nincs, figyeltük, és mondtuk, hogy hol járunk és jött értünk a lelkész, úgy vitt el magukhoz. (11. interjú)

És ez a három nap volt az a lehetőség, hogy ő elment, és én össze tudtam szedni a cuccainkat. Előtte is egyébként, ha nem volt otthon, én már zsákokba raktam ruhát, és a szomszédokba két házzal arrébb, dobtam be a kerítésen, a szekrényt, hogy ne tűnjön fel, hogy üres, oda raktam be nem használatos ruhákat, garázsból innen-onnan, még az édesanyjának a ruháját is beszórtam, hogy úgy tűnjön, hogy tele van, és készültem rá, hogy megyünk. (20. interjú)

Mert egyik nap felhívtam az OKIT-ot, de már előtte egy héttel szerveztük titokba, hogy jöjjünk el. Tehát hogy na, hagyjunk nyomot például a számlaszámnál, vagy bármi, ami arra utal, hogy én hol tartózkodom. Meg adtak tanácsokat, hogy miket intézzek el, aztán mikor elment az apjuk dolgozni, akkor anyukámnál voltam, felhívtam az OKIT-ot, már egyből találtak volna helyet, de nem tudtam eljönni. Így másnapra halasztottuk, majdnem ott maradtunk. Volt körülbelül 20 perc szabadidőm, hogy eltűnjek a gyerekekkel. De akkor azt úgy csináltam, hogy a cuccainkat, azt már este, mikor levittem a szemetet, akkor elrejtettem a lépcső alá, iratokat, ami kellett, pénzt, élelmet, hogy el tudjunk indulni. (34. interjú)

4.3.7. Kritikus helyzetek a bántalmazó kapcsolatba való visszatérés szempontjából

Több olyan tényező lehet, ami a sikeres kilépés ellenére azt eredményezheti, hogy az áldozat visszatér korábbi kapcsolatába a bántalmazóval. Ezek lehetnek 1. fenyegetés, 2. folyamatos zaklatás (ami sikerrel jár), 3. tettetés (a bántalmazó részéről, hogy megváltozott), 4. „Mi lenne, ha...?” érzés – remény a bántalmazó attitűdjének megváltozásában. Az alábbiakban ezekre a szempontokra igyekszünk egy-egy példát bemutatni a narratívák alapján:

- **Fenyegetés**

A bántalmazó egyes esetekben fenyegeti a távol lévő, otthonban élő áldozatot a bántalmazó közelében élő családtagjai bántalmazásával.

A legtöbb két és fél hét volt, akkor már visszamentem, mert akkor fenyegetőzött, hogy bántalmazza a családomat. (6. interjú)

- **Folyamatos zaklatás**

Jellemző, hogy a bántalmazó tovább zaklatja az áldozatot, ha ismeri, erőfeszítések árán kideríti az áldozat elérhetőségét. Olykor sikerrel jár, mert rá tudja venni az áldozatot, hogy állítsák helyre a kapcsolatukat.

Egy kicsit először megerősödtem, hogy megtettem az első lépést. Hát utána, hogy zaklatott, nem hagyott békén, ugyanúgy odajárkált a házunkhoz, egyre jobban, lejjebb mentem megint vissza. És ugye visszaengedtük karácsonyra. (9. interjú)

- **Tettetés**

Olykor a bántalmazó „visszahízelgi” magát az áldozathoz, kedvesebb, törődőbb, jó irányba változott énreprezentációt mutatva. Az áldozat ilyenkor a kitartó „ostromlás” következtében elhiszi, hogy megváltozott, ezért visszamegy korábbi kapcsolatához. De az is előfordul, hogy az áldozatnak hiányzik a megszokott környezet, hiszen sok esetben a diszfunkcionális közeg (pláne hosszabb idejű szisztematikus bántalmazás esetén) vált az áldozat számára a normává. Mindkét esetben azonban rövid idő után előlről kezdődnek a megpróbáltatások.

Igen, nagy hiba volt az, hogy ott hagytam az anyaothonokat, de én nem tartom annyira hibásnak azért magamat, mert azért a családomat – ugye, mint minden anyuka – a családját akarja, beleértve a férjét is. (22. interjú)

Kivettünk egy albérletet, már ott megint nem ment, és kétszer dőltem be ugyanennek a hibának sajnos, akkor rendőrség által ki tudtuk tenni az albérletből. Nem tudom, nem tudom, hát jó biztos, hogy magunk is kellünk ehhez, nem egy kicsit, ugye? (23. interjú)

Én sokszor próbálkoztam vele, de ugye mindig utána jött, kedves volt. Mindenki mondta, hogy ne higgyek neki, ez csak addig tart, amíg vissza nem megyünk hozzá, de én úgy voltam vele, hogy persze, most biztos megváltozik. Meg mondta, hogy elmegy dolgozni, meg minden rendben lesz, és akkor én, hát azért én nagyon sokszor

eljátszottuk, szerintem így éveken keresztül ezt játszottuk. Hát talán mikor már L. is nagyobb lett, és ő is értette, meg mondta, hogy ne menjünk apához, ő nem szereti apát. Akkor talán inkább az, ami a gyerek miatt. (41. interjú)

● **Mi lenne, ha...? – Remény a változásban**

Vannak, akik fontolóra veszik, tépelődnek rajta, hogy mi lenne, ha visszamennének a bántalmazóhoz, esetleg, mert reménykednek a magatartása megváltozásában, vagy mert olyan információkat kapnak (pl. a családtagoktól), hogy partnerük felhagyott korábbi problémás viselkedésével. És vannak, akik – bízva a dolgok jobbra fordulásában – ezt meg is teszik.

Fogalmam sincs, nem tudom. Amikor ideérkeztünk, azért persze nyilván az ember... itt jönnek-mennek az emberek és az egy hónap alatt, mióta mi itt vagyunk, azóta három család ment vissza a bántalmazóhoz, akik itt voltak. Az egyik az öt és fél hónap után, nyilván én is eljátszottam a gondolattal, hogy mi lenne, ha visszamennék. Szerintem nem tartana sokáig, hogy újra kezdődne, itt napokat adtam, hogy kb. kezdődne újra előre, de mondtam, hogy nem. Tehát nem fogom újra kitenni ennek a gyerekeket, tehát nem. Én valamilyen szinten... most egy kicsit önzőnek is kell lenni, de nem, tehát nem. (1. interjú)

Most beszélgetett vele [a bántalmazóval az áldozat öccse], megváltozott, már tényleg nem csinál semmit, én rájuk hallgattam, ez három hónapon keresztül megint, a végén nem tudom mi lett velem, egy kicsit besokalltam, elkezdtem sírni, beszéltem az öcsémrel, anyunak is kértem a véleményét, anyósomnak is kikértem, végül a [bántalmazóval] is beszéltem, és megindultam. A [bántalmazó] dolgozott, nem ivott, nem csavargott, azt hitték, hogy ez idő alatt akkor teljesen megváltozott, én is elhittem, ha már három hónapig nem nyúl hozzá semmihez, hogy tényleg megváltozott, és visszamentem, és akkor már a sör a kezében volt. (28. interjú)

4.3.8. További kapcsolat a bántalmazóval

Gyakori, hogy a gyerekek láthatása vagy a folyamatban lévő elhelyezési tárgyalás, válóper miatt van még kapcsolat a bántalmazott és a bántalmazó között. Előfordul, hogy telefonon, üzeneteket küldve továbbra is zaklatásnak, fenyegetésnek van kitéve az áldozat, és ritkábban bár, de olyan is megeshet, hogy minden kapcsolat megszakad a partnerek között.

● **Eljárás, láthatás**

A láthatás joga lehetőséget biztosít a bántalmazónak, hogy találkozzon a gyerek(ek)kel, ekkor látja egymást az áldozat és a bántalmazó. Ez egyes áldozatok számára komoly lelki megpróbáltatást jelent, de többen elmondják, hogy mivel a gyerekek szeretik az apjukat, nem akarják őket eltiltani tőle, ha velük jól bánik.

Most ő már, mi már ott tartunk, hogy kéthetente mehet az Á az apukájához, úgy hogy kéthetente találkozunk. Van, hogy a – neki azóta már lett egy újabb párja – egyébként hozzáteszem, hogy őt is bántalmazza, de mind-egy, nem mindegy, de nem tudok vele mit kezdeni. És neki van autója, a hölgynek, és akkor autóval szoktak feljönni a Népligetig, és akkor ott szoktunk találkozni, vagy pedig én elviszem [a gyereket] [...] és akkor ott találkozunk, és ott adjuk át [a gyereket] egymásnak. Pénteken, általában pénteken megy és vasárnap est felé jön, úgy, hogy ő ott is alszik. De szeret menni, én nem mondtam, így nem tudja a mai napig, hogy mi konkrétan miért vagyunk itt. [...] Nagyon szereti, megy hozzá, egyébként el tudja, az apuka el tudja látni. Viszi játszótérre, fagyizni, mit tudom én, úgyhogy nem nevelem ellene. (2. interjú)

Elhelyezési tárgyalásra mentünk, tehát sajnos találkozunk kellett, ha akartam, ha nem. Még az a szerencse, hogy megjelent a tárgyaláson. De ez még vár rám szerintem az, hogy találkozzak vele sajnos, mert elvileg ugye a kislányhoz úgymond joga van, tehát láthatná kéthetente. Mondjuk, annak örülök, hogy nem jön, de hát előbb-utóbb gondolom, majd fogja látogatni. (5. interjú)

Tartani tartjuk vele a kapcsolatot, mert ugye négy gyereknek az apja. Nem tiltom őket, mert nem szeretném azt, hogy ő azt érezze, hogy én tiltom őket. Meg a gyerekek is, akár milyen is volt az apjuk, húzódnak hozzá valamilyen szinten, de, de lakóképes, viszont nem költöznének hozzá vissza, mert tudják, hogy ez mivel jár. (12. interjú)

Nekünk van egy felügyelt kapcsolattartásunk, ahol [a bántalmazó] találkozhat [a fiával], tehát nekem már nem kell vele találkoznom, sőt ez egy zsilipelt kapcsolattartás, én leadom egy ajtón, leülök egy helyre, ő be-megy egy másik ajtón, mi nem találkozunk, a szerencsétlenség az az, hogy a szülei vettek Harsányban egy házat, tőlem két utcányira, úgy hogy kicsit nehéz a helyzetem, de próbálja kezelni az ember, már amennyire lehet. [...] De [a bántalmazó] nem bocsánatot kért, de mindegy, már nincs is jelentősége ennek, és én mondtam, hogy nem, mert nincs jelentősége, hogy itt mond, annak van jelentősége, hogy a mindennapjaimat keserítette meg, és a mai napjaimat is, mert ugyanúgy élek, ugyanúgy félek tőle, csak kerülöm a találkozásokat. (30. interjú)

Már csak annyi kapcsolat van, hogy ugye két hetente jön a gyerekért. Mert ugye bírósági papír van róla. És mindig erre hivatkozik, hogy pedig neki joga van látni, meg elvinni. Úgyhogy muszáj vagyok neki odaadni. (41. interjú)

Az interjúk között fordított helyzetre is akadt példa, amikor a gyerekek a bántalmazónál (az apjuknál) vannak, és az anya szeretné őket visszakapni:

Nekem van két – most már tíz és fél hónapos – ikerlányom ebből a kapcsolatból, akiket a volt párom elrabolt március 18-án, akik még mindig vele vannak, és akikkel én gyakorlatilag fizikai kapcsolatot azóta nem tudok létesíteni. (37. interjú)

● **Zaklatás, fenyegetés**

Sokszor nincs kapcsolat a bántalmazóval, a bántalmazó viszont törekszik rá, hogy legyen. Keresi, zaklatja az áldozatot, ha ismeri az elérhetőségét. Sokszor keresik őket telefonon, hivatalos úton, üzeneteket küldenek, vagy „kémkednek” utánuk az anyaotthon környékén. Olykor fenyegetőznek, hogy „visszaszerzik” őket vagy a gyerekeket.

Folyamatosan ír. Miért van ez? Letilthatnám. Bizonyos szinten elárulja magát a cselekedeteiről, hogy mi az, amit akar tenni. Úgymond kicsit fel tudok rá készülni, egyik. A másik, nagyon jó érzés az, hogy könyörög, jó érzés ez. Ez egy picit elégtétel. Igen. Folyamatosan mindent ígér, de hát ebből semmi nem lenne, csak megtorlás. Először szép és jó minden, aztán megtorlás mindenhogyan. És az, hogy nem írok neki vissza, ezzel olyan fájdalmat okozok neki, és kétségbeesést, jólesik. Én is könyörögtem több esetben, sírva, mindenhogyan már. (6. interjú)

Ugye nálunk elindult egy per a gyerekelhelyezésről, ugye itt a CSÁO-ba nem adtak ki soha semmilyen információt az otthoni családsegítő, mert ő aztán úgy tudom, hogy körbejárta a hivatalokat, rendőrségre is elment, meg a családsegítőnél is, valahogy érezte, hogy biztos, hogy ők segítettek, de ott ugye annyit mondtak csak, hogy nem tudnak semmit rólunk, ez volt az előírás. (7. interjú)

Hívogat mai napig folyamatosan, üzeneteket küld, de nem beszélek vele. Még egy esélyt tőlem nem, elcseszte. (28. interjú)

Gyakorlatilag azt éreztette velem, hogy ha kell, ő el is tesz láb alól, azért hogy a gyermeket ő nevelhesse, egyébként egész két éve már a haláloommal foglalkozik, tehát ő engem mindig halottnak akar látni, mire a kislányom 16 éves lesz, te már addigra úgyse leszel az élők sorába, és stb. kijelentései, engem nem szeret a gyerek, csak őt szereti, csak őhöz ragaszkodik. (31. interjú)

Lett egy megállapodásunk a gyámhivatal, az ottani és az itteni közt, egy jó 7-8 hetes tárgyalással sikerült azt elérnem, hogy hat hetente egy órát láthassa felügyeleten a gyerekeket. Mert azt nem engedem, hogy ő elvigye, mert akkor tudom, hogy elviszi őket. Nem a gyerekek miatt, mert nem érdeklik a gyerekek, hanem tudja, hogy azért visszamegyek. Nem érdekel semmi, fogom magam és visszamegyek értük. [...] Próbálkozott [...] hol dur-

ván, hol kedvesen, hogy visszacsaljjon. Az ebben a szomorú, hogy nem a gyerekeket akarta látni, hanem engem visszakapni, a tulajdonát, mert azt mondta, hogy egy cigányt nem lehet elhagyni. A felesége vagyok akkor is, akár hová megyek, és ő akár milyen életet fog élni, akkor is visszavisz. És ne legyek nyugodt abba soha, hogy egy darabig nem foglalkozik velünk, mert vissza fog vinni. (34. interjú)

Ugyan volt zsilipelve ez a felügyelt kapcsolattartás, de ő akkor is megszegte ezeket a szabályokat, mert amikor meglátott minket az úton az autómmal közlekedni, akkor leszorított az útról, majd elénk vágott egy közlekedési veszélyeztetést okozva, kiszállt az autóból, elkezdte tépkedni föl az autómnak az ajtajait, hogy ő elviszi a gyerekeket, merthogy hogy képzelem én, hogy én korlátozom az ő kapcsolattartását. Aztán a bíróságon sikerült olyan alakítást nyújtania, hogy egy nagyon bő kapcsolattartást ítélték meg számára a gyerekekkel. [...] Volt, amikor ránk akart tolatni, nekünk akart jönni, a gyerekek is látták, hogy ugye, hogy viselkedik, akkor inkább nem akartak volna elmenni az apjukkal, de azért igyekszem úgy minél rövidebbre fogni, meg emberrel menni, szálljon ki velem, hogy, hogy ne történjenek ilyenek. (36. interjú)

● Nincs kapcsolat

Voltak olyan interjúalanyaink is, akik arról számoltak be, hogy teljesen megszakítják a kapcsolatot a bántalmazóval, a közös gyerekek ellenére is, ha az apa nem ragaszkodik a láthatáshoz. Sokan úgy érzik, a kapcsolat teljes megszakítása mellett lehetnek csak biztonságban. A bántalmazó elmaradása, az, hogy nem érdeklődik korábbi párja, gyermekei iránt, annak is betudható, hogy új családot alapított, új párja van. De beszámoltak olyan esetről is, amikor a bántalmazó éppen börtönbüntetését tölti, és azért nincs kapcsolat a két fél között, vagy a bántalmazó problémás előélete, egyéb rendőrségi ügyei miatt kerüli a hatóságokkal való összeütközést, és ez tartja vissza.

Azóta nem beszélünk, se nem találkoztunk, se nem telefonált, semmi. Anyukám mondta most a napokban, vagyis a múlt héten, hogy őhozzájuk kiküldte ezt a kapcsolattartót, úgymint már bekerült a börtönbe. Csak nem tudom, hogy pénzbüntetést ül-e, vagy a rendes ítéletet ül-e már. De anyukámék el is dugták a papírt, mondták, hogy inkább ne is vegyem fel vele a kapcsolatot. Úgymint most már szeretnék majd a jövőben valami megoldást találni erre, hogy többet ne lássanak ilyeneket a gyerekek. (9. interjú)

Hál' istennek nincs semmi. Azóta, hogy idejöttünk semmilyen kapcsolatunk nincsen, nem is vágyom rá, hogy legyen. Tehát azt szerettem volna még elmondani, hogy most már teljesen semleges az érzésem, nincs semmi érzélem iránta, nem sajnálom, nem szeretem, nem hibáztatok, így elmúlt minden. És úgy érzem, hogy ez most így jó. Ő próbálja felvenni a kapcsolatot, de én nem adok rá neki lehetőséget semmilyen formában, hogy utolérjen, vagy még arról sem hogy, tudja esetleg, hogy hol vagyunk, semmit. (10. interjú)

Nem is akarok [tudni a bántalmazóról]. Hallok róluk, mert van két gyerekem nevelőszülőnél, és hallom, hogy meghalt az édesanyja, és hallom, hogy elment, elköltözött onnan, ahol lakott, eladta a házat, mert mindig felülvizsgálat van, negyedévenként, félévenként a gyerekek miatt és ilyenkor benne van a papírba, keresik őt, de nem találják. (11. interjú)

Hát nem szól úgy, mert ugye tudja, hogy én itt vagyok, és nem tudom, hogy már csak a féltés miatt se mer szólni, mert ugye azt tudja, hogyha akármilyen lenne, ennek következményei lennének már. Hogy ha ilyenkor is bántalmazna. [...] Mert ő a rendőrségtől meg a börtöntől nagyon fél [...] Neki volt olyan élménye, ő még nem volt börtönbe, de ő neki a családjában már-mint barátainak volt olyan élménye, hogy már csak azért is 10 napra elvitték a rendőrök az ismerősét, mert a kocsi bent, vezetett autót jogosítvány nélkül és elvitték a rendőrök, leverték és 10 napig leültették. És ez miatt fél. (12. interjú)

Nem és nem is akarok [találkozni a bántalmazóval], nem hiányzik a gyerekeknek sem egyébként. De hogy ha most találkozna velem, az biztos, hogy kulturáltan köszönnék neki, mert tudom, hogy ez most neki sokkal rosszabb, tehát ismerem azért annyira. (19. interjú)

Nem szabad, mert mihelyst ő megtudja, ő jön, mert ő neki az a jó, hogy van egy bántalmazott, vagy egy elnyomott, mi meg valamiért ragaszkodunk még hozzá, de nem szabad, azonnal el kell szakadni, mihelyst meghoz-

A kilépés tényezői – Összefoglalás

A bántalmazó kapcsolatból történő kilépést és továbblépést elősegítő és hátráltató tényezőket nyolc pontban foglaltuk össze.

1. Akadályozó tényezők a kilépésben

- Kontroll, izoláció
- Információhiány, félelem az ismeretlentől
- Lelki terror
- Fizikai fenyegetettség, zsarolás
- Gyerekek érdekeire hivatkozás és a család egységének fenntartása iránti igény
- Remény a változásban
- Jogszabályi korlátok

2. A segítségkérés és segítségnyújtás útjai

Változó képet mutat, kinek a segítségét kéri az áldozatok. Olykor a környezet biztatja őket a kilépésre, de sokszor nem teszik elsőre. Az áldozatok családjában, környezetében vegyes a hozzáállás. Valahol a szülők igyekeznek inkább egyben tartani a családot, más esetben akár még a bántalmazó közvetlen hozzátartozói (anyós) is figyelmeztették az áldozatot, hogy lépjen. Ha a családhoz, ismerősökhöz fordulnak, olykor segítenek, olykor nem. A CSÁO-ig jellemzően külső (védőnő, családsegítő, gyámhivatal, rendőr) felszólításra, javaslatra jutnak el. Ha szakemberhez fordulnak segítségért, jellemzően felhívják a figyelmet a problémára, és az adott keretek között igyekeznek segíteni a bántalmazottnak.

3. A segítségnyújtás elmaradásának leggyakoribb okai a félelem az erőszakos bántalmazótól, a beavatkozás elkerülése az áldozat kifejezett kérésére, valamint hogy az áldozat úgy érzi, a társas környezet a bántalmazó mellett áll.

4. Akiket érzékenyíteni kell

- Igazságszolgáltatás
- Orvosok, egészségügyi dolgozók
- Szociális ellátórendszer
- Egyház

5. A döntő lökést a kilépéshez vagy az adja, hogy tetőpontra ér a bántalmazás, és az áldozat szembesül vele, hogy az élete közvetlen veszélyben van, vagy pedig a családtagjait, gyermekeit kezdi féltetni.

6. A kilépési folyamat dinamikája – menekülés

Ha sikerül kilépni, általában arra van szükség, hogy kijátsszák a bántalmazót valamilyen indokkal, vagy akkor szöknek el, amikor az nincs otthon. Amennyiben a bántalmazó jelen van, hamis indokot kell keresni, hogy miért kell elhagyja az áldozat az otthonát.

7. Kritikus helyzetek a bántalmazó kapcsolatba való visszatérés szempontjából

A leggyakrabban a következő helyzetekben nő meg a visszatérés kockázata: 1. fenyegetés, 2. folyamatos zaklatás (ami sikerrel jár), 3. tettetés (a bántalmazó részéről, hogy megváltozott), 4. „mi lenne, ha...?” érzés – reménykedés a bántalmazó attitűdjének megváltozásában.

8. További kapcsolat a bántalmazóval

Gyakori, hogy a gyerekek láthatása vagy a folyamatban lévő elhelyezési tárgyalás, válóper miatt van még kapcsolat a bántalmazott és a bántalmazó között. Előfordul, hogy a bántalmazók telefonon, üzeneteket küldve továbbra is zaklatják, fenyegetik az áldozatokat, ám olyan is megeshet, hogy minden kapcsolat megszakad a partnerek között.

4.4. Tapasztalatok az ellátórendszeréről

4.4.1. Kutatási kérdések és az elemzés módszere

Az elemzésben fontosnak tartottuk, hogy arra vonatkozóan is szerezzünk tudásanyagot, hogy a bántalmazottaknak milyen tapasztalatai voltak, vannak és lettek az ellátórendszeréről.

Az alábbi fejezet a bántalmazottaknak az ellátórendszerrel kapcsolatos tapasztalatait, vélekedéseit elemzi. Ezen belül is célunk volt rávilágítani arra, hogy az ellátórendszer hogyan tudna hatékonyabban, célzottabban reagálni a kapcsolati erőszak áldozatainak (krízis)helyzetére. Ennek érdekében meg akartuk tudni, hogy (1) mik voltak a segítségnyújtás hatékony és kevésbé hatékony formái, (2) a rendszeről való tájékoztatásnak a hatékony, nem hatékony formái, valamint hogy (3) milyen előzetes tudása volt az áldozatnak az ellátórendszeréről. Az ellátórendszer tágan értelmezzük: nemcsak a kríziskezelő központokat értjük alatta, hanem minden hatóságot, szervet, szervezetet, akik a bántalmazás okán kapcsolatba léptek az áldozattal, vagy tudomásuk lehetett a párkapcsolati erőszakról.

Az interjú végén expliciten is rákérdeztünk, hogy milyen javaslatokat fogalmazna meg a megkérdezett az ellátás javítása kapcsán.

Ezen a ponton fontos megemlítenünk azt a módszertani korlátot, hogy az interjúalanyok esetében a gondozó passzív módon több esetben részt vett az interjúban. Emiatt kétségeink voltak azzal kapcsolatban, hogy az ellátórendszer képviselőjének részvételével kaphatunk-e releváns információt az ellátórendszerre vonatkozóan. Arra jutottunk, hogy az expliciten az ellátórendszert minősítő kérdéseket kerüljük, és inkább a bekerülési folyamatra, illetve az ellátórendszerrel való korábbi tudásra és az információszerezés módjára vagyunk kíváncsiak. Az explicit kérdésfeltevés ellenére az látszik, hogy konkrét minősítés nélkül is fontos tanulságokat lehet levonni a rendszer működéséről.

4.4.2. Az ellátórendszer hatékonyabb működésének lehetősége

- **Az intézményi függés a teljes életút része**

Az esetek elenyésző részében olyan élethelyzetek merültek fel, ahol a bántalmazottnak gyerekkorából van tapasztalata szociális intézményekről, melyek családokat, anyákat segítenek. Előfordult, hogy a bántalmazott szülei laktak ezekben az intézményekben. Több esetben felmerültek azok az életutak, melyekben a bántalmazott gyermekotthonban nőtt fel, majd lakhatási, szociális, gyermekelhelyezési gondok és bántalmazás okán az életét a szociális rendszer intézményeiben töltötte. Az interjúalanyoknak ez a része ismerősen mozog a rendszerben, megvannak a bejáratott kapcsolataik, személyes telefonszámok, és rendszeresen foglalkozik azzal, hogy legközelebb hol van befogadási lehetőség, vagyis korábbi tapasztalatai alapján van rálátása arra, hogy hova fordulhat segítségért krízishelyzetben vagy menekülés esetén. Ezekben a helyzetekben az elsődleges a gyermekkel együtt való lakhatás megoldása. Ezek az esetek utalnak arra, hogy bizonyos társadalmi csoportok teljes életútját végigkíséri az ellátórendszerek jelenléte, vagyis az élethelyzet újratermelődik generációk között, az intézményi rendszer nem volt képes szociálisan rehabilitálni őket.

E kisebb csoport tagjai – tekintve, hogy szinte az ellátórendszer biztosítja a lakhatásukat – személyes kapcsolatokat építettek ki az ellátórendszer dolgozóival, így személyesen keresik meg az adott intézményeket. Az interjúalanyok említésében az „anyaotthon”, „átmeneti otthon”, „krízisközpont” merültek fel, mint azok a helyek, ahova ilyenkor szállásért pályáznak. Kérdésként merül fel, hogy melyek azok az intézmények, amelyekről ezeknek az interjúalanyoknak nincs információjuk, pedig oda is fordulhatnának.

..... Mert nem volt megtakarításom. Nem dolgoztam, hát akkor jöttem fel két hónapja. És nem volt miből menjek albérletbe. Gyerekekkel meg főleg. És hogy hallottam, hogy anyaotthon van, mondom még úgyse voltam, kipróbálok, alkalmazkodom vagyok, megnézem. (14. interjú)

..... Hát, hogy így jártam iskolába meg óvodába, és hát a szülők beszélgettünk, és így hallottam, hogy vannak anyaotthonok, ahova lehetne menni. De azok előtt soha nem gondoltam volna, már hogy én anyaotthonba fogok menni. (14. interjú)

Intézményekben laktam is, mindig, egész életemben. Előtte anyaothonokban, családos szállókban és gyermekotthonban laktam. Tehát az életemet intézményekben éltem le. Pályáztam, többször már, és mindig mondtam az otthonokban, nagyon sokat voltunk ott, ott nőttünk fel, a fiam ott nőtt fel, otthonokban neveltem fel, idáig, mindig mondtam, hogy ha egyszer sikerül, pályázzunk, hátha. (11. interjú)

Én maradtam apukámnál, és ugye apukámnak lett egy újabb családja. Most ők is akkoriban anyaothonban laktak X településen. (16. interjú)

Én ott voltam X településen állami gondozott, és én ott nőttem fel úgymond. Már legutóbb lakásothonban éltem, és ott volt egy lakásothon-vezető hölgy, akihez én fordultam a gyermekemmel, hogy így jártam, ebben vagyok, és ha tud nekem segíteni, akkor segítsen. (10. interjú)

● **Az ellátórendszer ismerete és a kilépés megfogalmazása közötti viszony**

Az interjúk nagy többségében azokról a történetekről hallunk, melyekben a bántalmazottnak nem volt előzetes tudása az ellátórendszeréről. A legtöbb esetben több körülmény együttes hatása (pl. anyukák az óvodában beszélnek anyaothonokról, szakemberek tájékoztatása, plakátok, internetes keresés összessége, ismerős segítségnyújtása) vezetett el odáig, hogy az áldozatban határozottan megfogalmazódott a kilépés gondolata. Sok esetben az áldozatoknak nem volt előzetes tudásuk arról, hogy a kilépés a bántalmazotti kapcsolatból a megoldás.

A legtöbb interjúban legmarkánsabban és legegységelműbben a családgondozó információátadó és kilépésre ösztönző, illetve krízis esetén alternatívát ajánló szerepe merül fel.

de lehet, hogy az is sokat számít, hogy nem állt mellettem családtagjaim, amikor baj van és akkor nincs senkid. Hát ugye, csak a családsegítők vannak. (22. interjú)

A kilépés megfogalmazása és az ellátórendszeréről való tudás az alábbi összefüggésekben tűnik fel az interjúkban:

A bántalmazott a tarthatatlan helyzete miatt kezd a kilépésről gondolkozva információt gyűjteni a menekülési lehetőségekről. Amikor van mód internethasználatra, akkor az áldozatok eljutnak a NANE oldalára, de az itt megszerzett információ nem elég számukra (pl. a kimenekítés pontos menetéről). Az áldozatok az internetes keresésről beszélve nem említettek néven más segítő szolgálatot. Jellemzően az áldozatok anyaothonokról, védett házokról, krízistelefonszámról abban az esetben értesülnek, ha a családgondozótól tájékozódnak. Amikor a bántalmazott segítségért fordul, akkor a családgondozó merül fel elsődleges és sok esetben egyetlen opcióként, ahonnan nemcsak információt, hanem tevőleges segítséget is remélnék. Ennek az oka, hogy a bántalmazott gyakorta teljesen izolálva van emberi közösségektől. Az óvoda és iskola kivételek ez alól, itt azonban nem kérhet segítséget, mert mások ennek szemtanúi lehetnek, és a bántalmazónak beszámolhatnak erről.

Más esetekben a bántalmazott csak akkor kezdett kilépésről gondolkozni, amikor szakember vagy ismerős tájékoztatta őt az intézményi lehetőségekről. Több esetben előfordul, hogy a szakembernek többször fel kell hívnia a figyelmét az áldozatnak arra, hogy lépjen ki a kapcsolatból (bővebben lásd a 4.3.2. A segítségkérés és segítségnyújtás útjai alfejezetet).

És akkor bementem a rendelőbe, de amikor meglátott a főorvos asszony, akkor hogy is kérdezett semmit, nem kellett. Azt mondta, hogy most azonnal hívom a mentőt, és akkor én könyörögtem neki, hogy nagyon szépen kérem ne, mert erre rájön, és nem fogok tudni kijönni a házból. Nekem mindent úgy kell ma csinálnom, hogy ő semmit ne érezzen meg abból, hogy én mire készülök. (3. interjú)

A védőnő mondta, hogy azt akarom-e, hogy a fiam majd később verje a feleségét, és a lányok pedig olyan párt keresnek magunknak, aki majd bántja őket? Ez volt az a pont, amikor elhatároztam, hogy valamit muszáj tennem. (7. interjú)

De én ilyen szinten nem voltam ennek tudatában, hogy én egy ilyen kapcsolatban élek, gyakorlatilag azt éreztem, hogy ez egyre rosszabb, és nem akarok egy kapcsolatban élni, de nem tudtam igazából megfogalmazni. Szóval ilyen nagyon sokáig megfoghatatlan volt számomra, hogy mik is azok a pontok, amik engem iszonyatosan nyomasztanak. Úgyhogy ez igazából az utóbbi néhány hétben bontakozott ki egy részt, ahogy Á-val is beszélgettünk, másrészt meg ahogy elkezdtem utána olvasni, hogy egyáltalán ez mit jelent, meg nyilván megismerkedtem más nőkkel is, akik hasonló szituációba is. (37. interjú)

Az esetek túlnyomó részében családgondozó említi és tájékoztatja a bántalmazottat a krízistelefon, krízisszálló és anyaotthon működéséről, és adja meg elérhetőségüket. Kisebb számban fordult elő, hogy egyéb szakmák képviselői tájékoztatták a bántalmazottat a menekülés lehetőségeiről, az intézményrendszerrel, például rendőr, pedagógus, védőnő, háziorvos, pszichológus.

A szakemberek felvilágosításán kívül másik nagy csoportot alkotnak azok az esetek, amikor a bántalmazott óvodában/iskolában nem szakembertől, hanem szülőktől értesül az intézményrendszerrel. Ezekben az esetekben a bántalmazott olyan szegregált településen él, ahol jellemző, hogy a helyiek a szociális ellátórendszer intézményeinek gyakori látogatói.

A fentiekből azt látjuk, hogy a rendszer ismerete, a rendszerrel való tudás önmagában erős ösztönző ahhoz, hogy a kilépés felé terelje az áldozatokat. Többször felmerült az az eset is, hogy a bántalmazottnak hamis képe volt az ellátórendszerrel, ez is visszatartotta a menekülésben. Jellemzően az ismeretek hiánya okozta a bizonytalanságot, más esetekben az áldozatok attól féltek, hogy a gyerekek kiemelésével jár az, ha krízisszállóra menekülnek. Vagyis az információterjesztés arról, hogy van hova menekülni, nagyon erős motiváció a bántalmazás elkerüléséhez.

Felvetődött, hogy anyaotthon, de hát fogalmam sincs, fogalmam sem volt, hogy működik, hogy nézhet ki. (24. interjú)

Onnantól fogva tudtam azt én hogy létezik olyan hogy anyaotthon, mert én eddig nem tudtam, aztán megkérdeztem a családsegítőt hogy mi is ez valójában, hogy mi, hogy történik, és akkor ő elmesélte, felvilágosított róla hogy mi az az anyaotthon. (27. interjú)

Én előbb is mentem volna [a családsegítőbe], csak ugye nálunk volt két -három olyan család akik olyan helyzetbe, vagy rosszabb helyzetben éltek mint mi, csak ugye ők egy hét után, vagy három nap után, visszamentek az élettársukhoz, és én féltem attól, hogy ha én bemegyek, akkor engem elutasítanak, mert ugye hát csalódnak ők is, mint családsegítők, ugye mert segítenek egy anyukán és a gyermekeiken, s én ettől féltem, hogy ha én bemegyek, akkor rajtam viszont már nem segítenének, féltem attól hogy azt mondják hogy nem. (27. interjú)

Igen, meg hogy mi történik, hogy nem-e a gyerekeket, ha megtudják, hogy mi történik a négy falon belül, akkor a gyerekeket elveszik tőlem, vagy ilyesmi, vagy hogy ő bántalmazza azokat, akik éppen ki akarnak jönni segíteni, meg ilyenek. És én így nem mertem szólni senkinek. (33. interjú)

● **Az ellátórendszer igénybevételének akadályai**

Sokan azért nem mernek semmilyen segítséget kérni, mert a segítségnyújtás többlépcsős folyamat, és az időben hosszú és körülményesen haladó hivatali ügyintézés eleve visszatartó erővel bír.

A segítségkérést akadályozó tényezők az alábbiak voltak:

- **A jelenség elfogadott:** A bántalmazott környezetében köztudott, hogy kiket bántalmaznak, senki nem tesz ez ügyben. Sok esetben a bántalmazóról az egész kiterjedt család vagy közösség tudta, hogy erőszakos, ezért nem számított különösnek, hogy a partnerével is az. Ez a természetesség, adottság, kulturális minta akadályozza sok esetben az áldozatokat, hogy kilépésről gondolkodjanak, vagyis hogy szakemberhez vagy bárkihez segítségért forduljanak. Sokakban felmerült, hogy tarthatatlan a helyzet, azonban nem ismertek olyan

menekvés utat, amely a helyzetükben járható lett volna. Vagyis a kapcsolati erőszak kulturális elfogadottsága, illetve az ismeretek hiánya nagyon erős visszatartó erő a bántalmazásból való kilépésből.

Persze, hát az anyájuk is, mindenki úgy a rokonságból, hogyha jöttek hozzánk, látták [a bántalmazás nyomait].

Kérdező: Aha, és ők mit reagáltak?

Alany: Nem tudom én nem beszélgettem senkivel se. [...] Igazából a faluban egyébként is ez ilyen természetes dolog volt, nem tudok különösebbet mondani. [...]

K.: Tehát Ön is tudja, hogy tud olyan nőről, akit megverték?

A.: Persze.

K.: Olyankor mit csináltak... a többiek mit csináltak olyankor?

A.: Nem tudom, mert én így csak az, hogy láttam, de nem tartottam úgy a kapcsolatot senkivel se, hogy megkérdezzem, hogy mi volt, hogy volt. Ilyen nem volt.

K.: És Öntől se kérdezte meg senki, hogy...

A.: Nem, mert rám néztek és úgy is tudták, hogy mi van velem. (13. interjú)

- **Szégyen:** A bántalmazott szégyenli vállalni, hogy a férje szexuális erőszakot követ el, például a közhiedelem miatt, miszerint a „férj nem tudja megerőszakolni a feleségét”.

A lányom azt mondja, ha feljelenenéd, elvinnék. Most hogy néz ki, saját uramat jelentsem fel. Nekem ez szégyen. Saját uradnak meg kell, hogy erőszakoljon, hogy veled legyél? Valami na, nekem így jön le. De hát részeg volt, arra tudtam fogni. És nem tettem semmi ellene, mert hiába fordultam így emberekhez, mind azt mondta, hát az urad, miért nem vagy veled. (14. interjú)

- **A bántalmazott elszigetelt mindenféle emberi kapcsolattól,** nincsenek olyan ismerősök, akiben megbízna és akikkel őszintén beszélhetne.

- A bántalmazott elszigetelt, és a helyi közeg figyelemmel tartja, **a bántalmazónak jelentenek.**

Úgyhogy akkor is, én nem is tudom valami tanfolyamra jártam, vagy tudja a fene, de valami oknál fogva akkor is az volt a szerencsém, hogy így jöhöttem, mehettem. És akkor úgy tudtam elintézni azt is, hogy beszéltem evvel a hölgygel a családsegítőből, meg minden, és akkor úgy keresett nekem. (25. interjú)

- **A bántalmazottnak nincs telefonja, internethozzáférése,** ha van, akkor azt szigorúan figyeli a bántalmazó. Az interjúkban többször felmerült, hogy a bántalmazottak telefon-hozzáférése korlátozva van, vagyis az ellátórendszer elérésének, a segítségkérésnek ez a fontos eszköze nem áll a rendelkezésükre.

Így van. Mert azelőtt is próbáltam értesíteni a rendőrséget, de mire betárcsáztam volna a telefonnal a rendőrség számát, már széttörte a telefonomat. (12. interjú)

Akkor már minden bajom volt. És aztán nem volt 15 perc, csörög a telefon, amit ugye az ismerős adott egyáltalán oda, hogy egyáltalán tudjak telefonálni, vagy létesülni. (6. interjú)

- Az áldozat sok esetben azért sem mer intézményekhez fordulni, mert **fél, hogy elviszik a gyerekeket, hogy elítélik,** megítélik őt. Ebben a gyámhivatalnak, és mint később látni fogjuk, más hatóságoknak is szerepe van, akik a fenyegetés eszközével élnek, ezzel a bántalmazottat benne tartják a helyzetben.

Lehet, hogy az első gondolata az, hogy ha most én elmegyek egy családsegítőhöz, vagy a rendőrségre, akkor elveszik a gyerekeket. Én szerintem ez, mert bennem is volt sokáig. (25. interjú)

- **Sikertelen segélykérési vagy menekülési kísérlet esetén nem mehet vissza** a bántalmazó közegbe, mert büntetésként újra bántalmazni fogják.

Tehát az is, amit az ember ilyenkor megkap, hogy miért nem válsz el, miért nem költözöl el? Hogy? Hogy indítsak bármit is, hiszen oda megyek vissza, ahol bántalmaznak, nem érem meg a másnapot, ezt így nem lehet. (22. interjú)

- **Az intézményi oldal szereplői**

- **A családsegítő központi szerepe**

Az interjúk döntő többségében az áldozatok a családsegítőhöz eljutottak, és a családsegítő ajánlotta nekik a krízisotthonok elérhetőségét. Kis számban a családsegítő a menekítésben is tevőlegesen részt vett, például elvitte az áldozatot a krízisszállóra. Néhány esetben merült fel, a középosztálybeli interjúalanyoknál, hogy nem mertek családsegítőhöz sem fordulni, mert az feltűnt volna a bántalmazónak. Az alacsonyabb szocioökonómiai helyzetű megkérdezetteknel a családsegítő rendszeres látogató, itt a megjelenése nem kelt feltűnést.

Sokat gondolkodtam rajta, hogy mit lehetne tenni, de nem kértem segítséget, nem hívtam fel a családsegítőt, azért nem hívtam fel, mert féltam tőle, hogy másnap becsönget hivatalból, és akkor mit mondunk? Leülünk egy asztalhoz, elbeszélgetünk és ő utána elmegy, és én ugyanúgy ott maradok abban a helyzetben. Gondoltam, hogy ez nem megoldás. Gondoltam a rendőrségre is, hogy mi lenne, ha elmennék és feljeleneném, és akkor utána mi van, utána ugyanúgy haza kell sétálnom. Hazamegyek és várom, hogy másnap jöjjön a rendőr, vagy küldjön egy idézést vagy valamit és ugyanúgy ott vagyok vele, nem tudtam megoldásként tekinteni a helyzetre. (21. interjú)

A családsegítősök raktak fel a vonatra, megvették a jegyet és mondták, adtak egy telefonszámot, hogy ha elérünk ide, akkor fel kell hívni és akkor úgy jutottunk el ide. Pénzt adtak, és úgy tudtunk eljönni. (2. interjú)

Átmentünk a lányokért az oviba, elhoztuk a váltóruhájukat, és aztán elindultunk a buszhoz és közben, mint pár nappal később kiderült, egy kedves anyuka fölhívta a volt páromat, hogy lát minket, hogy megyünk a busz felé, és ő pedig várt minket a buszmegállóba. Mielőtt találkoztunk vele, a családsegítősünket fölhívtam, ő behívatott minket, a gyerekek kint maradtak a kocsi. A családsegítősünk lefoglalta őt, addig mi pedig, csak így, ahogy voltunk hirtelen, tehát egy tényleg egy táská, ami volt nálunk. (1. interjú)

A családsegítő központi és kizárólagos szerepe túlterhelést ró a családsegítőre mint szakemberre. Ellentétes esetben, ha tartja magát ahhoz, hogy a feladatkörén, munkakörén és munkaidején belül dolgozik, akkor a tőle függők nehéz helyzetbe kerülnek. Fontos lenne a családsegítő szerepkört újragondolni, feladatait újraosztani. A családsegítővel kapcsolatban kis számban felmerülő kritika, hogy az áldozatok nem tudták elérni. Az intézmény oldaláról tekintve ugyanakkor nem lehet elvárni, hogy családsegítő éjjel-nappal rendelkezésre álljon. Az ezzel ellentétes történetek alapján az látszik, hogy a családsegítő valóban, kompetenciáján túli segítségnyújtást ad, erőfeszítést mutat.

Na de közben mi annyira híkáltuk [hívogatták] utána a családsegítőt, nem vette fel a telefont. Már amikor itt voltunk, akkor hívta az X-et [az interjúalany gyerekeit], mert az ő száma volt neki meg, hogy miért csörgettük annyira, miért híkáltuk volna annyira, mert hogy most látja, hogy hívtuk. Hát ez meg oszt' mondta neki, hogy akkor már jókor látja, azt mondja. (25. interjú)

- **Rendőrség**

A családsegítőn kívül a rendőrség merült fel szinte minden interjúban olyan hivatalos szervként, amellyel az interjúalanyok kapcsolatba léptek valamilyen formában. A rendőrség a legkülönbébb megítélésben jelent meg a történetekben. Amikor a bántalmazottakat arról kérdeztük, hogy kikhez fordultak segítségért, nagyon sokan említették, hogy a rendőrség jutott eszükbe elsőként, de további lépéseket nem tettek, mert vagy tapasztalatból, vagy más vélekedés alapján úgy ítélték, hogy a rendőrség nem fog eljárni az ügyükben. A rendőrség megítélése kettős, részben elterjedt az a vélemény az áldozatok körében, hogy elfogadható a bántalmazott ügyekben a tehetetlensége, hiszen nem tartozik hatáskörébe a segítségnyújtás, részben pedig csalódásként merült fel a rendőrség tehetetlensége olyan esetben, amikor a gyakorlatban az áldozat tényleg szembesült is ezzel (azaz önmagát igazolta a feltételezés). A rendőrség mint „tehetetlen szerv” azért is elterjedt nézet, mert a rendőrségi kiszállás is indok a további erőszakra, ha a bántalmazó a kiszállást követően a bántalmazott környezetében marad. Vagyis a rendőrség egy esetben tudná betölteni funkcióját, ha eltávolítaná a bántalmazót a bántalmazott életteréből. Többen jeleztek, hogy a távoltartás sem megoldás.

[A családsegítő] elhitette velem, hogy tényleg van megoldás, tehát hogy ez nem abban merül ki, hogy elmegyek a rendőrségre, ott megteszem a feljelentést, és akkor abból évek múlva majdcsak lesz valami, és addig oldjam meg én, hogy kerülöm el őt, vagy hova megyek, vagy mit csinálok, tehát az hogy egyszerűen fizikailag megadta a biztonságot, meg hogy elmondta, hogy mit hogy kell tennem. (7. interjú)

Ők [a rendőrség] voltak a legelső gondolatom, aztán ők azonnal értesítették a mentőket, és úgy tudtunk onnan eljönni. Mert ugye ott [a bántalmazás helyszínén] a rendőrök nekem mondták is, mert ott egyből nekik könyörögtem, ne hagyjanak ott velem, mert félek tőle, mert ezek után engem ott meg fog ölni. És úgy segítettek abba, hogy nem engedtem... ugye őt beszállították a rendőrségre, és addig nem engedték ki, addig tartottuk a kapcsolatot a rendőrökkel, amíg a gyerekeim nem voltak oda elhelyezve, ahová én menekültem. (16. interjú)

A törvény, meg a rendőrség is ha úgy állna hozzá, egy nekem azt mondták, hogy a törvény miatt nem tudják mindig elvinni [a bántalmazót]. (22. interjú)

Egyre jobban megközelített minket, a távolságtartás ellenében is bejött az udvarba, minél közelebb próbált jönni hozzánk, de ugye akkor is egyből értesítettem a rendőröket, és ugye a rendőrök csak beszélgettek vele, mert mire a rendőrök, mire kiértek, ő már nem volt ott, hanem a szomszédba átment ő és egy rokon, és én átutasítottam őket oda, hogy menjenek oda át, mert biztos, hogy ott tartózkodik, és ugye ott is volt. Beszélgettek vele pár percet és otthagyták, nem vitték be, nem kezdtek vele semmit. És ugye rá egy-két napig ugyan úgy még ugyanúgy a nyakunkra járt, nem hagyott békén, fenyegetőzött, zaklatott, hogy ő el fogja vitézni a gyerekeimet, hogy ha ő nem nevelheti, akkor én se. (15. interjú)

Most a távöltartást mindenki nekem mondja. Hát mit csináljak én vele, amikor a gyerek az ágy alatt fekszik, úgy hívta sügva a rendőrséget. Meg amikor kijöttek, addig apuka beláncolt kaput, ajtót, be se jöttek a rendőrök, mert nem jöhettek be. Utána meg engem öl meg. Áh! Én nem tudom, de a törvény az nem áll az anyák mellett. Meg a gyerekek mellett se, nem is látok gyerekjóléti szolgálatot sehol így. (22. interjú)

Fordultam a gyámügyhöz, de az anyaothonba nem tudtak kihelyezni amíg, mert ugye várólista van mindenhol. És csak ilyen krízisesként jöhettem. (12. interjú)

Az elbeszélések alapján elmondható, hogy az áldozatok rendőrségi eljárással kapcsolatos felfogására jellemző, hogy a rendőrség nem tekinthető a megelőzés hatósági szervének, hiszen az a felfogás, hogy csak 8 napon túl gyógyuló sérülésekkel lehet feljelentést tenni (ilyen feltétel egyébként nem szerepel a jogszabályban, mivel az csak a magánvád feltételét nevesíti). A rendszer akaratlanul ahhoz járul hozzá, hogy az áldozat részéről akkor legyen érdembeli cselekvés, ha igazán súlyos bántalmazás történik. Nem arról van szó, hogy az áldozat kiprovokálná a bántalmazást – erre utaló interjúrészlettel nem találkoztunk –, hanem arról, hogy továbbra is részt vesz a bántalmazó kapcsolatban.

A rendőrséghez fordultam, azt mondták, hogy amíg konkrétan erőszak nem történik, addig nem tudnak semmit csinálni. Én ezt hiába mondtam, hogy ő bántalmazott, nem tudtak vele semmit csinálni. Úgyhogy úgy láttam jónak, mondta a családsegítőm is, hogy ha bántalmazás történik, leírta nekem az OKIT-nak a telefonszámát, akkor egyből telefonáljak. (12. interjú)

Mibe segít [a rendőrség]? Beszéljük meg. Amíg vér nincsen, addig nem jönnek. Mibe, mibe segít? (14. interjú)

Az egész eljárásrend felé megjelenik az az elvárás, hogy ne a bántalmazottnak és a gyerekeknek kelljen a megszerzett vagyont hátrahagyni, hanem a bántalmazót érje büntetés.

Hát én a rendőrségtől annyi segítséget jobban vártam volna, hogy, mert annak örültem volna, ha nem kell ilyen helyre jönnöm, hogy nyugtom legyen, mert ugye sajátomat hagytam ott, és az az mérgecske egy kicsit, hogy azt nem tudom, hogy mikor lesz megint sajátom, amibe a gyerekekkel költözhetek? (12. interjú)

Én nagyon szeretném, ha a törvényt szigorítanák az apukák fele. Hát meg neki kéne ki se jönni a börtönből, az ilyen embereknek, nem jó ez. Ezek képesek megölni a gyereket. [...] Ha jó lenne a törvény, akkor az anyák nem itt lennének. [...] Én nem tudom, eztet olyan emberek tudnák ezt a törvényt módosítani, meg bírálni, akik tényleg tudják, hogy miről beszélnek. (22. interjú)

● Gyámhivatal

A gyámhivatal jellemzően fenyegető testületként jelenik meg, ami a bántalmazottat a gyerekek elvételével fenyegeti. A gyámhivatalnak ez a fenyegetése a bántalmazottakat a bántalmazó helyzetben tartja, mivel akkor úgy tűnnek, mint akik képesek a helyzetet kezelni. Előfordult olyan eset, melynek során a gyámügy a gyerekek kiemelésével fenyegette a családot, miközben az apa a gyerekek életét fenyegette, a rendőrség nem avatkozott be, ugyanakkor távoltartást sem lehetett kérni.

Mert ugye nekem a védelemben voltak véve a gyerekek azért, mert a szobában kiütötte az ablakot, és nekem a három gyerek ugye bent volt a szobába. S ez miatt a rendőrség ugye átadta a gyámügynek ezt a jelzést, hogy ő a gyermekeket szerintük jobb lenne védelemben venni, mert ugye az apa veszélyeztette őket. (12. interjú)

A gyámhivatal nincs a helyzet magaslátán, tehát [a férj] bement az állandó lakhely szerinti gyámhivatalhoz, illetve nem ő, a jogi képviselője akit fogadott, veszélyeztetés címén elindították a védelemben vételt, úgy, hogy igazából semmit nem tudnak. Nem olvasták a rendőrségi feljelentésemet, semmit nem tudnak, és itt tartunk. Ez volt a cél, tehát igazából itt a cél az, hogy most kiderítsék, hogy hol vagyunk. De ennek ellenére, az volt a cél, hogy biztonságban és titkos házként üzemeljen a dolog, az egészet próbálja keresztül húzni a gyámhivatal, jogellenesen. (24. interjú)

● További intézmények, melyekkel a bántalmazott kapcsolatba kerül

A bántalmazottak az ellátórendszer dolgozóival csak nagyon korlátozottan érintkezhetnek, mivel a bántalmazó elszigeteli őket a külvilágtól. Ahogy korábban említettük, a családsegítőnek kivételes szerepe van. Mivel jellemzően az áldozat feladata a gyerekek óvodába, iskolába kísérése, ez még izolált körülmények között is megengedett számára. Másodikként a gyerekeket ellátó oktatási intézmények munkatársai és a pedagógusok említhetők, mint olyan szakmák képviselői, akikkel az áldozat gyakran érintkezik. Az interjúkban többször említés történik arra, hogy az iskolában, óvodában felfigyelnek a problémára, de ritkán van említés arról, hogy pedagógusok részéről aktív beavatkozás történik. Ennek okára nem találtunk utalást.

A vége fele már látták is többször [a sérüléseket]. Eleinte nem. Volt olyan mikor csak az óvodába voltak, akkor. De úgy, így látni láttak mindig, hogy meg voltam verve, úgyhogy az mindig volt rajtam valami nyom. (13. interjú)

Kérdező: De ezt az iskolában a tanárok észreveszik általában.

Alany: Igen, észrevették egyszer, kétszer, hogy a gyerekek nem úgy viselkednek, ahogy kellene, és akkor jött az akkori gyámügyünk. (33. interjú)

Az áldozatok több esetben érintkeznek háziorvossal, védőnővel. Ezeknek a személyeknek a bántalmazottak nem beszélnek nyíltan a problémájukról, mivel – a családsegítővel szemben – kívülállóként vannak megítélve, az áldozatok szégyellik előttük magukat, és a legtöbb esetben a bántalmazó is jelen van a viziteken, vizsgálatokon.

Mert először úgy szerettem volna, hogy ilyen, hogy mondjam, szakembert, vagy nem tudom, hogy kell, hogy senkit nem akartam bele vonni, senkit az ég világon, anyukámat se senkit, hogy teljesen egyedül intézek magamnak egy ilyen helyet. Ne tudja senki. (39. interjú)

Nem, nem mentem egyszer sem orvoshoz. Nem. Nem soha nem. (...) Most hogy néz ki, saját uramat jelentsem fel. Nekem ez szégyen. Saját uradnak meg kell, hogy erőszakoljon, hogy veled legyél? Valami na, nekem így jön le. (14. interjú)

Több esetben találkoztunk azzal, hogy amikor az alany valamilyen problémával háziorvoshoz fordul, az pszichiátriai gyógykezelésre vagy pszichoterápiára küldi. Ezek a kezelések a legtöbb esetben vagy (1) megbélyegezték az áldozatot, és további okot adtak a bántalmazó közegnek az elnyomásra, elítélésre, vagy (2) egyénivé tették a bántalmazást, azaz a bántalmazott saját problémájaként keretezték azt, vagy (3) békíteni próbáltak olyan esetekben, ahol az egyik fél részéről fizikai és lelki erőszak volt a gyakorlat.

Nehezen tettem le azt [az érettségit], egyébként fogalmam sincs, hogy sikerült az érettségim, de megvan, a lényeg az, azt is nyugtatókkal, mert akkor szedtem a Medazepámot, mert hogy háziorvosnál elég sűrűn ültem, pszichoszomatikus tünetek azok megvoltak, na, nagy nehezen leérettségiztem. A pszichológussal az is baj, hogy a gyerekek visszaadásának feltételeként szabják ki. De ez nyilvánvalóan nem működik. (19. interjú)

Mert én ilyen vagyok, meg olyan pszichopata vagyok, a végén elintézték, hogy az legyen persze, nyilvánvaló. (19. interjú)

Rendbe tesszük a kapcsolatunkat, és pszichológushoz járunk, de én úgy gondoltam, hogy nem fog menni, mert azután is mindennap veszekedtünk. (18. interjú)

Tudta a polgármester, a háziorvos. Bár a háziorvos az kétségekkel volt, mert a történethez hozzá tartozik, hogy amíg ők engem így ellenőrzés alatt tartottak, mindenkinek azt híresztelték, hogy én nem vagyok beszámítható és azért kell engem úgy tartani. És jártak rendszeresen az orvoshoz, hogy hisztirohamaim vannak, dühkitöréseim. Hát persze igen, voltak. És azzal magyarázták, hogy nem vagyok beszámítható, lehet, hogy a gyerekek felügyeletét is meg kéne vonni tőlem. Elég összetett dolog, hogy. (34. interjú)

Több esetben merült fel, hogy egészségügyi alap- és szakellátásban dolgozók, szakemberek érintkeznek bántalmazottakkal, akár általános vizsgálat alkalmával, akár egy erőszakhelyzet után. E szakmák képviselőitől (a védőnőket kivéve) ritkán találkoztunk segítő tettről beszámoló interjúrészletről, inkább ennek ellenkezőjéről. Olyan elbeszélések hangzottak el, melyekben az egészségügyi dolgozók vagy ignorálják a látható sérülések nyomait (és kontraproduktívan járnak el, pl. a bántalmazó látogathatja az áldozatot a kórházban), vagy gyámhivatali eljárással ijesztgetik az áldozatot.

Hát engem P-re szállítottak nem is tudom, milyen kórházba, aztán ott mesélték, hogy CT-ztek, meg mit tudom én mi, aztán így nem tudom. Hát ő meg így a legközelebbi hozzátartozót ugye ugye beengedték hozzám, aztán először még ott is hagyott a kórházba, mert nem mert rám nézni se úgy néztem ki. Aztán mikor felépültem, fellábadoztam, amikor a két kisebbik lány volt meg ugye, akkor jött értem. (13. interjú)

Megkísértem ezt pluszba kétszer és mondták, ha nem fejezem be, akkor elviszik a gyerekeket. De mivel, hogy ki voltam idegileg, akkor nem érdekelt semmi az égvilágon.

Kérdező: Ezt ki mondta, hogy elviszik a gyerekeket?

Alany: A mentős, hogy rám ijesszen. (14. interjú)

Az egészségügyi alap- és szakellátásban dolgozók között a védőnők kivételt képeznek, mint olyan szereplők, akik felismerik a bántalmazás nyomait, felhívják erre az áldozat figyelmét, és jeleznek a szakszolgálatnak. Az alábbi példában az alany számára a védőnő erősíti, hogy probléma lehet. A védőnő veszi fel a családsegítővel a kapcsolatot, aki a rendőrségen is feljelentést tesz, azaz a jogi érdekérvényesítésben is fontos szerepet játszik.

A védőnőhöz, megkérdezte, hogy én szeretném-e azt, hogy továbbítsa-e, és akkor mondtam neki, hogy igen. Tehát akkor már azt éreztem, hogy itt már muszáj valami segítséget kérnem, mert nem javult a helyzet. Ő továbbította az ottani családsegítőnek, és akkor innentől kezdődött, hogy próbáltak vele beszélni, együtt leültünk beszélgetni, hogy hogy lehetne ezeket megoldani, hogy mégis maradjon egybe a család, Aztán ugye ez nem sikerült. Úgyhogy így döntöttünk amellest, hogy elmegyek anyaothonba a kislánnyal. Rendőrségen feljelentést tett, és eljárás indult a bántalmazó ellen. (5. interjú)

4.4.3. A közvetlen ellátórendszerre (családok átmeneti otthona, krízisszállók, anyaothton) vonatkozó kritikák

● **Férőhelyhiány**

Az ellátórendszerrel, és azon belül is a tartós és ideiglenes bentlakásos intézményekkel (otthonok, szállók) kapcsolatos problémaként merül fel a férőhelyhiány. Az interjúk elemzésének jellemzője, hogy az áldozatok nézőpontjából értékeljük az ellátórendszert. A történetekből az a kép rajzolódik ki, hogy az áldozatoknál összemosódnak az egyes intézmények, például krízisszálló, anyaothton, családok átmeneti otthona. Voltak, akik a családsegítőt „gyámügyesnek” nevezték. Az ellátórendszerrel kapcsolatban többször merül fel, hogy a segítségkérés pillanatában várakoztatva vannak – akár krízisszállóról van szó, akár anyaothtonról, vagy családok átmeneti otthonáról. A várakoztatás okaként a férőhelyhiányt említették. Bár a krízistelefon-szolgálat gyorsaságára expliciten nem volt panasz, a legtöbb helyzetben az áldozat érzékeltette a telefonálási helyzet kiélezettségét és azt, hogy ebben a helyzetben 15 percet kellett várakoznia. A krízis pillanatának körülményei fontosak az ellátórendszernek, legfőképpen a krízistelefon-szolgálatnak, mert ilyenkor pillanatokon múlik a menekítés megoldása, vagy az, hogy újabb bántalmazásra kerül-e sor.

„Mondta [a családsegítő], hogy adjak neki egy kis időt, hogy tudjon helyet keresni, mert ez nem egyről a kettőre megy. Ilyen egy-két nap alatt talált nekem helyet. (25. interjú)

„Mondta, hogy egy 10-15 perc, és vissza fognak nekem szólni, de ha nemleges választ kapunk, akkor sajnos nekem kell megoldani. Hát nagy volt bennem a para. (6. interjú)

„Hát nekem elég hatékony volt az, hogy én tényleg betelefonáltam és visszaszóltak, mert ugye fülkéből telefonáltam, hogy visszajeleztek, hogy márpedig itt van hely és jöhetnek, mert szerintem ez nagyon jó kiút annak, akinek tényleg így gyerekekkel nincs hova menni. És jó volt megnyugtató volt az, hogy visszahívtak, hogy és márpedig van egy hely, ahova jöhetnek. (12. interjú)

„Ekkor már nagyon sírtam, nem is értettem, hogy mit mondott a bácsi [krízisközpont-operátor]. És mondtam, hogy miben vagyok, elmondtam neki (6. interjú)

Mivel az interjúk már ellátórendszerben lévőkkel történtek, ezért nem ismerünk olyan esetet, ahol a bántalmazott nem jutott el menedékhelyre. Egyéb intézmények esetén (pl. anyaothton, családok átmeneti otthona) is többször merült fel, hogy az áldozatoknak napokat vagy heteket kellett várakozniuk férőhelyhiányra hivatkozva.

„Keddi nap volt ez, kedden mentünk be, és úgy értesítettem őket, hogy szerdai napra várható lesz, de mi viszont félünk tőle és nem szeretnénk, hogy minket ott találjon. És ezért még este ideérkeztünk. Kedd estére. (16. interjú)

„Három nap alatt jutott oda, hogy be tudtam költözni, és azt mondták [ismerősök], hogy, hogy ez hihetetlen, hogy ennyi idő alatt, mivel, hogy várólista van, és nagyon nehéz oda bejutni. (14. interjú)

Az interjúalanyok elmondásából az a kép rajzolódik ki az ellátórendszerrel, hogy férőhelyhiány miatt korlátozódik az intézményben eltölthető idő. Az interjúkból kiderül, hogy a hivatalos időlimitet, amit egy lakó eltölthet az adott intézményben, meghosszabbíthatják. Több esetből is kiderült, hogy az intézményvezetők próbálnak flexibilisek lenni az intézményekben eltölthető idővel. Ennek ellenére a rendszerben eltölthető idő – az alanyok elmondása alapján – semmiképpen nem elég a hátrahagyott egzisztencia újraépítéséhez. Ezen kívül fontos kiemelni azt, hogy a meghosszabbított tartózkodási lehetőség folyamatos bizonytalanságban telik, például a férőhelyhiányként felfogott helyzet miatt.

„És elérkezünk 2019. januárhoz, és akkor nagyon rezgett a léc, mert mondta [az intézmény vezetője], hogy jogilag nem tudnának már, nem lehetnék már ott. Most azt tudni kell, hogy [...] ígéretet tett neki a püspök úr, hogy ha semmilyen körülmények között nekem nem tudnak megoldást találni, mivelhogy csak hajléktalanszálló vagy otthon lenne, vagy utca lenne, akkor mindenképpen őt keresse meg, mert ő segít. És akkor elérkezünk január ele-

jéhez, és akkor mondja [az intézmény vezetője], hogy hála a jóistennek megkapott az otthon egy olyan státuszt, hogy menedékházként is, és így ott tudnak még engem tartani áprilisig, de csak áprilisig, tovább nem. (3. interjú)

Fordultam a gyámügyhöz, de az anyaothonba nem tudtak kihelyezni amíg, mert ugye várólista van mindenhol. És csak ilyen krízisesként jöhettem. (12. interjú)

És délután volt már majdnem öt óra, mire jött két telefon az egyik X településről, a másik pedig innét Y településről az anyaothonból, hogy van egy-egy szoba, de már van rá jelentkező. Most annak a függvénye, hogy hova kerülök, hogy esetleg visszamondják-e, és akkor a X településbe beköltöztek, és akkor maradt egy a Y településbeli. És akkor még mindig vártunk, és olyan fél 6, ¾ 6 lehetett mire jött a telefon, hogy visszamondták a szobát, és így beköltözhetek. És akkor így kerültem ide az Y településbeli anyaothonba. (3. interjú)

● Fizikai biztonság menekülés közben

Az áldozatok minden esetben beszámoltak arról, hogy a menekítés közben problémaként merült fel, hogy nincs velük kíséret (pl. civil ruhás rendőr), aki védelmezné őket a bántalmazótól, aki nyíltan vagy titokban követheti őket. A menekítésnek része kellene, hogy legyen a fizikai biztonság biztosítása a menekülés pillanataiban és későbbi életük során, amikor kénytelenek részt venni olyan közösségekben, ahol jelen lehet a bántalmazó.

Nyilván, igen, van rendőr ismerősünk, több is, a s-i rendőrkapitány az ott lesz, azt mondta a faluból nem tudja kizárni, de ha a temetésen ott van, akkor onnan el tudja vinni, ami nekünk nagy segítség lenne, legalább egy kicsit elbeszélgetne vele, amíg hazajövünk, én attól félek, hogy megbújjik és követ minket. (20. interjú)

De ott is végig néztük, a vonaton is, az állomáson is, hogy nincs ott senki, nem-e követ senki, nincs-e olyan ismerős, akik esetleg lát, de nem volt semmi. És akkor így tudtunk eljönni. (2. interjú)

Átmentünk a lányokért az oviba, elhoztuk a váltóruhájukat, és aztán elindultunk a buszhoz és közben, mint pár nappal később kiderült, egy kedves anyuka főlhívta a volt páromat, hogy lát minket, hogy megyünk a busz felé és ő pedig várt minket a buszmegállóba. (1. interjú)

A védett házakhoz való megérkezés is bonyolult segítő személy nélkül. Kísérő személyre nemcsak a bántalmazóval szembeni védelem miatt van szükség, hanem azért is, hogy a titkos címmel rendelkező krízisotthonba egy krízisből éppen menekülő és gyerekei fennakadás nélkül eljuthassanak.

És akkor folyamatosan hívtuk őket, hogy most hol vagyunk, most hol vagyunk, hogy akkor hogy menjünk. Úgy-hogy ide értünk oszt ilyen fél négyre, reggel olyan fél tíztől. (25. interjú)

És akkor itt is a 80-as számot kellett ugye hívni és akkor mondták, hogy taxit fogjunk. A taxisok, tehát csak annyit tudtunk, hogy ide kell jönnünk, és a taxifőnök sem tudta, nem értette, négyyszer kellett visszahívni a központot, mire megértette, hogy mi a központnak a címe, úgylátszóan, na mindegy. (1. interjú)

És ott mondta a tanárnő, hogy márpedig ők kihívják a családsegítőt, és mondani fogják, hogy akkor valameddig kísérjenek el, mert ugye akkor már én felvettem E néniékkal a kapcsolatot, hogy visszajöhessenek, családsegítővel. És akkor a családsegítőm odajött, és ő kísért be egészen a városig busszal. 25 kilométert utazott még velem, hogy márpedig biztonságba felüljek a vonatra, ami P-re jön. (12. interjú)

● Kevés idő az újrakezdésre

Fontos kiemelni, hogy az intézménybe bekerülve a bántalmazottak fizikailag és lelkiileg sincsenek olyan állapotban, hogy új életet kezdjenek. Az áldozatoknak a krízis után pár hónapjuk van arra, hogy felépítsenek egy új életet a gyermekeikkel, akár többévnnyi bántalmazás és a szökés után. Fizikai és lelki sérülésekkel kell a gyerekeket beírni új iskolába, hivatali ügyeket intézni, a bántalmazó ellen feljelentést tenni, stb. A szociális ellátórendszerben minden alkalommal pozitívan nyilatkoztak a segítő személyzetről azzal kapcsolatban, hogy nagy rutinnal és készségesen segítenek az ügyintézésben és a bürokratikus eljárásokban.

Mer' aki nem volt benne, soha nem fogja felfogni, hogy mitől gondolkozik úgy az anyuka, feszülten, idegesen és nyugtalanul. És én mondtam a hivatalba, hogy K, én már két éve nem alszok, két éve, te se aludnál két éve éjszaka, nappal gondolkodni kellene azon, hogy mi legyen, hogy legyen. Meg ha félnél. (22. interjú)

Nagyon remélem hogy nem úgy sikerül, azért itt megvan a háttér azért hála Istennek, nagyon sok segítséget kapunk. Tehát ha csak nézzük a papírmunkát, a hivatalos dolgokat, ezt képtelenség lenne, elintézni otthon. (24. interjú)

Se kinézetben, sem pedig mentálisan nem voltam olyan állapotban, hogy el tudtam volna intézni, hogy most iskolát keresni, beírni a gyerekeket, fűzet, tankönyv, ruha, tehát tényleg az alapoktól kellett felépülnie az egésznek. Át kellett..., bankszámlát nyitni, hogy a családi pótlékot legalább átkérjem ide. [...] Mint hogyha egy szellemi fogyatékos lettem volna, nem pejoratív értelemben mondtam, közgazdász diploma van a zsebemben és azt nem tudtam kinyögni, hogy kérek egy kiló kenyeret, annyira teljesen padlón voltam, szellemileg is, érzelmileg aztán meg főleg. (7. interjú)

...arról nem beszélve, hogy ha csak nem is azt nézem, hogy mind anyagiban, vagy ugye hogy azért ez egy lélegzetnyi lehetőség, de lelkiekben is, akármerre megyek és intézek, mert ugye két hete vagyunk itt, de én már gyámügytől elkezdve, bíróságot, kormányablakot mindent megjártam, én még a gyámügyön is ölelést kaptam. Szóval nem mondhatok semmi rosszat erre a helyre. (6. interjú)

Az, hogy idejöttünk, hogy fedél került a fejünk felé, hogy itt adtak egy komplett garnitúra ruhát, elkezdtek visszavezetni az életbe, abból a zombi státuszból, kiközösítettek és elintézték a gyerekek beiratkozását, itt helyben. (7. interjú)

Az ellátórendszer nagy gyengesége, ami minden interjúban felmerül, hogy az áldozatok szemszögéből nézve csak pillanatnyi időre biztosítanak ellátást. Többször elhangzottak olyan történetek, ahol végül valahogyan megoldották, hogy a megengedettnél többet is az intézményekben maradjon a krízisből menekült bántalmazott.

Többször megjelent az interjúkban, hogy a krízisközpontokba kerültek nagy része alacsony társadalmi osztály tagja, cigány származású. Ezenkívül egyedülálló nők, akik jellemzően könnyű fizikai munkákba helyezkednek el. A lakástulajdonosok „rendezett háttérű”, középosztálybeli bérlőket látnak szívesen, ezeket az elvárásokat egy áldozatnak nehéz teljesíteni társadalmi pozíciójából fakadóan (pl. kisebbségi háttér, rendezetlen párkapcsolat, a bántalmazás nyomain).

És én megmondom őszintén, jobban bízik az anyaotthonokban, mint az albérletbe, hogy befogadnak. Mert az albérletekben is oda kell figyelni mindenre. Mindenre anyagilag is, meg hogy ki ne dobjanak, amikor akarnak. (22. interjú)

Hát valljuk be, ha bárhova költözök, ha albérletbe, akkor az általában egy-két havi kaució, meg még a plusz adott havi, százezrekről beszélünk. Ez az, ami rengeteg anyát szerintem megfog. (6. interjú)

● **Egyéb**

Bár minden esetben hálával fordulnak az alanyok az intézményrendszerben dolgozókhöz, néhány esetben megemlítik, hogy **más szabályok** működnek, mint amihez hozzá vannak szokva. Bár a bántalmazó az áldozat életének nagy részét kontroll alatt tartotta, a háztartási teendők az áldozatot érintették. Egy menekülési helyzet után nehézségként fogalmazódik meg új lakóközösségbe kerülni (gyerekekkel együtt), ahol az áldozat az eddig megszokott rutint és kontrollt is elveszti.

Én csak pozitívat, persze vannak szabályok, de hol nincsenek. Azért ebbe van írott és íratlan szabály, munkahelyen közösségben mindenhogyan, ugye azért itt vagyunk egy páran, de én nem gondolnám, hogy nehéz betartani. Főleg úgy, hogyha az ember van egy lelkiállapotban és valaki jobb kezet nyújt, akkor nem nehéz ahhoz alkalmazkodni, ha már egyszer jól tesznek vele. (6. interjú)

Mert itt ez egy csodálatos hely. Azt hiszem, hogy a K néni az egy olyan ősanya típus, hogy megcsókolnám a lába nyomát is. De maga az intézményi élet olyan emlékeket hoz elő és olyan állandó gyomorideget, amin nem lehet túllépni. A kontroll, ami itt nem kéne, mert beszélnek velük erről, hogy ez nem olyan, de életem ebben 11 évet, és vannak pillanatok, amikor megkérdeznék valamiről vagy idézőjelben elszámoltatnak, vagy ránézek a kamerákra, és ez még nem az igazi. (33. interjú)

Megmondom őszintén, amikor benne voltam, meg elkezdtem, olyan volt, mint hogy Jézusom, hol vagyok én, egy börtönben, ellenérzések támadtak bennem, akkor, de menetközben vagy utólag, vagy soha nem is merül fel benne, akkor ez volt a szükséges, tehát mindenféleképpen aki egy ilyen helyzetben van, annak igenis meg kell mondani, hogy mit csináljon és hogy csinálja, onnantól kezdve, hogy bejöttek, szobavizit, hát itt bizony már neki kéne állni mosni, mikor főztem utoljára, tehát ilyen minimál dolgokban, de fel kellett az egészséget építeni újra az életet, egy rendszert vinni dolgokba. (7. interjú)

Kritikaként merül fel az anyaotthonok befogadásával kapcsolatban, hogy **nem átlátható** az, hogy kik kerülhetnek be, ezen kívül, hogy fenyegetésként élük meg az áldozatok a gyerekek gyámság alá helyezését.

Én megmondom őszintén a P városi családsegítősekkel abszolút nem vagyok kibékülve, annak segítenek akinek akarnak. Volt olyan anya, hogy segítettek neki önkormányzati házhoz jutott, segítettek ehhez, nekünk csak azt tudták mondani, és nem csak nekem, jó párnak, nem is, nem így lesz, nem úgy lesz, és ijesztgetik az embert, hogy elviszik a gyerekeket. (23. interjú)

További kritika, hogy sokszor ígéret ellenére **nincs visszajelzés** azoktól, akihez a személy segítségért fordul, vagy van ugyan visszajelzés, de nem történik előrelépés. Ez olyanok esetében merül fel, akik lakhatási céllal vesznek igénybe az ellátórendszert.

Én magamtól keresem a szállásokat, mert már most már annyira odáig jutottam, hogyha én elkezdek keresgélni, Igen, van olyan családsegítő szolgálat ahol beveszik itt, a másikon ki [értsd: egyik fülén be, a másikon ki]. Majd csinál, majd csinál. Van olyan, akiben nem bízom, mert ismerem, mert hiába bízom rá, mondjuk otthonról van ez a személy, és kénytelen vagyok azt felhívni akiben bízom, mert nekem az nem cselekszik. Hogy majd, majd, majd. Az anyáknak sok krízisközpont nem is akar hinni. Nem akar hinni. Én amikor így járkáltam, bujkáltam a gyerekekkel, két falut mentünk gyalog akkor és hívtam egy nyílt utcáról őket nem akarták elhinni, hogy én az utcán vagyok. Vagy büntettek engemet azért, mert legutóbb én kimentem valamikor, vagy én nem tudom, de én már sírva fakadtam, de én már nagyon sírtam akkor neki. És akkor is azt mondja, hogy várjon, meg hívjon vissza majd, hátha felettesem még megengedi, meg ilyenek. (22. interjú)

Az interjúkból kirajzolódik egy tendencia a szakemberek részéről a „**család egyben tartására**”, ahol sajnos a családképbe beletartozik a bántalmazó is.

Igen. Ő tudta, mert ők is ismerik, mert a családsegítőm, az egyik, az nem odavalósi, ahol lakom. De viszont a másik, a segéd, az igen, az odavalósi, és ő már mondta neki, hogy márpedig ők olyan család, hogy ők, ő olyan családból származik, hogy ő nem engedne el. A gyerekekkel. [...] Hogyha én el akarnék jönni, ott akarnám hagyni, a gyerekeket nem engedték volna el velem. (12. interjú)

Tapasztalatok az ellátórendszerrel – Összefoglalás

Az ellátórendszerrel kapcsolatos tapasztalatokat, módosítási igényeket megvizsgálva elkülönítettük az intézmények igénybevételével kapcsolatos személyes és rendszerszintű akadályokat és változtatási igényeket. Külön foglalkoztunk magának a krízisellátásnak a kritikájával.

A rendszer igénybevételével kapcsolatos észrevételek:

- A kliensek jelentős részénél az intézményi függés a teljes életút része. Ezekben az esetekben a függetlenség támogatása a segítségnyújtás integráns része kell, hogy legyen.
- A rendszer ismerete, a rendszerről való tudás önmagában erős ösztönző ahhoz, hogy a kilépés felé terelje az áldozatokat. Az információterjesztés arról, hogy van hova menekülni, nagyon erős motiváció a további bántalmazás elkerüléséhez.

Az ellátórendszer igénybevételével kapcsolatban a következő közvetlen akadályok merültek fel:

- a jelenséget a környezet, az áldozat elfogadja,
- az áldozat elszigetelt,
- a bántalmazónak „jelentenek”,
- az áldozatnak nincs telefonja, internet-hozzáférése,
- az áldozat fél, hogy elveszik a gyermekeket,
- fél, hogy a sikertelen segítségkérést megtorlás követi.

Az intézményi rendszer egyes szereplőivel szemben a következő nehézségek merültek fel:

Bár a családsegítő sokszor nyújt hasznos segítséget,

- magasabb szocioökonómiai státuszúak félnek igénybe venni,
- a központi szerep miatt túlterhelt; a feladatok újraelosztása meggondolandó.

A rendőrség megítélése kettős:

- tehetetlennek írják le: vélt vagy valós jogszabályi akadályok miatt nem avatkozik közbe,
- ugyanakkor hatékony lehetne, ha a bántalmazót fizikailag eltávolítaná az áldozat környezetéből,
- elvárásként megjelenik az áldozat jogainak védelme a bántalmazó jogainak védelme helyett.

A gyámhivatallal kapcsolatosan a leggyakoribb:

- fenyegető kép: elveszik a gyermekeket.

Egyéb intézmények

- óvoda- és iskolapedagógusok találkoznak leginkább a bántalmazott szülővel, de nem jellemző, hogy beavatkoznának,
- háziorvossal, védőnővel ritkán beszélnek meg a problémákat az áldozatok, mert az a percepció, hogy a sérüléseket figyelmen kívül hagyják, a bántalmazottat pszichiátriai-pszichológiai ellátásba irányítják.

A krízisellátás kritikája

- Férőhelyhiány van a tartós és ideiglenes bentlakásos intézményekben, ami nehezíti a kilépés megvalósulását.
- Az áldozatok minden esetben beszámoltak arról, hogy a menekítés közben probléma, hogy nincs velük kíséret, aki védelmezné őket a bántalmazótól.
- Ugyanakkor a védett helyen időhatár szerint tölthető időtartam sem feltétlenül elegendő az új egzisztencia felépítésére.
- Egyeseknek nehézséget jelent az intézményi szabályok betartása, az új szabályrendszer áttekintése, a gyermekek gyámság alá helyezésével kapcsolatos félelem, a lakhatással kapcsolatos visszajelzés hiánya, valamint egyes szakemberek részéről a család újraegyesítésének presszionált szándéka.

4.5. Diskurzuselemzés

A jelen fejezetben az interjúszövegeket a diskurzuselemzés módszerét használva tanulmányoztuk, e módszerrel igyekeztünk olyan összefüggések feltárására, amelyek a szövegekben explicit módon nem jelennek meg, de a szóhasználat, megfogalmazás, fogalmi háló elemzésével láthatóvá válnak.

Az elemzés során elsődlegesen nem az ok-okozati kapcsolatok feltárására törekedtünk, hanem a leírás alapuló megértés volt a cél, vagyis: „a diskurzusban megjelenő alternatív tudatformáknak, az őket alkotó kijelentések rendszerének, az általuk hordozott kimondatlan előfeltevéseknek, valamint az ezeket megjelenítő szereplőknek az azonosítása” (Glózer, 2007, 263. o.)

A tematikus diskurzuselemzés révén azonosított és a következőkben bemutatásra kerülő négy metatéma:

1. a felelősség kérdése,
2. a családmodell és férfi/nő szerepek,
3. a párkapcsolatra vonatkozó mítoszok
4. és a leggyakrabban alkalmazott megküzdési módok.

4.5.1. A felelősség kérdése

Az interjúk elemzése során választ kerestünk arra a kérdésre, hogy az áldozatok hogyan kezelik a felelősség kérdését, vagyis a kifejezőmódban megjelennek-e a bántalmazó, illetve az áldozat hibáztatására utaló direkt vagy indirekt jelek, valamint a közös felelősség, vagy a felelősség legalább részleges átvállalásának kérdése.

A saját felelősség és/vagy hibák, tévedések, mulasztások hangsúlyozása lényegében megfelelnek az áldozat hibáztatás mechanizmusának, vagyis annak a működésnek, amikor az áldozatot tesszük (részben vagy teljes egészében) felelőssé egy negatív esemény bekövetkezéséért (Z. Papp, 2017).

1. A saját felelősségre utaló reprezentációs módok

A diskurzusok alapján a következő szempontokat tudtuk beazonosítani:

- **Annak hangsúlyozása, amit az áldozat tett vagy nem tett, illetve nem megfelelően tett**

Az ebbe a csoportba sorolt interpretációknál hangsúlyt kap az áldozat viselkedése mint olyan elem, ami a bántalmazást elindítja. Ez nem jelenti a felelősség teljes átvállalását az erőszak megtörténtéért, de a (különböző mértékben megélt) részességet a bántalmazásban, illetve az elkerülés kudarcában igen. Ehhez kapcsolódóan néhány interjúban az a feltételezés is megjelenik, hogy ha az áldozat megtalálja azt, amit rosszul csinál, és azt megváltoztatja, akkor jobb lesz a helyzet.

Számos esetben a jelen időre utaló nyelvi marker jelenléte jelzi, hogy a kilépés ellenére az áldozat értelmezése a történetekről nem változott meg.

.....
Meg amiatt [kaptam], hogy mikor láttam, hogy felidegeskedik valamin, akkor sem kedves voltam, hanem visszabeszéltem, csúnyán beszéltem, kiabáltam [...] Meg, hogy akár ha már csúsztam, másztam a vért fújtam, én akkor is fújtam a magamét. Mondjuk ez az én hibám. (39. interjú)

.....
Én nem akartam, amit ő nagyon akart, ami tulajdonképpen hozta ezt az egész dolgot maga után. (17. interjú)

.....
Amúgy olyan szinten én váltottam ki belőle, hogy túl szókimondó voltam, hogy esetleg talán könnyebb lett volna, hogy ha nem közlöm vele ezeket a dolgokat, hogy én el szeretnék menni, hogy én mit tervezek. (39. interjú)

.....
Ugyebár hát valamennyit, hát nem mondom, hibás vagyok, csak ahogy telt be a pohár, egyre több mindenkinek, akivel például összefutottam ismerősök, meg az ő rokonságával, hát panaszkodtam, meg elmondtam dolgokat, ők ugyebár visszamondták, ő meg e miatt szégyellte magát, akkor próbált rám terelni. És akkor emiatt egyre többet kaptam. (38. interjú)

Rá egy hét múlva ez történt, hülyeségből ez is, abból a Facebookból. Hogy én olvastam a Facebookon, hogy kivel mit ír, aztán én így visszamondtam neki, és ő ezért. Ez is hát eléggé vérzett, elég mély volt. (26. interjú)

- **Felelősség a bántalmazás fennmaradásáért azáltal, hogy a kapcsolatban maradt**

Ezekben az interpretációkban arra kerül a hangsúly, hogy az áldozat elkerülhette volna a bántalmazás folytatóságát azzal, ha időben kilép a kapcsolatból és/vagy segítséget kér, de azt nem tette meg.

Én ott hibáztam, ahogy mondtam is, hogy nem mertem lépni, nem mertem szólni sokáig senkinek, hogy velem mi történik, vagyis hogy a négy fal között mi történik. (33. interjú)

Azt már tudtam hogy el kell jönnöm, egyébként én már hetekkel előtte, amikor először megvert, akkor. Csak ugye bocsánatot kért, nem akarta, ilyenkor jön a nagy szöveg [...] egy férfi egy nőnek elkezd kedveskedni, nem kellett volna, az elsónél kellett volna eljönnöm. (17. interjú)

Talán ezért is nem tudom, hogy mikor azt kérdezték tőlem is, hogy miért eddig. Nem akartam kudarcot vallani. Úgy éreztem kudarc annak ellenére, hogy bárki megmondja akik ismertek, hogy nem ennyit, hanem még egy százalékát sem túrték volna el, amit én túrtam mellette. (3. interjú)

- **Felelősség a bántalmazás fennmaradásáért azáltal, hogy nem vette észre időben, hogy partnere bántalmazó**

A fentiekhez hasonlóan itt is az idői dimenzió hangsúlyos, de a felelősség megélése itt abban áll, hogy az áldozat nem figyelt fel idejekorán a jelekre, ami által a bántalmazás, illetve maga a bántalmazó kapcsolat elkerülhető lett volna. Ez jelentheti egyrészt az adott kapcsolatban történtek nem megfelelő értelmezését, vagy a korábbi párkapcsolatra, vagy az abból származó gyerekekkel való viszonyra vonatkozó ismereteket, információkat, illetve azok hiányát. Ezekben az interpretációkban közös, hogy a bántalmazás az adott kapcsolatban mintegy törvényszerűen jelentkezik, azt megakadályozni nem lehet, csak úgy, ha az áldozat kitér(t volna) a kapcsolat elől.

Tizenegyedik éve vagyunk házasok, ezt már látni kellett volna, hogy miért mentem hozzá... nem láttam. (24. interjú)

[Azt, hogy miért nem tartja a kapcsolatot az előző kapcsolatban született fiával] nem kérdeztem tőle soha, lehet hogy meg kellett volna kérdezni, és akkor rájöttem volna bizonyos dolgokra. (19. interjú)

A két [előző kapcsolatban született] gyermekével is voltak problémák, kamaszkorukig nem voltak szobatiszták, ami már kellett volna, hogy egy intő jel legyen, hogy vajon miért nem [...] aztán ahogy a lányom hét éves lett, egyetlen pillanat volt csak, hogy állandóan a mosdóban volt, WC-n ült és hasmenése volt, és akkor villant be hogy hát a légkör, a folyamatos lelki terror. (24. interjú)

Már észre vehettem volna előbb is, így nem csak fizikailag, hanem lelki terrorban tartott végül is. (2. interjú)

Hát bele[ment a partnere szabályaiba] sajnos, mert naiv voltam. És akkor még nem láttam át, hogy ez arra megy ki, hogy teljesen csak kisajátítson és mintha a tulajdona lennék. (35. interjú)

- **A partnertől való túlzott függőség mint a bántalmazó kapcsolatban maradás indoka**

A bántalmazás elkerülésének kudarca a beszámolók szerint összefügghet azzal is, hogy az áldozat érzelmiileg függ a bántalmazótól, és emiatt nem lép. Ez sok esetben összefügg a női, illetve feleségszereppel összekapcsolódó viselkedésmintákkal, ezért ezt részletesebben ott tárgyaljuk.

És sajnos tényleg kellett ahhoz egy úgymond egy ilyen durvulásnak lennie [ti. az apa elrabolta a közös gyermeküket], hogy én ezt az egészet ki tudjam magamból írtani, ezt hogy én, mert valahogy egy ilyen

szelmi függőséget alakított ki bennem. Tehát, hogy tudtam, agyilag tudtam, hogy helytelen dolog, amit csinál, hogy büntető ügyekben van benne, és hogy ezek nem helyesek és mégis valahogy függtem tőle. (36. interjú)

- **Felelősség azért, mert a bántalmazó férfit választotta**

A bántalmazó kapcsolatért vállalt felelősség további formája, amikor az áldozat a saját hibájaként éli meg, hogy rossz/nem megfelelő férfit választott, és emiatt (tehát az áldozat döntése nyomán) került az erőszak a családba.

Az a baj, hogy én csak az ilyen rossz pasikat szedem föl, tehát én erre azt szoktam mondani, hogy hozzám csak a rossz csapódik [...] azt szoktam mondani, hogy elromlanak mellettem a pasik valamiért, úgy jönnek, normálisak aztán évről évre minden rosszabb. (38. interjú)

El lehet mondani erre a kapcsolatra, hogy beválasztottam. (27. interjú)

Ezt az interpretációs módot gyakorta az áldozat környezetében lévők is megerősítik, annak hangsúlyozásával, hogy a (rossz) választás következményeit az áldozatnak kell viselni, vagyis az előállt helyzetért – legalább részben – ő is felelős.

Mindenhol azt kaptam, hogy ezt választottad, akkor csináld. (34. interjú)

Apámék hiába éltek, nem segítettek, meg nem is mentem volna hozzá. [...] Tudták [a bántalmazást], de azt mondták első perctől, hogy amilyen rózsát szakítottam, olyat szagoljak. (14. interjú)

- **A szégyen mint a segítségkérés elmaradásának oka**

Számos interjú elemét képezi az a narratíva, hogy az áldozatok a bántalmazás miatt szégyent élnek át, amit nem akarnak kifelé felvállalni, részben azért, mert a bántalmazást saját kudarcukként értékelik, részben pedig a háttérben meghúzódó büntudat miatt, hogy tudniillik „engedik”, hogy ezt megtörténjen velük. Ezek az (egyébként nagy gyakorisággal előforduló) interpretációk azért érdemelnek fokozott figyelmet, mert a felelősség ilyen értelemben vett torzítása a bántalmazó kapcsolatokban maradás kitüntetett oka.

Az ember valahol szégyelli ezt a dolgot, hogy ilyen dolgok előfordulnak a párkapcsolatában és próbálja úgymond eltussolni, vagy nem beszélni. (36. interjú)

Úgy gondoltam, hogy ez az én bajom, senkinek semmi köze hozzá, meg hát ez olyan égő, vagy, hogy mondjam. (40. interjú)

A válást is úgy intéztem, hogy ezek a dolgok [a bántalmazás] ne kerüljenek napvilágra. Két tanút kellett behívnom és mindegyiket kértem, hogy ne beszéljenek ezekről a történeésekről, hanem minél előbb válaszanak el, mondják azt, hogy elhidegültünk. (15. interjú)

Ki sem mentem utcára, amikor látható nyomai voltak, én szégyelltem el magam, ha bárki látott rajtam valamit, monoklim volt, kék-zöld vagyok, nem mentem ki. (28. interjú)

Mert ha kimegy az utcára, van egy lila folt, mondjuk magán, egy mokaának nevezik, mindenki magát fogja nézni, belegondolnak úristen ezt az ura üti-veri, miért hagyja, miért nem tesz ellene, ez egy nőben mindig végigforog és végigmegy az utcán, szégyen, mellette megy a saját ember aki üti, ő meg büszkén megy mellette, ez a legnagyobb szégyen, nem az ahogy a nő él mellette, és szenved, hanem az ember a szégyene, de a nő mégis úgy érzi hogy az ő szégyene is, mert ő ezt végig csinálja, mert ebbe él, nem lép, nem tesz ellene semmit, ezért szégyelli magát egy nő, hogy ütlegelve van. (27. interjú)

● **Direkt önhibáztatás**

Az elbeszélésekben ritkán, de előfordul az is, hogy az áldozat közvetlenül saját magát hibáztatta a bántalmazásért. Fontos hangsúlyozni, hogy ezekben az esetekben az időperspektíva (múlt idő használata) jelzi, hogy a felelősségtulajdonítás kérdése a kilépés után (feltehetőleg) változni tudott.

Sokáig nem beszéltem. Inkább mondjuk így, tehát azt gondoltam, hogy én vagyok a hibás ebben az egészben, és ezért sokáig nem beszéltem. [...] Tehát elhittem azt, amiket ő mond. Hogy ezt tényleg én okoztam ezt, hogy ő ilyen depressziós, meg köztünk így tönkre ment minden. Meg nyilván leginkább az impotencia, aminél azt gondoltam, hogy én lehetek a hibás. És ezt szégyelltem annyira, hogy nem nagyon beszéltem. (15. interjú)

Én próbáltam azért mindig, hogy fejezzem ki magam, hogy jó legyen ez a kapcsolat, hogy biztos én vagyok a hibás, azért, hogy ha valami nem tetszik neki. (22. interjú)

A fenti értelmezések kapcsán érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy ezek az interpretációk a kilépés után hangzottak el. Az áldozatsegítés kapcsán ez felveti annak a fontosságát, hogy az alkalmazott intervenciók állítsák a fókuszba a felelősség kérdését, és segítsenek annak kognitív áttervezésében.

Megemlíthető továbbá, hogy más nőkre vonatkozóan az áldozathibáztató reprezentációk egyáltalán nem jelennek meg.

2. A bántalmazó felelősségére utaló reprezentációs módok

Az az interpretáció, hogy akár a bántalmazás megjelenéséért a kapcsolatban, akár annak fenntartásáért egyértelműen és kizárólagosan a bántalmazót terheli a felelősség, az interjúkban gyakorlatilag nem jelent meg. Jellemző volt viszont a mentségek, a bántalmazó felelősségét csökkentő tényezők keresése, a külső körülmények, illetve a bántalmazó kontrollja alatt nem álló faktorok hangsúlyozása.

● **Alkohol- és kábítószerhasználat**

A leggyakoribb magyarázat a bántalmazó magatartására a szerhasználat, illetve az alkohol vagy drog általi befolyásoltság, ami részben magyarázatául szolgál a bántalmazásnak, részben fel is menti a bántalmazót a felelősség alól (ti. az alkohol a „felelős”, nem a partner).

Az alapja az egésznek az alkoholizmus volt. Akkor volt inkább olyan nagyon elviselhetetlen. (33. interjú)

Odajött, azt' akkor belevert a fejembe, úgy hogy agyrázkódást kaptam. És az is azért, mert a ital, mert ittak, és akivel ivott, arra megfúltt [értsd: féltékeny lett]. (25. interjú)

Hát az első 5-6 év minden jól ment, semmi, annyi nem került szóba, hogy egyszer megütött volna, semmi, de ugye hozzányúlt ezekhez drog, alkohol, és ezeknek a következményei ugye, hogy amikor nem volt, akkor ingerültebb volt, és ez váltotta ki nála azt, hogy kereste a hibát, hogy min töltheti le az idegét és én voltam ott [...] Hát ugye az a baj, hogy az ember csak kipróbálja és ugye utána meg már rá kap. Mert ugye tetszett neki az az érzés, amit érezni lehet tőle – gondolom. És utána meg mikor meg már nincs, akkor meg már az ideg, az adrenalin, vagy én már nem tudom, hogy mire lehet ezt mondani, hogy amikor hiánya van ennek a készítménynek, akkor ez így jön ki rajta. (7. interjú)

Hát nem az, hogy megbocsátottam neki mindig, csak akkor nem volt magánál úgymond, mert ivott, és elég sokat ivott, és aztán megbolondult. Tudtam, hogy olyankor nincs magánál, másnap megbánta. (26. interjú)

Amikor éppen rájött az az öt perc, amikor kikattant az agya a drog által, vagy nem is tudom, nem tudom mire ráfogni azt, hogy ő miért viselkedett így. (16. interjú)

Ezek az interpretációk implicite magukba foglalják azt a feltételezést is, hogy az alkohol- vagy drogfogyasztás szükségszerűen vezet a bántalmazáshoz, vagyis a szerhasználat és a bántalmazás közti kapcsolat teljesen

természetes, magától értetődő és indokolt. A józan állapotában rendes, jó partnerből az alkohol/drog – meg nem kérdőjelezett módon – csinál agresszívat.

Hát, ha nem ivott, különösebb baj nem volt vele. Ugye hétköznap nem is nagyon ivott, ugye, mert mondjuk az, az igaz, dolgozni azt mindig eljárt, ha lehetett túlórázott is. Hát ez a bántalmazás inkább hétvégenként volt, akkor beivott rendesen, és ha elért egy szintet az alkohol nála, akkor kötekedett állandóan. (40. interjú)

Elkezdett inni, és kezdett megint kötekedni. (33. interjú)

Hát így röviden neki az alkohol, ami úgymond agresszívvá tette, de brutálisan. Ha ő ivott, akkor ott vége volt mindennek. [...] Akkor utána már kezdett eldurvulni, csak ez akkor volt, amikor ivott. Mikor nem ivott, akkor tényleg jó volt minden. (26. interjú)

● **Traumák, erőszak, elhanyagolás a bántalmazó származási családjában**

A bántalmazásért viselt felelősség csökkentésének leggyakoribb módja, ha az áldozatok olyan tényezőkkel magyarázzák az erőszakos viselkedést, amelyek nincsenek a bántalmazó kontrollja alatt.

Az áldozatok egy része a bántalmazás magyarázataként azt a pszichológiailag feltehetőleg helytálló összefüggést használja, amely szerint a bántalmazó partner gyerekként maga is rossz élményeket szerzett és/vagy rossz mintákat látott, és ez az oka az erőszakos viselkedésének. Ennek az interpretációnak implicite része az is, hogy a gyermeki negatív tapasztalatok kvázi feljogosítást adnak a bántalmazásra, miközben az egyáltalán nem jelenik meg, hogy egy felnőtt minden esetben felelős a viselkedéséért – vagyis a magyarázat egyben helytálló és elfogadható indokként kezd működni.

Azért én már a terhesség során lekezdtem így kapizsgálni, hogy itt valami nem stimmel, de egyrészt mindig azt mondtam, hogy fú, hát ő nem családban nőtt föl, azért én akárhogy is nézzük végül is családban nőttem föl. [...] És legyen türelmes, meg hogy majd... (37. interjú)

[...] hogy az agresszivitása, azt meg én nem tudom, hogy mire vezethető vissza, hogy az italtól-e vagy gyerekkora, mert őneki is elég rossz gyerekkora volt. (25. interjú)

Hát neki is az apukája is alkoholista volt, és ugyan úgy az anyját verte. Úgy hogy ő is ugyanebben nőtt fel, ő ugyanezt folytatta. (41. interjú)

● **A bántalmazó életkora, kapuzárási pánik**

A bántalmazó felelősségét csökkentő további interpretáció az, amikor az áldozatok az agresszív viselkedést a bántalmazó életkorának előrehaladtával indokolják, mintha az egyértelműen maga után kellene, hogy vonja a bántalmazást. Az életkorral összefüggő másik jellemző hivatkozás az az elképzelés, amelyben a bántalmazás kvázi-okaként a „kapuzárási pánik” jelenik meg.

Ahogy kezdett idősödni úgy butult, megivott egy pohárral nem volt úgy még probléma, de amikor a második pohár volt bevörösödött és onnantól kezdve vége volt [...] énnekem ezt annak idején megmondta az anyja, idősödni fog, nem fogok vele bírni, be is jött a szava nekije. (23. interjú)

[a bántalmazás] egyre erősödött, gondolom azzal együtt járt, hogy talán ő is idősödött, tehát 47 éves most már lassan, kapuzárási pánik. (24. interjú)

lehet hogy a kor is hozza, ugye ő 62 éves, lehet hogy nála most van a kapuzárási pánik. (19. interjú)

● **A bántalmazó mentális, érzelmi vagy anyagi problémáinak hangsúlyozása**

Szintén a felelősség alóli mentesítés jellemző módja, ha az áldozat a bántalmazó különböző nehézségeit, problémáit kezeli a bántalmazást magyarázó okként, mintha az nem volna a bántalmazó által kontroll alatt

tartható, és megváltoztatásáért nem lehetne/kellene semmit sem tenni. Ezek az okok néha kombinálódnak is (pl. az anyagi veszteségek okozta mentális probléma lesz a bántalmazás magyarázata).

Szerintem vagy valami beütése van, vagy valami, én nem tudom [...] Sokan például a faluban azt mondják rá, hogy sárga lapos [bolond]. (32. interjú)

Én azt mondtam nekik [a bántalmazó férj családjának], hogy ő segítségre szoruló orvosi segítségre, hogy próbálják meg, hogy elvitetni kivizsgálásra, vagy akármi, mert tényleg ez beteges féltékenység. Én nem tudom, hogy ezt lehet-e gyógyítani, vagy nem. (4. interjú)

Mondjuk lehet, hogy őneki pszichológiai kezelés kéne, mert aki ilyen hirtelen indulatú. Mert jól van az ember fel tudja magát húzni, meg én is van olyan, hogy ideges vagyok, de azért, hogy ennyire. És akkor ő olyan hogy ha ideges, ő mindjárt üt is vagy felborít. (25. interjú)

Tök normális volt, meg szerethető, meg tényleg jól bánt a kislánnyal, velem is, csak egy idő után kezdett úgymond besokallni. Lehet, hogy neki sok volt az, hogy egy kislánnyal mentem és még ő nem készült fel úgymond az apaságra. (26. interjú)

Volt egy cége, egy belga cége, és a fővállalkozó, az átvágta, és akkor elvitte a végrehajtó az autóját, Mercedes C-class, meg ami értéke volt, készpénze, mindent elvettek tőle. Kiforgatta. És akkor, akkor, akkor úgy kezdett el lecsúszni még jobban. Nem tudta földolgozni. (35. interjú)

● **A felelősség csökkentése az apaszerepre hivatkozás által**

Az ebbe a csoportba sorolt interpretációkban az áldozatok a férj/feleség (férfi/nő) szerepben megélt bántalmazás indokaként a partner apai szerepét említik. A felelősség csökkentés néhol kifejezetten annak hangsúlyozásával történik, hogy az apa a gyereke(ke)t nem bántalmazza.

Sokkal jobban felhúzta magát, gondolom, hogy a gyerekről volt szó, ő nagyon odavan értük, gondolom azért is. (16. interjú)

Tehát én ezt mondtam is, hogy őket nem bántotta. Énrám akárhogy haragudott, engem ütött ez tény, de a gyerekeket soha, nem. Őket nem, kiabálni kiabált, vagy ha olyan dolgot csinált, tegyük fel az egyik vagy a másik, hogy most így utólagosan a nyolc év után, akkor csak kiabált, de megütni nem. Még akkor sem, mikor az egyik fiam, történt egy olyan dolog, hogy majdnem felgyújtotta a buszmegállót fényes nappal, és polgármester úr ugye jött, és megtette a feljelentést a fiam ellen, és ugyanis voltak ebből problémák, és mondta a gyámügy, meg hát a polgármester is, hogy megérdemelt volna egy atyai pofont, de akkor sem, de nem bántotta. Kiabálni kiabált velem, tény és való, meg elvettük tőle a telefont, és mondtuk, hogy nincsenek haverok, befejeztük. Tehát büntetés volt, de azt, hogy megüsse azt nem, azt nem csinálta egyáltalán. (33. interjú)

[a partner szavait idézi:] „Tehát ez a gyerek az, akivel én magamhoz láncoltalak, örökké velem fogsz élni mert, hogy van egy közös gyerekünk.” [...] Valószínű, hogy a lányunk születése okozta nála ezt, akkor is velem fogol élni, ha nem akarsz. Tehát bármit teszek, ott leszel mellettem. (38. interjú)

● **A közös felelősség hangsúlyozása**

Ritkán ugyan, de az interjúkban megjelenik a bántalmazó kapcsolatért viselt közös felelősség, amely szintén a bántalmazó legalább részleges mentesítésének módja.

Mondjuk így nőként elég rossz így beismerni saját magunknak azt, hogy valami nem sikerült a kapcsolatban. Mindenhez két ember kell, ezt azért úgy nehéz beismerni, hogy valami nem úgy sikerült, ahogy szeretünk volna. (2. interjú)

- **A felelősség kérdésének negálása**

További lehetőség a bántalmazó mentesítésére az, ha a felelősség kérdése fel sem merül, vagyis a bántalmazó kapcsolatba kerülés vagy az abban élés egyszerűen „megtörténik” az áldozattal, azért deklaráltan sem ő, sem más nem felelős.

... *Tehát nem gondoltam volna, hogy ide jutok, tehát soha.* (32. interjú)

... *Hát én kifogtam. [A férje, és a válás után létesített párkapcsolatában az élettársa is bántalmazta.]* (32. interjú)

... *Ezt belül nekem nehéz feldolgozni ezt az egészet, hogy most megint ide jutottam.* (33. interjú)

- **A bántalmazás súlyának minimalizálása**

A bántalmazó felelősség alóli felmentésének módja lehet az is, ha az áldozat a történetek súlyosságát vagy a bántalmazás gyakoriságát igyekszik csökkenteni, vagy arra hivatkozik, hogy az más családokban is megesik, illetve azt hangsúlyozza, hogy a bántalmazó nem látja át annak valódi mértékét.

... *Megütött. Annyira nem vert meg, de megütött.* (16. interjú)

... *Hát már akkor is, amikor az első gyerekkel voltam terhes, nem ütött meg, de hát vitakoztunk, jó hát milyen kapcsolatban nincs vita, de hát majdnem tettlegességig fordult akkor.* (19. interjú)

... *Így olyan öt- hat évig nem voltak nagyobb problémák. Hát igaz mindenhol van igazából, de az hogy bántalmazott volna, úgy különösebben nem.* (25. interjú)

... *Most mondjuk utoljára kilenc évig volt jó. Voltak kisebb súrlódások, de azért úgy el lehetett vele lenni. [...] Nem azt mondom, hogy könnyű volt, de nem volt annyira drasztikus, nem volt annyira kibírhatatlan.* (24. interjú)

... *Eleinte jó is volt minden mert normális volt, kb. 4 évig de közben nem mondom hogy nem ütött meg, vagy nem ivott vagy bármit, csak elnéztem.* (28. interjú)

... *Aki bántalmazó az saját magának sem vallja be, vagy szerintem ő nem gondolja azt, hogy ez akkora bántás lehet.* (2. interjú)

A fentiekhez képest jóval ritkábban jelenik meg az az értelmezés, amikor a bántalmazást a mentségek keresése helyett – legalább részben – a bántalmazó partner személyiségével indokolják az áldozatok.

... *Igen is a férjemben vannak azok a hibás személyiségjegyek, amivel gyakorlatilag, amin ha nem változtat, nem lehet együtt élni.* (31. interjú)

... *Pszichopata egyébként alából is. Őnála a drog is nagyon sokat befolyásolt, az alkohol is, de ő természetesen is ilyen egyébként.* (16. interjú)

... *Szerintem ő alapján ilyen.* (32. interjú)

... *Egy nárcisztikus pszichopatának felel meg az illető.* (36. interjú)

... *Ő egy szociopata, kőkeményen, az összes jellemzőjével.* (24. interjú)

4.5.2. Hagyományos családmodell, női és férfiszerepek

Az interjúk elemzésének további szempontja volt, hogy azokban hogyan jelenik meg a hagyományos családmodell, illetve milyen reprezentációk vonatkoznak a férfi/nő, férj/feleség, apa/anya szerepekre.

A vizsgálat narratívumokban megjelenő ideális családképében a férj és feleség együtt nevelik a gyerekeiket, majd foglalkoznak az unokákkal – a bántalmazás ennek a lehetőségét veszi el az áldozattól, amennyiben kilép a kapcsolatból.

Tehát a saját apjukkal akartam én ezt az egészet, én neki szültem a gyerekeket. Én úgy gondoltam, hogy mi együtt képesek leszünk arra, hogy felneveljük őket, hogy elérjük azt a kort, amit elértünk már a nagyobbaknál is, hogy férjhez mennek, megnősülnek, unokák, és támogassuk őket jobbról-balról. (33. interjú)

Ez egyszer mind azt is jelenti, hogy értékékként a házasság, a család egységének fenntartása jelenik meg, amit részben a bántalmazott nők is megélnék, de a környezet, tágabb család is ezt várja tőlük, még akkor is, ha tudomásuk van a bántalmazásról.

Valamilyen szinten lelkifurdalásom volt akkor [...] hát, hogy készülök öt elhagyni. (39. interjú)

Nagy hiba volt az, hogy ott hagytam az anyaothonokat, de én nem tartom annyira hibásnak azért magamat, mert azért a családomat, – ugye, mint minden anyuka – a családját akarja, beleértve a férjét is. (22. interjú)

[egy bántalmazott nő mondja az apjáról:] Én onnéttől fogva, hogy elváltam, innentől az ő szemében, most nagyon csúnya szót használok, én kurva vagyok, mert én el mertem válni. (3. interjú)

Hazacsaltak azzal az infóval, de ebben ludas volt édesanyám is, összebeszéltek vele, hogy van egy albérlet, kifizették már a kauciót, mindent, ott van náluk a kulcs, menjek be, addig besegítenek amíg nem találok munkát [...], és én bedőltem ennek, de ha anyu nem mondja, nem hittem volna el, de anyu is ezt mondta, ugyanazt mondták. (23. interjú)

És nem tettem semmit ellene, mert hiába fordultam így emberekhez, mind azt mondta, hát az urad, miért nem vagy vele. (14. interjú)

De a bátyjára mindig hallgatott, őrá mindig felnézett. És úgy volt vele, hogy akkor próbál ő segíteni, mert ugye ő nézte a négy gyereket és azt akarta, hogy ne menjünk szét, ne hulljon szét a család. (7. interjú)

Az utóbbi idézethez csatlakozva: a család egységének fenntartása mint követendő cél vagy prioritás mögött gyakorta az az előfeltevés húzódik meg, hogy gyerekeknek az a legjobb, ha az apa jelen van az életükben. Gyakori annak hangsúlyozása, hogy az apa távollétének, hiányának milyen káros hatásai vannak a gyerek(ek)re. Ez egyben a bántalmazó kapcsolatba való visszatérés legfőbb oka is, ahol gyakran megjelenik a gyerekek (vélt) érdekeire való hivatkozás, ami minden esetben elsőbbséget élvez a nő szempontjaival szemben.

Igazság szerint lehet, hogy nézni kell a gyerekeket is, mert azért nekik is nehéz ám [ti. ha az anya kilépése miatt apjuktól távol vannak]. (1. interjú)

Azt néztem, hogy a két kisebbik ne szenvedje azt a hiányt meg, amit a három nagy, apa nélkül, mert azért ez nehéz, hogy az anyai szerepet is lássam el, meg a másik, hogy ne érezzék a gyerekek ezt a hiányt, hát jó akkor legyen, költözzünk megint össze. (23. interjú)

Most legutóbb is, hogy a kisfiú nem volt vele két hónapot, most totál bereccsent. Nagyon hiányzott neki a kisfiú. Most is mindent ígéret, fűt, fát, megváltozik, legyünk újra együtt, meg ilyen dolgok. Azért is mentem most vissza hozzá, most legutóbb, december környékén, most egy hónapot voltam vele, egy hónapot. Menjek vissza. Vissza-mentem. (26. interjú)

Hát a gyerekek. Hát hogy látni, hogy azért ők is mennyit szenvednek. Jó, nagyon sokszor ő miattuk mentünk [vissza]. Volt az a döntésem, hogy menjünk vissza, mivel hogy ők akkor még ugyanúgy szerették az apjukat, meg hogy úgy oda voltak érte. (13. interjú)

Anya, el kell felejteni, ami a múltban történt, az a múlté, ami most történik az számít, azzal kell foglalkozni, és most mi aput akarjuk. Hát, én ugye engedtem a gyerekek kérésének úgymond. (33. interjú)

Gyerekeim úgymond meg akarták ténylegesen ismerni az apjukat, mert ugyanis amikor bekerült [a börtönbe] még kicsik voltak. És ugye nem tudták, hogy miért került be, vagy hogyan, miként, és hát szerették az apjukat. (32. interjú)

Mert most is olyat csinált, hogy eljöttünk, hogy összevagdalta magát, nem rögtön, mindjárt, egy hónapot várt körülbelül, oszt összevagdalta magát. [...] A karját, igen és kórházba került, és akkor éreztem, amikor felhívtak a két gyerek, aki otthon van, hogy mint hogyha engem vádolnának érte, hogyha most meghalt volna esetleg az apjuk, akkor engem vádoltak volna így. Úgy éreztem a hangjukból. És akkor most utána oszt már beszélgettünk az apjukkal, már előtte is beszélünk telefonon. [...] És akkor most ott tartunk, hogy hazamegyek. (25. interjú)

A fentiekkel összefügg, hogy az interjúk alapján a párkapcsolatokban a nők anyaszerepe az elsődleges.

Nekem a gyerek az első, minden anyának nekik kell megadni a legjobbat. (18. interjú)

Ettől tartottam mindig is [hogy elveszi, elveszi a gyerekeket a gyámügy], és most is úgymond ettől tartottam, és mondtam is, meg hát kérdeztem is, hogy ebből remélem a gyerekeknek nem lesz bántódása, én együttműködök a gyámüggyel is, meg mindenkivel. Csak annyi, hogy a gyerekeimet ne, ők nekem... gyakorlatilag az életemből csak őket tudom, tehát nekem csak ők az életem, ők a boldogságom. Nekem ebben az egész életben csak ők. Ők azok, akik úgymond boldogságot nyújtottak, tehát igen. (5. interjú)

Nagyon szeretem őket, imádom őket, és gyakorlatilag nem tudok tőlük elfordulni. Egyszerűen nem tudom azt mondani, hogy nem tudok kimenni [láthatásra], vagy nem látom őket. (29. interjú)

A gyerekeim egy olyan ad erőt adtak nekem, hogy ezt elmondani nem tudom. Sőt az unokáim, nemcsak az itteni gyerekeim, a nagyok is, az unokáim is olyan erőt adtak nekem, hogy ezt elmondani nem tudom. (32. interjú)

A mai napig beteg a gyerekem fizikailag, lelkileg. Énrólam nem is beszélve, mert magamat ostromozom, hogy nem tudtam harcolni és kiállni érte. (3. interjú)

A család egybetartásának elsődleges célja alól azok a helyzetek jelentenek kivételt, amikor a partner a gyereke(ke)t is bántja. Ilyenkor a gyerekek szempontjai a kilépés okaként definiálódnak.

Belenéztem a kislányom szemébe, hogy nem érdemli ezt ő meg, hogy így nevelkedjen föl és ő miatta döntöttem úgy, meg ugye a gyerekek miatt, hogy ne. Van ettől jobb, van ettől más világ és nem csak ez, hogy ugye ezen átéljenek, úgyhogy ő miatta. (38. interjú)

Szóval onnantól eldöntöttem, hogy tényleg ez volt az utolsó, hogy ő kezét emel ránk, meg hogy ilyen szinten már a gyerekek nem érdemlik meg ezt. Nem magam miatt a gyerekek miatt. Ott beszéltek a gyerekek, hogy anya vérzel. Anya fáj, anya miért sírsz? És akkor ... ez így nagyon nem jó, hogy már ők ezt felfogják. (9. interjú)

Nekem ott telt be a pohár, amikor a gyereket egy darab hát ilyen kerítésfajta léccel akarta fejbe vágni, na ott akkor nekem ott volt a végpont, hogy azt mondtam, hogy ezt nem csinálom tovább. (27. interjú)

Mondtam, hogy ha szereti a gyerekeket, akkor ő is belátja, hogy ez nem volt nekik jó, hogy ahogy éltünk. Engedje el őket. (19. interjú)

Látható tehát, hogy bár a nőt női/feleség szerepében éri a bántalmazás (pl. féltékenység miatt), a kilépésről nem nőként, nem saját maga miatt, hanem anyaként, a gyermekei érdekét szem előtt tartva dönt.

A férfitársat esetében explicitebben különválnak a (bántalmazó) férfi/férj és az apa szerepe. Jellemző, hogy a nők akkor is próbálják a partnerük apaszerepét, illetve a gyerekeik apjuk iránti szeretetét, tiszteletét fenntartani, ha a bántalmazás miatt a párkapcsolatot épp meg akarják szüntetni.

Arra próbálok figyelni azért annyira ne, így ezeket a részleteket hogy ne tudja, hogy most apa bántott, vagy valami, mert így nem nevelem ellene. Nagyon szereti, megy hozzá, egyébként el tudja, az apuka el tudja látni. Viszi játszótérre, fagyizni, mit tudom én, úgy hogy nem nevelem ellene. (2. interjú)

Szerette a gyerekeket, tehát látszott rajta, hogy szereti, foglalkozik velük [...] Brendonkával akkor voltam terhes, tehát ugye arra még oda figyelt, hogy le kéne venni anyuról a gyerekeket egy kicsit, mert fáradt, pihenni akar. Tehát ilyen téren még azért valahol foglalkozott velünk. (38. interjú)

Én úgy maradtam vele, mint barát, tehát lezártam azt, hogy jó, gyerekek voltunk és és, történt, ami történt, de úgy mint a hét gyerekek apja, tehát úgy tekintek rá, hogy azért csak mégis ő az édesapjuk. (39. interjú)

És hogy anyukám ettől [ti. az apjával való kapcsolattól] megfosztott, és én ezt bánom, most nem mondom, hogy ezért én nem fogom megfosztani a gyerekeimet, de ha olyan lesz, akkor erre megkapja az esélyt, hogy apa legyen. Attól meg nekünk nem lesz jövőnk együtt. (39. interjú)

Meg a gyereknevelés is, az a baj, hogy annyi mindent rám rakott, hogy én vagyok a mai napig is a gyerekeknek az anyjuk, apjuk. Annyi, hogy ők esetleg tartanak tőle, a gyerekek, hogy apa, mert ezt én mindig is mondtam a gyerekeknek, hogy a szülőkre akkor sem szabad, bármilyenek is a szülők, akkor sem szabad, mert bármilyen is, akkor is csak ő az apa. Azt mindig is már eleve úgy neveltem a gyerekeket, hogy mindig ezt tudatosítottam velük, hogy ezt úgy kell. (26. interjú)

A női szerepek vonatkozásában az anyaság elsődlegességét a korábbiakban említettük. Feleségként a hagyományos női szereppattribútumok jelennek meg: az alárendeltség, a passzivitás és az önfeláldozás. Ezt az elvárást sokszor a férfi, illetve az ő származási családja képviseli, a nő nem feltétlenül ért ezzel egyet, de kénytelen a helyzethez alkalmazkodni. A kilépés okaként azonban az alárendelt szerep ilyenkor sem nevesítődik.

Azért veszekedett velem, mert hogy én az anyjával nem úgy foglalkozok, akkor próbáltam azt is, hogy úgy foglalkozok az anyukájával, mint a sajátommal ugye. Ez se volt jó. Mindent amit mondott, hogy őneki sérelemként éli, én mindent próbáltam hozzá igazodni, de tényleg mindent megpróbáltam, a testvéreihez, a rokonokhoz, mindenkire. És mégsem úgy alakultak a dolgok, mindig akkor többet akart. (25. interjú)

Tehát mindig a férfit kiszolgálni, az egész családra főzni, tehát mindent ellátni. Nem látogathattam utána már az én családomat. [...] Odavettek [ti. a férj szülei], és csináltam, amit mondtak. (34. interjú)

Hát te csinálod. Mondom úristen mit csinálok én? Mert, hogy én nem hallgatok rá, nem azt csinálom, amit mond, azért van ez az egész. [...] de én elmondtam neki, hogy semmi nem jogosítja fel, senkit egy embert se, hogy egy nőre kezet emeljem, akármit is csinál az az asszony, nő, lány, de tényleg akármit is, ha nagyon durva dolgot is csinál, ez akkor se jogosít fel senkit, hogy bántsa. Merthogy ő azt mondta, mert úgymond megérdemlem, ezt érdemlem meg, mert én nem hallgatok rá, én nem csinálom azt, amit ő mond. (26. interjú)

Az alárendelt női szerepben néha még a kilépésről hozott döntés megélésében is a passzivitás dominál:

Mondjuk múltkor éppen azon gondolkodtam hogy, hogy is találtam én erre az anyaoththonra. Egyszerűen már nem is tudom. Pedig nem régóta, még csak három hónapja vagyok itt, de nem tudom. Facebookon, azt tudom. De hogy, hogy jutott ilyen eszembe, fogalmam sincs már. (32. interjú)

A továbbiakban részletesebben is áttekintjük, hogy melyek a „jó feleség” szerepének az elemzett interjúkban megjelenő attribútumai. A jó feleség olyan, aki:

- **szereti a férjét, és ezért mindig megbocsát,**

Hát én meg ugye megbocsátottam. Az az igazság, hogy mindennek ellenére én még mindig szerettem őt. Megbocsátottam neki, és hát ebből kifolyólag született még azóta két kisebbik gyermekem őtőle. (33. interjú)

Tudom ez morbid, hogy utána én még megbocsátottam, és eljöttem vele ide, de igen, mindenki kérdezte tőlem, hogy miért, de én erre nem tudok válaszolni, ezek után miért gondoltam azt hogy nekem jó lesz vele az életem. (17. interjú)

- **megértő, a férje mellett áll,**

Megértem őt, amiért ilyen, megértem őt amiért nem mondja azt, hogy szeretlek, megértem, hogy nem akar velem szexuálisan együtt lenni, sok mindent megértek, mert hogy ő fáradt, mert hogy neki sok gondja van, mert hogy ő áldozatként vonják be, vagy áldozat egy csomó ügyben, amiben egyébként nem az volt, meg hogy őt piszkálgatja a rendőrség, és gyakorlatilag ugye egy ilyen empátiával vettem őt körül, és akkor ha bármit mondott róla bárki, azonnal ugye mellé álltam, megvédtem, és sokszor engem is küldött úgymond előre a csatába, hogy ha valami vitája volt neki, hogy én védjem meg őt. (36. interjú)

Valahogy egyrészt egy részt azzal magyarázta ugye, hogy ő a munkából jön haza és tele van gonddal, amit persze megértek, mert nyilván én is dolgoztam. (34. interjú)

Elkezdett drogozni, azt nem tudom, hogy miért, közben is voltak ilyen kicsapongásai, hogy éjszakai kimaradozás, akkor volt verekedés, hasonlók. Hát én itt láttam benne a kettősséget, hogy ő szeretne apuka is lenni, de viszont szeretné élni a fiatalságát is, meg valahol ezt meg is értettem. (8. interjú)

Ez általában arról szólt, hogy verte az asztalt, hogy mikor szexelünk már. Ami persze valamilyen szinten... úgymond én megértem az ő szükségleteit, nyilván nekem is vannak szükségleteim. (34. interjú)

- **törődő, gondoskodó,**

Megint miért kellett ezt csinálni, nagyon jól tudod, hogy hajnalban mész, miért nem voltál itthon, miért nem pihented ki magad, meg hogy nem tudtam, hogy mit szeretne bepakolni, mit nem. (39. interjú)

Hát a hosszú évek alatt ez így alakult ki, ő kérte, én megcsináltam. Nekem ez természetesnek tűnt végül is. [...] Hát igen. Hát anyukám is apukámat kiszolgált mindíg. Hazajött, melegítette az ebédet neki, ilyesmi. (40. interjú)

Hát így támogattam, minden, úgy segítettem elvenni a figyelmét, vagy akármi, vagy nem tudom, de... Hát várok inkább, hogy na, leszokik, azt jól van. Ha ideges is, elnézőbb leszek vele. (16. interjú)

És hiába próbáltam meg rajta segíteni, nem engedte. Nem engedte, mert hiába rossz ember volt, én akkor sem adtam fel, akkor is segíteni akartam rajta. (27. interjú)

Aztán hallottam, hogy mi történt vele [megszúrták]. Mondta, hogy még ne menjek, majd ha kijön a kórházból stb. Hát én nem bírtam várni, fogtam a gyerekeket, bementem hozzá. (26. interjú)

Hát hibáztattam magamat, hogy a párom annyira, olyan szinten lezüllött, hogy nagyon-nagyon drogos állapotban volt olyan, hogy szembe találkoztunk az utcán és meg sem ismert, olyan szinten be volt drogozva. Én vettem neki vizet, mert már azt hittem, hogy bármi baja lesz, aztán úgy voltam vele, hogy mégis csak a gyerekeimnek az apja, szóval őt is sajnáltam. (39. interjú)

- **összetartja a családot,**

De én kétségbe voltam esve, mert gondolom, hogy a terhesség is, meg az anyai ösztön, meg hasonlók, és amikor ott ültem, hogy ott vannak [az anyósánál a férje az új barátnőjével], akkor én elmentem. Terhesen a gyerekek. Hogy én, hogy hazavigyem úgymond. Ez sikerült is. És mindig én voltam, aki akartam, meg megalázkodtam, meg hasonló dolgok. (37. interjú)

Meg az volt a legnagyobb hibám, hogy én mindig vonzódtam hozzá. Hogy elhallgattam, mentem, de bizony azért is volt, mert szerettem, meg azért is, mert ugye a családomat nem akartam, a családom tagja volt – szétmenni. (22. interjú)

- **elrejt, elkendőzi a problémákat (pl. nem jelenti fel a bántalmazó partnert).**

Csak buta voltam, mert, először gondolkodtam rajta, hogy vetetek gyorsan látteleket, amíg vannak nyomok, csak hát kapott bevonulót februárban, hogy be kell mennie börtönbe, mert nem végezte el közmunkabüntetését. És akkor hagytam, elég neki az, én inkább nem [jelentem fel] a rokonsága miatt se, hogy akkor az lenne, hogy én juttattam börtönbe, meg hasonló. Tudom, tisztába vagyok vele, megérdemelné. (39. interjú)

És nem tettem feljelentést. [...] Mert akkor elvitték volna. Mert felfüggesztés volt rajta. Két év hat hónap és elvitték volna. [...] Nem akartam, hogy elvigyék. Hogy néz ki, hogy egy nő tesz a saját ura ellen feljelentést? Bennem van, hogy nem. (16. interjú)

Most hogy néz ki, saját uramat jelentsem fel?! Nekem ez szégyen. (14. interjú)

Csak elvéve fogalmazódik meg a beszámolómban a férfitársam felé olyan elvárás, ami az ő férj- (és nem apa-) szerepét érinti.

Hiányzik olyan téren mellőlem egy ember, aki ugye tudna segíteni nekem is a gondokban, tehát nincs támaszom, amire tudok támaszkodni, mint ugye egy felnőtt férfira. (18. interjú)

4.5.3. A párkapcsolat jellemzői – a romantikus diskurzus

A nemi és családi szerepek elemzése után megvizsgáltuk, hogy interjúalanyaink hogyan gondolkodnak a párkapcsolatokról az elszenvedett bántalmazás vonatkozásában, pontosabban, hogy milyen „mítoszok” fűződnek a szerelemhez és a (boldog) párkapcsolatokhoz. A narratívákból a következő elemek rajzolódnak ki:

- **a „nagy szerelmek” nem érhetnek rossz véget**

Tehát az elején nem voltak ilyen problémák, nagyon szerettük egymást [...] Igen, nagyon nagy szerelem volt. Tehát nem gondoltam volna, hogy ide jutok, tehát soha. Még a mai napig sem hiszem el azt, hogy mi ide jutottunk. (33. interjú)

Hát, az eleje tökéletesnek tűnt, azt hittem, hogy megtaláltam az igazit, és hogy ebből nem lesz semmi probléma. (35. interjú)

- **a problémák akkor kezdődnek, amikor a „jó” férfi valamilyen hirtelen „megváltozik” és „rossz” lesz⁸**

Hát, ha azt mondanám, hogy nem volt szerelem, megverne a Jóisten, mert az volt. Tényleg ő egy teljesen másik arcát mutatta, totálisan ellentéte volt a férjemnek minden tekintetben, és azt nem értem egyszerűen, hogy tud valaki ennyire más lenni és megváltozni, és annyira kifordulni magából, hogy akkor hol voltak az érzelmek, vagy voltak-e érzelmek csak egyáltalán, ez így. [...] Lemondott mindenről, mert én elmondtam, hogy én nem, tehát

⁸ Itt jegyezzük meg, hogy a személyiség megváltozása a szenvedélybetegség következtében objektíve is jelen lehet: sok esetben a mélyebb agyi struktúráknak az érzelemszabályozásért felelős központok gátlása alóli felszabadítása (az intoxikációs szakban) vagy az ingerlékenység végletekig történő felfokozása (lehet az intoxikációs szakban, pl. stimulánsoknál, és megvonási szakban is, pl. alkoholnál, szedatívumoknál) okozza a viselkedési problémákat. Ebben az esetben az agresszor felelőssége a segítségkérés elmulasztásán, a szenvedélybetegségbe való visszaesésén, a fenntartó kezelés elhanyagolásán keresztül érvényesül.

én olyannal nem élek, aki drogozik, aki iszik. Talpra kell állni, 24 éves meglett ember, ugye ott közben kiderült, hogy én babát várok. És ugye lemondott mindenről, normális ember lett, eljárt dolgozni, ez egy ilyen két évig mesészép kapcsolat volt, pénzt lerakta, mindent megtett értem és a gyerekér. Aztán ugye jöttek a gondok, jöttek a barátok, akik ugyan úgy visszavitték, visszavezették az előző életéhez. [...] Tehát onnantól kezdve az a két év utána teljesen filmszakadás. Egy új embert, egy másfajta embert ismertem meg két év után. (3. interjú)

Igen, de ezt nem értettem az egészben, hogy az első félévben tényleg szép, filmbe illő volt úgymond minden, fél év után hideg lett, rideg. Nem mutatta a szeretetét, semmi. (39. interjú)

- **a férfi megjavul a szerelem által és/vagy a nő kedvéért**

Hát eleinte úgy gondoltam, hogy hát úgy javítottam, mert elég rossz gyerek volt, vagyis rossz férfi volt. Minden rosszban benne volt, lopott, börtönben is volt, stb. De amikor énhozzám, vagyis összeálltunk, amikor élettársi kapcsolatban kerültünk, akkor mindig úgy épült felfele, mindig javított magán, házias lett, odafigyelt, dolgozott. Úgyhogy már azt hittem, hogy majd így jó lesz. (25. interjú)

Merthogy én is ebbe a hibába estem bele, hogy ugye úgy voltam vele, hogy majd megváltozik. Soha nem fog tehát. Az hogy én értem ő meg fog változni egyik napról a másik napra, nem. [...] Nagyon hinni akartam benne, nagyon szerettem, hogy soha többet nem lesz ilyen (3. interjú)

- **a párkapcsolat attól jó, ha szeretjük egymást, és attól nem, ha ez elmúlik**

Igen, igen, tehát hogyan, biztos szeret... hát hogyan szeretne engem, hát elmentünk nyaralni, persze, hogy szeret. (36. interjú)

Igazából én így válogattam a pasik közül, senki nem volt jó gyakorlatilag, mert úgy mond a nagy szerelmet kerestem. Ezt az idilli valamit, amit azt gondoltam, hogy eztán sikerült megtalálnom. [...] Az, hogy nem szeret, az '17 nyarán vált teljesen nyilvánvalóvá számomra. (36. interjú)

nem én vagyok a hibás, hanem ő nem szeret engem (32. interjú)

És és hát ott akkor bevallotta nekem, hogy ő soha nem szeretett, és hogy ő már nagyon rég óta tudja, hogy nem ezt a lovat akarta. De hát egy vemhes göthös nőt nem hagyhat magára. (15. interjú)

- **a problémák oka, hogy a nagy szerelem elvakítja az embert**

Csak először volt a rózsaszín köd, és akkor nem is bántam [hogy a férfi nem engedte, hogy másokkal kapcsolatot tartson], nekem nem is kell semmi. Meg nem hiányzik semmi az életemből, csak legyen vele. Kész. (39. interjú)

Hát én nem tagadom, hogy én én én nekem pszichiáter kellett, mert én annyira szerelmes voltam a férjembe [...] Annyira szerelmes voltam őbe, egyszerűen semmit nem láttam magam előtt. (22. interjú)

Hát az az igazság, hogy én nagyon hamar beleszerettem, ami itt ez a legnagyobb probléma. (16. interjú)

Mikor még csak együtt jártunk, úgymond már akkor is megütött. Hát apukám mondta is, hogy nem kéne ebbe belebonyolódni, de a szerelem az nagy úr és hozzámentem, és hát végül is igaza lett, mert utána még jobban... (40. interjú)

- **a szerelem sötét oldala (dark romance) – a szerelem és az agresszivitás kapcsolata**

[...] ilyeneket mondott neki, telefonba, hogy a kés a nyakánál van, és ő öngyilkos lesz, ha most azonnal nem adja oda a telefonszámot, meg fölakasztja magát, meg most mindent tönkre tesz, meg eldobja az életét, semmi nem érdekel, mert annyira szerelmes. (36. interjú)

Fokozatosan szippantott el a környezetemtől. A barátaimtól valahogy úgy kisajátított, hogy minden időt vele töltsek, mert hogy ugye valahogy úgy állított be, minthogyha én nélkülözhetetlen lennék az ő számára [...] És

ugye olyan szinten kialakította bennem ezt az érzést, hogy valóban elhittem, hogy én annyira fontos vagyok számára, és emiatt is ugye nagyon összetartottunk, vagy nagyon közel kerültem hozzá, ami alapján nagyon hamar belevágtunk a családalapításba is, és már pár, egy-két hónapra belül várandós is lettem. Valahogy az volt az érzésem, hogy itt a nagy szerelem, beállt, beütött a nagy szerelem és Ő úgymond a végzetem. (35. interjú)

Neki minden nap kellett az a bizonyosság, hiába könyörögtem neki, hogy ne csinálja, azt mondta, hogy az övé vagyok és kész. (34. interjú)

Többször megkérdeztem tőle, akkor azt mondta, hogy azért hogy én ne kövessék el butaságokat és hogy ő engem annyira szeret, csak azért bánt, mert ő engem annyira szeret. (16. interjú)

Nem tudom konkrétan most így 5 év után se, hogy szeretett-e valaha egyáltalán, vagy csak hogy birtokolt, úgymond, hogy csak nem szeretni akart, hogy ő az enyém, mert én ezt láttam belőle. Hogy eleinte mintha szeretett volna, volt, hogy mert ha hazamész ezt csinállok magammal, megölöm magam, megöllek téged is, meg magamat is. Ilyenek, hogy ezek, de hogy ahogy mélyült, vagy, ahogy telt az idő és akkor benne voltunk ebbe a kapcsolatban, énnekem még ez valamilyen szinten jól is esett, úgy mondom, hogy ha ilyeneket mondott. Hát, jaj, hogy akkor biztos ennyire szeret, nem volt ilyenbe tapasztalatom, hogy milyen, amikor valaki szeret, ez az igazság. (39. interjú)

4.5.4. Jellemző megküzdési módok az interjúkban

Az élettörténeti narratívákat áttekintettük abból a szempontból is, hogy azokban milyen coping stratégiák, megoldási módok jelennek meg, és azokat mennyire látják hatékonyak az érintettek.

A kilépés előtti időszakra döntően a passzív megküzdési módok preferenciája jellemző (vagyis olyan viselkedésmódok választása, amelyek során a személy nem gyakorol tevélegesen kontrollt az események felett). Ide tartozik a beletörődés és a passzív várakozás arra, hogy a helyzet jobbra fordul, azáltal, hogy a bántalmazó valamitől megváltozik.

mindig reménykedtem, hogy na, majd megváltozik, vagy na, majd jobb lesz (2. interjú)

Akkor csinált dolgokat két éven át, de én nekem eztet mind le kellett nyelnem, tartott mellettem nőt, ha elibém hozta, megfőztem, ő evett belőle mi nem... (23. interjú)

Aztán beletörődtem, hogy ez a helyzet van és elfogadtam. (34. interjú)

Nyeltem egy darabig, hogy úgy tűrtem, vagy úgy nem is tudom, mire vártam igazából. Úgy nem tudom. (42. interjú)

Szintén a passzív coping stratégiák közé sorolható az, ha az áldozat megpróbálja elfelejteni a történeteket, és megbocsátani (sokszor anélkül, hogy a bántalmazó kérné a bocsánatát).

Meg még bevallom őszintén, akkor még valahogy azért próbáltam megbocsátani neki ezt az egész dolgot, próbáltam túltenni magam. (33. interjú)

Utána én megbocsájtottam neki, de hogy miért ne kérdezze meg, mert erre a kérdésre, nem tudok választ adni, ezt már feltettem magamnak én is ezt a kérdést. (17. interjú)

Én azt hittem, hogy két gyerek születésével úgymond ez felejtődik, tehát hogy teljes mértékben el fogom ezt az egészet felejtetni. (30. interjú)

Az alkalmazott aktív megküzdési módok jó része negatív kimenetelű, nem adaptív stratégia, ilyenek például az (alacsony esetszámban megjelent) agresszivitás mint válasz a bántalmazásra, illetve az öngyilkossági kísérlet.

Mert a nagy gyerekeket, nagy gyerekek miatt én az ő anyjának a fogát vertem ki. Mondom agresszív voltam valamilyen téren. A gyerekekbe belekötött az édesanyja, és mondtam neki, ha bele mer szólni, akkor én szedem össze a ruhádat, nem te. És akkor takarodó, mert kivágom a ruhádat, meg téged is. [...] S rámentem, igaz, a saját anyjára nagy hassal. (14. interjú)

Háromszor öngyilkosságot kíséreltem meg gyógyszerrel, úgyhogy ha a kisfi., a fiam nem lett volna, már rég meghaltam vón, az vette észre. (14. interjú)

Akkor öngyilkossággal kísérleteztem, nem sikerült. (11. interjú)

És akkor volt egy öngyilkossági kísérletem, az volt az első, és ha anyukám nem veszi észre, hogy nem mentem dolgozni, mert ő keresett, minden reggel együtt szoktunk kávézni, akkor meghalok ott. (3. interjú)

Az adaptív stratégiák közé tartozik az, ha az áldozat próbál beszélni valakinek a problémáiról. Ez egyrészt – amint a fentiekben láthattuk – azért nem túl gyakori megküzdési mód, mert a szégyen visszatartja az áldozatokat attól, hogy felfedjék a problémáikat, másrészt féltik is a beavatott személyt a bántalmazó haragjától. Ha mégis használják a nők ezt a coping stratégiát, jellemzően nagyon hasznosnak érzik.

A társas támogatás keresése, illetve a problémák kommunikálása jellemzően a kilépés fázisához köthető megoldási mód.

Akkor nagyon sokat beszéltem egy barátnőmmel, aki már egy kicsit tapasztaltabb volt így az életben és ő így próbált javasolni dolgokat, hogy ezt csináljam, hogy jobb legyen, azt csináljam, hogy jobb legyen. (36. interjú)

A régi [életében, a kilépés előtt], tehát ezek a bántalmazó környékén laknak, és vannak és nagyon jó barátságok alakultak ki köztünk, mai napig tartjuk a kapcsolatot, a mai napig fennáll ez a kapcsolat, úgyhogy úgy elmondtam nekik szívemet, bajomat és soha nem teregették ki, hogy most ezt mondtam, azt mondtam, amazt mondtam, hanem úgy megbeszéltük, de ők is viszont, ilyen kis lelkeszetemes ládák voltunk egymásnak, tehát. Meg úgy segítgettük egymást, amivel tudtuk. Tehát néha többet jelent ilyen helyzetben egy jó szó, meg egy ölelés, mint bármi más. (38. interjú)

Az interjúk többségében előkerül, hogy az áldozat szeretné a bántalmazó féllel megbeszélni a problémákat, illetve magyarázatot találni arra, de ez jellemzően nem vezet eredményre.

De én nem bántottam, így meg nem is kiabáltam felemelt hangon, csak ilyen normálisan, de miért, válaszolj rá, hogy miért csinálod meg mi hogy, szeretem tisztán látni a dolgokat [...] És akkor nekem jött, elég csúnyán elvert. Gyerekek végig nézték. (39. interjú)

És én ezt ugye lehet, hogy én is hibáztam, így utólagosan, ugyanis rákérdeztem nagyon sokszor, hogy ez miért kellett, hogy mire volt jó ez az egész nem értettem, és megkérdeztem tőle... (33. interjú)

Utána mi ezt megbeszéltük, bocsánatot kért, ami nekem nagyon furcsa volt, mert ő nem szokott, de akkor igen... azért mert akkor azt gondolta, hogy nem fogom feljelenteni, és gondolom, hogy valószínű hogy az ügyvédje nyomására. (17. interjú)

Diskurzuselemzés – Összefoglalás

A diskurzuselemzés során vizsgáltuk:

1. a felelősség kérdését,
2. a családmodellt és férfi/nő szerepeket,
3. a párkapcsolatra vonatkozó mítoszokat
4. és a leggyakrabban alkalmazott megküzdési módokat.

1. Felelősség

A saját felelősségre utaló reprezentációs módokon belül jellemző annak hangsúlyozása, amit az áldozat tett vagy nem tett, illetve nem megfelelően tett; a felelősség a bántalmazás fennmaradásáért azáltal, hogy a kapcsolatban maradt; felelősség a bántalmazás fennmaradásáért azáltal, hogy nem vette észre időben, hogy partnere bántalmazó; a partnertől való túlzott függőség mint a bántalmazó kapcsolatban maradás indoka; a felelősség azért, mert a bántalmazó férfit választotta; a szégyen mint a segítségkérés elmaradásának oka; valamint a direkt önhibáztatás. Ezek megfeleltethetők az áldozathibáztatás internalizált képének.

A bántalmazó felelősségére, illetve annak magyarázására, mentésére utaló reprezentációs módok közül megjelentek az alkohol- és kábítószer-használat; a bántalmazó életkora, kapuzárási pánik; a bántalmazó mentális, érzelmi vagy anyagi problémáinak hangsúlyozása; a felelősség csökkentése az apaszerepre hivatkozás által; a közös felelősség hangsúlyozása; a felelősség kérdésének negálása; valamint a bántalmazás súlyának minimalizálása.

2. Hagyományos családmodell, női és férfiszerepek

A vizsgálat narratívumokban megjelenő ideális családképében a férj és feleség együtt nevelik a gyerekeiket, majd foglalkoznak az unokákkal. A bántalmazás ennek a lehetőségét veszi el az áldozattól, amennyiben kilép a kapcsolatból. Sokszor a környezet, tágabb család is ezt várja tőlük, még akkor is, ha tudomásuk van a bántalmazásról.

A család egységének fenntartása mint prioritás mögött gyakorta az az előfeltevés húzódik meg, hogy a gyerekeknek az a legjobb, ha az apa jelen van az életükben. Ez alól csak azok a helyzetek jelentenek kivételt, amikor a partner a gyereke(ke)t is bántja. Bár a nőt női/feleség szerepében éri a bántalmazás, a kilépésről nem nőként, hanem anyaként dönt. Feleségként a hagyományos női szereppattribútumok jelennek meg: az alárendeltség, a passzivitás és az önfeláldozás. Ezt az elvárást sokszor a férfi, illetve az ő származási családja képviseli. A férjipartner esetében ugyanakkor explicitebben különválnak a (bántalmazó) férfi/férj és az apa szerepe.

A jó feleséggel kapcsolatos percepciók:

- szereti a férjét, és ezért mindig megbocsát,
- megértő, a férje mellett áll,
- törődő, gondoskodó,
- összetartja a családot,
- elrejti, elkendőzi a problémákat (pl. nem jelenti fel a bántalmazó partnert).

3. A párkapcsolatra vonatkozó mítoszok

A mítoszok közül kiemelkedik a a romantikus diskurzus:

- a „nagy szerelmek” nem érhetnek rossz véget,
- a problémák akkor kezdődnek, amikor a „jó” férfi valamitől hirtelen „megváltozik” és „rossz” lesz,
- a férfi megjavul a szerelem által és/vagy a nő kedvéért,
- a párkapcsolat attól jó, ha szeretjük egymást, és attól nem, ha ez elmúlik,
- a problémák oka, hogy a nagy szerelem elvakítja az embert,
- a szerelem sötét oldala (dark romance): a szerelem és az agresszivitás kapcsolata.

4. Jellemző megküzdési módok az interjúkban

Az interjúkban felbukkantak adaptív és kevésbé adaptív megküzdési stratégiák. A kilépés előtti időszakra döntően a passzív megküzdési módok preferenciája jellemző (beletörődés és passzív várakozás, felejtés és megbocsátás.)

Megjelennek aktív, nem adaptív stratégiák is, ilyenek az agresszivitás mint válasz a bántalmazásra, illetve az öngyilkossági kísérlet.

Az adaptív stratégiák közé tartozik az, ha az áldozat próbál beszélni valakinek a problémáiról. A problémák kommunikálása jellemzően a kilépés fázisához köthető megoldási mód. Az interjúk többségében előkerül, hogy az áldozat szeretné a bántalmazó féllel megbeszélni a problémákat, illetve magyarázatot találni, de ez jellemzően nem vezet eredményre.

5. HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE

Felhasznált irodalom

- Braun, V. & Clarke, V. (2006): Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Cravens, Jaclyn D. – Whiting, Jason B. – Amar, Rola O. (2015): Why I Stayed/Left: An Analysis of Voices of Intimate Partner Violence on Social Media. *Contemporary Family Therapy*, Vol. 37, 372–385. pp. <https://doi.org/10.1007/s10591-015-9360-8>
- Domokos Andrea (szerk.) (2017): A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése. *Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XVI*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest.
- Glózer R. (2007): Diszkurzív módszerek. In Kovács É. (szerk.), *Közösségtanulmány: módszertani jegyzet* (260–267). Budapest: Néprajzi Múzeum, PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudomány Tanszék.
<https://ifstudies.org/blog/eight-reasons-women-stay-in-abusive-relationships>
- Meyer, M. (2001): Between Theory, Method and Politics: Positioning of the Approaches to Cda. In Wodak, R. & Meyer, M. (szerk.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (14–21). London: Sage Publications.
- Spronz Júlia (2016): *A jog hálójában*. PATENT Egyesület, Budapest.
- Whiting, Jason (2016): Eight Reasons Women Stay in Abusive Relationships. *The Institute for Family Studies (IFS)*, July 21, 2016.
- Z. Papp Zs. (2017): Az áldozathibáztatás pszichológiai magyarázatai. *Alkalmazott pszichológia*, 17(1), 77–97.

Jogforrások

1744/2013. (X. 17.) Korm.-határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013–2023)

Büntető Törvénykönyv (Btk.) 2012. évi C. törvény XX. fejezete (A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények) 212/A. §.

6. MELLÉKLETEK, FÜGGELÉKEK FELSOROLÁSA

Mellékletek

Függelék: Az interjúk során alkalmazott beszélgetésvázlat

Függelék. Az interjúk során alkalmazott beszélgetésvázlat

Panelék	Indító kérdés a panelhez	Kiegészítő/részletező kérdések a panelhez
	Ahogy említettem, kutatásunkban a kapcsolati erőszak különböző formáit vizsgáljuk. Ahogy tudom, Ön is érintett ebben a témában. Mesélne erről?	
A BÁNTALMAZÓ KAPCSOLAT TÖRTÉNETE	A kapcsolati erőszak áldozatainál gyakori, hogy a múltban, akár egy korábbi párkapcsolatban, akár a gyermekkorukban is érte őket bántalmazás, vagy a családban fordult elő ilyesmi. Önnek is vannak ilyen tapasztalatai?	<p>Kivel élt kapcsolatban (ki a bántalmazó)? Hogyan írná le ezt a személyt? Hol? Mennyi ideig? Kikkel még? Hogyan jellemezné a kapcsolatukat? Mi volt jó ebben a kapcsolatban? Mi volt rossz/nehéz ebben a kapcsolatban?</p> <p>Mikor vált egyértelművé, hogy bántalmazó kapcsolatban él? Mit próbált meg tenni azért, hogy a helyzet változzon, a bántalmazás csökkenjen? Milyen sikerrel? Hogyan reagált erre a másik fél?</p> <p>Mikor, milyen élethelyzetben, milyen bántalmazástípussal kezdődött?</p> <p>Milyen gyakorisággal fordult elő?</p> <p>Volt-e olyan időszakok, amikor nem volt bántalmazás?</p> <p>Függ(ött)-e bármilyen szempontból a bántalmazótól? (Pl. anyagilag, lakhatás szempontjából, közös gyerek miatt stb.)</p> <p>A bántalmazás típusa(i): előfordult-e, hogy a bántalmazó</p> <ul style="list-style-type: none"> – megütötte, megpofozta, megverte, haját húzta, fojtogatta, megrúgta, bezárta? – szexre kényszerítette, megerőszakolta, szexszel szándékosan fájdalmat okozott neki, arra kényszerítette, hogy másokkal közösjön? – üvöltözött vele, veréssel, megöléssel, a gyerekek elvételével vagy öngyilkossággal fenyegette, folyamatosan kritizálta, kigúnyolta, megalázta, mások előtt neveltségessé tette? – félelmet keltően viselkedett, tört-zúzott, csapkodott? – pénzt, értékeit elvette, nem engedte, hogy dolgozzon, másoktól elszigetelte, állandóan kontrollálta, ellenőrzés alatt tartotta, telefonon vagy interneten keresztül ellenőrizte vagy zaklatta? <p>Mit mond a bántalmazó, mi az oka a bántalmazásnak? És mit gondol ő erről?</p> <p>Elszenvedett-e valamilyen tartós (fizikai) sérülést, károsodást a bántalmazás következtében? Mi volt a legsúlyosabb? Vannak-e lelki következményei a bántalmazásnak (pl. szorongás, hangulatzavar, pánikrohamok, alvászavarok, elkerülő magatartás, szenvedélybetegség)? Okozott-e a bántalmazás zavart a kapcsolataiban, életvitelében, munkájában, élete fontos területein (funkciókárosodás)?</p> <p>Voltak-e / vannak-e olyan veszteségei, amik egyértelműen a bántalmazó kapcsolat következményei? (Barátok, munkahely elvesztése, megromlott kapcsolat a szülővel, stb.)</p>
GYEREKKOR, KORÁBBI KAPCSOLATOK		<p>Meséljen a családjáról! Honnan jött? Kikkel élt együtt? Milyen családban élt? Milyen körülmények között élnek?</p> <p>Mennyire érezte magát biztonságban a családban? Mennyire érezte úgy, hogy egy szerető családban él? Kire számíthatott leginkább, kiből bízott?</p> <p>Voltak-e közös programok a családban, ha igen, mik voltak ezek? (Pl. közös nyaralások, mesélés stb.) Hogyan zajlottak az ünnepek?</p> <p>Mennyire volt jellemző, hogy megbeszéltek dolgokat (ha igen, kivel)? Ha történt vele valami, kinek mondta el, kivel beszélte meg?</p> <p>Mennyire volt jellemző, hogy megdicsérték (pl. iskolai teljesítmény)? Ha igen, ki?</p> <p>Ki volt a szigorúbb a szülők közül? Hogyan és miért büntették meg? Hogy reagált a másik szülő? Kihez fordulhatott vigasztalásért?</p> <p>Előfordult-e, hogy megütötték, megverték? Ha igen, ki?</p> <p>Félt-e, tartott-e valamelyik családtagjától, az ő haragjától, indulataitól stb.? Hogyan próbált védekezni ellene?</p> <p>Voltak-e visszatérő konfliktusok a családban? Ha igen, kik között? Hogyan zajlott? Hogyan reagáltak a többiek? Ő mit csinált?</p> <p>Előfordult-e, hogy valakik összeverekedtek, hangosan kiabáltak, veréssel, erőszakkal fenyegették egymást, szándékosan fájdalmat okoztak egymásnak? Előfordult-e, hogy rendszeresen elvették valamelyik családtag pénzét? Volt-e, aki rendszeresen megalázóan bánt, beszélt valamelyik családtaggal, neveltségessé tette, folyamatosan kritizálta, durván beszélt vele?</p> <p>Ki volt az áldozat és az elkövető? Tudtak erről a környezetében? Hogyan reagáltak erre a(z) 1) családtagok, 2) közvetlen környezet, 3) ellátórendszer?</p> <p>Ő hogy volt részes ebben: tudott róla, látta a bántalmazást, őt is érte bántalmazás?</p> <p>Mit gondolt akkor, hogy ez miért történik, és mit gondol róla most?</p> <p>Volt-e a családban alkoholisták, szenvedélybeteg, bármilyen függőséggel küzdő? Pszichiátriai beteg? Öngyilkos?</p> <p>Volt-e a családban olyan, akinek viselkedése bármilyen szempontból eltért a szokásostól, aki nem követte a szabályokat, esetleg a törvénnyel is összeütközésbe került?</p> <p>Gyermekkorában érte-e bántalmazás más (családon kívüli személy) részéről?</p> <p>Előfordult-e, hogy kortársai / iskolatársai csúfolták, kiközösítették, interneten zaklatták, elvették a pénzét, ruháját, ételét, veréssel fenyegették, megverték?</p>

Panellek	Indító kérdés a panelhez	Kiegészítő/részletező kérdések a panelhez
KILÉPÉS	A bántalmazó kapcsolatokban fontos pont, amikor az áldozat ki tud lépni ebből a helyzetből. Ön hogyan tudott kilépni?	<p>Mikor döntött úgy, hogy kilép a bántalmazói kapcsolatból? Mi adta meg a döntő lökést? Mennyi idő után? Miért pont akkor? (Pl. lett saját jövedelme, kollégiumba költözött a gyereke, lett egy párkapcsolata stb.)</p> <p>Konkréten mit csinált? Hogyan tudott kilépni? Részen az együttélés megszüntetésének módja, a lakhatás megoldása (pl. anyaotthonba költözött, más településen talált munkát és szállást, új párkapcsolata lett és vele költözött össze, stb.), részben más módjai a kapcsolat megszakításának (pl. új telefonszám, amit nem tud a bántalmazó, új munkahely stb.). Hogyan reagált a bántalmazó fél? Mások hogyan reagáltak?</p> <p>Van még bármilyen kapcsolat a bántalmazóval (neki vagy bárki másnak, például gyermekének)?</p> <p>Hogyan képzeli el innentől az életét? Milyen tervei vannak?</p> <p>Volt-e már korábban, hogy ki tudott lépni? Hogyan? Hogyan került vissza?</p> <p>Volt-e/várhatóan lesz-e olyan helyzet, ami elbizonytalanítja abban, hogy jól döntött, amikor kilépett a kapcsolatból? Mi segít abban, hogy ne kerüljön vissza?</p>
	Ki segített a kilépésben?	<p>Fordult ez idő alatt segítségért, tanácsért valakihez a családon belül és/vagy a közvetlen környezetben?</p> <p>Mindegyiknél: Miért pont oda? Mire számított, és milyen reakciót kapott? Mit gondol, hogy miért? Milyen segítséget tudtak ott adni? Mennyire segített az Önnek az adott helyzetben? Mi az, ami jobb/fontosabb/nagyobb segítség lett volna? Miért?</p> <p>Ki tudott a bántalmazásról? Hogyan, honnan tudta meg? Hogyan reagált? Volt arra példa, hogy az Ön kérése nélkül valaki segíteni próbált volna (családtag, környezet, szakember/intézmény)? Hogyan értékeli ezt a segítséget?</p> <p>Volt olyan, hogy valaki segíthetett volna, de nem tette? (Pl. orvos: nem vette észre, hogy bántalmazásból származnak a sérülések, nem vették komolyan, nem hittek neki stb.)</p> <p>Akár konkrétan is megkérdezhetjük, hogy az alábbiak közül kikben bízna meg, kinek merne beszélni róla, mi a véleménye az egyes szereplőkről (ha már pl. próbálkozott velük a felszínre kerülési mechanizmus során):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 – rendőrnek, rendőrségnek 2 – ügyvédnek 3 – orvosnak, védőnőnek 4 – családsegítő vagy gyerekjóléti szolgálatnak 5 – egyéb hivatalos embernek (pl. Gyámügy, Önkormányzat Szociális Iroda stb.) 6 – valamilyen segélyszervezetnek, civil szervezetnek 7 – másik szülőnek 8 – hozzátartozóknak, rokonoknak 9 – barátoknak, munkatársnak 10 – szomszédoknak, ismerősöknek 11 – papnak, lelkésznek, vallási vezetőnek 12 – tanárnak, nevelőnek, iskolapszichológusnak <p>Mi az, ami (az összes felsorolt közül) a legnagyobb segítséget jelentette Önnek? Miért? Mi volt az, ami nem tudott érdemben segíteni? Miért?</p>
ELLÁTÓRENDSZERREL VALÓ KAPCSOLAT	A kilépésben gyakran fontos szerep jut az ellátórendszernek. Mesélne arról, milyen módon került kapcsolatba az ellátórendszerrel, és milyen segítséget kapott?	<p>Fordult-e segítségért szakemberhez, intézményhez? Hová? Milyen segítséget tudtak ott adni? Mennyire segített az Önnek az adott helyzetben? Mi az, ami jobb/fontosabb/nagyobb segítség lett volna? Miért?</p> <p>Mit tudott (előzetesen) az ellátórendszerrel, és honnan voltak információi?</p> <p>Ismert-e korábban a hatóságokon kívül olyan segítő szervezetet, félutas házat, anyaotthont, amelyhez a bántalmazás miatt fordulhattak volna?</p>
JAVASLATOK	Fontos volna, hogy tudjuk, hogy az érintettek mit gondolnak arról, hogy mi lehet a hatékony segítség az áldozatoknak, akár a család, ismerősök, akár az ellátórendszer oldaláról. Volnának erre vonatkozó javaslatai?	<p>Visszatekintve mit gondol: mi az, ami segített kilépni ebből a kapcsolatból? Mi az, ami visszahúzta, neheztette a kilépést?</p> <p>Mit tanácsolna másnak, aki hasonló helyzetben van? Mit csináljon? Mit ne csináljon? Hova forduljon?</p> <p>Mit kérne az ellátórendszertől? Min változtassanak? Milyen szolgáltatásokat kéne bevezetnie? Milyen az az ideális szakember, aki segíteni tud egy ilyen helyzetben? Írja le őt!</p>

**CSALÁDBARÁT
ORSZÁG**
NONPROFIT KÖZHASZNÚ KFT.

ISBN 978-615-5944-41-3

Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.
Székhely: 1134 Budapest, Tüzér utca 33–35.
E-mail: ugyfelszolgalat@csbo.hu
Tel.: +36 70 500 1626
www.csbo.hu

A kiadásért *dr. Szuromi-Kovács Ágnes*, a Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. ügyvezetője felel.

